T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

“BÜYÜK GÜÇLER”İN BALKANLARDAKİ SİYASİ MÜCADELESİ: 1990’LARDAN GÜNÜMÜZE

FARİD AZİZOV

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ EMRE KALAY

EDİRNE 2020

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da başka bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

20/11/2020



Farid AZİZOV

Tezin Adı:"Büyük Güçler"in Balkanlardaki Siyasi Mücadelesi: 1990'lardan Günümüze

Yazar Adı: Farid AZİZOV

ÖZET

1990'lı yıllardan başlayarak, Soğuk Savaş'ın bitimi, dünya siyasi sisteminin değişmesiyle Balkanlar coğrafyasıuluslararası düzende önem kazanmıştır. Bu nedenle büyük güçler bu coğrafyada siyasi ve ekonomik mücadeleye başlamıştır. Çalışmanın amacı büyük güçler olan Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliğinin'nin Balkanlardaki politikalarını öğrenmek, onların hangi alanlarda mücadele içinde olduklarını, çağdaş dönemde bu devletlerden hangisinin önde olduğunu araştırmaktır.

Tezin birinci bölümünde konuyla ilgili teorik yaklaşımlara yer verilmiştir. Realizm ve neorealizm, dış politikada kullanılan sert, yumuşak ve akıllı güç kavramları incelenmiştir. İkinci bölümde Balkanlar bölgesinin tarih ve coğrafyasına kısaca değinilmiş ve bu kapsamda genel bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin Balkanlara yönelik politikaları incelenmiş, devletlerin Balkan politikası süreçleri öğrenilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümündeyse Soğuk Savaş sonrasında Balkanlarda oluşan krizlere yönelik büyük güçlerin politikaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Büyük Güçler, Soğuk Savaş Sonrası Balkanlar, Balkanlarda Siyasi Mücadele

Thesis's Name: Political Struggle of the Great Powers in the Balkans: From the 1990's to the Present

Writer's Name: Farid AZİZOV

ABSTRACT

In the beginning of the 1990's, with the end of the Cold War and the change of the world political system, the Balkans gained importance in the international order. Great powers started political and economic struggle in this territory. The aim of the study is to learn the policies of Russia Federation, People's Republic of China, United States America and European Union, which are the great powers in the Balkans, to investigate in which areas they are struggling and which of these states are ahead in the çağdaş period.

In the first part of the thesis, theoretical approaches are noted. Realism and Neorealism, Hard, Soft and Smart Power concepts used in foreign policy are examined. In the second part, the history and geography of the Balkan region is briefly mentioned and general information is touched in this context. In the third part, the policies of Russia Federation, People's Republic ofChina,United States America and European Union towards the Balkans were emphasized and the Balkan policy processes of the states were learned. In the fourth part of the study, the policies of the great powers towards the crises in the Balkans after the Cold War were examined.

Key Words: Balkans, Great Powers, The Balkans after the Cold War, Political Struggle in Balkans

ÖNSÖZ

"Büyük Güçler"in Balkanlarda Siyasi Mücadelesi: 1990'lardan Günümüze isimli tezde esas olarak Soğuk Savaş sonrası değişen dünya düzeninde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya Federasyonu (RF), Avrupa Birliği (AB) ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) Balkan coğrafyasına etkilerinden bahsedilmiştir. Çalışmada söz konusu devletlerin Balkanlar özelinde yürüttükleri politikalarında hangi yöntemleri kullandıkları ve hangi alanlarda mücadele içinde olduklarının araştırılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde yardımlarını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Emre Kalay'a, yüksek lisans eğitiminde yardımlarını esirgemeyen hocalarıma, maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

FARİD AZİZOV

EDİRNE 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

KISALTMALAR ..... **vi**

HARİTALAR ..... **viii**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE **3**

1.1.Kuramsal Çerçeve 3

1.2. Realizm 3

1.3. Neorealizm 6

1.4.Güç 8

1.4.1. Sert Güç 10

1.4.2. Yumuşak Güç 11

1.4.3. Akıllı Güç 15

2. BÖLÜM:BALKANLAR **17**

2.1. Balkan Coğrafyası 17

2.2.Balkan Tarihine Genel Bakış 23

2.3.Soğuk Savaş Sonrası Balkanlar 32

3. BÖLÜM: BÜYÜK GÜÇLERİN BALKANLARA YÖNELİK POLİTİKALARI **33**

3.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Balkan Politikası 34

3.1.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik Dönüşümü 34

3.1.2.Çin Halk Cumhuriyeti-Balkan İlişkileri Kısa Tarihi 36

3.1.3. Çin Halk Cumhuriyeti-Balkan İlişkileri Yeni Dönem 37

3.2. Rusya'nın Balkan Politikası 41

3.2.1. Rusya-Balkan İlişkileri Tarihi 41

3.2.2. Rusya'nın Balkan Politikasına Etki Eden Faktörler 42

3.2.3. Rusya-Balkan İlişkilerinde Yeni Dönem 45
3.2.4.Rusya-Balkan Ekonomik İlişkileri 46
3.3. Avrupa Birliğinin'nin Balkan Politikası 47
3.3.1. Avrupa Birliği Tarihi 47
3.3.2. Avrupa Birliği'nin Dış Politikada Yumuşak Güç Araçları 51
3.3.3. Avrupa Birliği'nin Balkan Politikası 52
3.3.3.1. Royaumont süreci 55
3.3.3.2. İstikrar ve Ortaklık Süreci 57
3.3.3.3. Zagreb Zirvesi 58
3.3.3.4. Selanik Zirvesi 59
3.3.3.5. Avrupa Birliği Balkan İlişkileri Yeni Dönem 61
3.4. Amerika Birleşik Devletleri'nin Balkan Politikası 62
3.4.1. Amerika Birleşik Devletlerinin Balkan Stratejisi 64

4. BÖLÜM: BÜYÜK GÜÇLERİN BALKAN KRİZLERİNE YAKLAŞIMLARI 65

4.1.Balkan Krizlerinde Büyük Güçler 65
4.2.Yugoslavya Krizi 66
4.2.1. Yugoslavya'nın Dağılması ve Büyük Güçler 68
4.3. Kuzey Atlantik İttifakı-NATO 70
4.4. Bosna-Hersek Krizi 70
4.4.1. Bosna Krizi ve Büyük Güçler 75
4.5. Kosova Krizi 78
4.5.1. Kosova Krizi ve ABD 79
4.5.1.1. Kosova'ya ABD Müdahelesi 80
4.5.1.2. Kosov Bağımsızlık Süreci ve ABD 82
4.5.2. Kosova Krizi ve Rusya 85
4.5.2.1. Savaş Sonrasında Rusyanın Kosova Poitikası 88
4.5.3. Kosova Krizi ve AB 89
4.6. Yunanıstan-Makedonya İsim Sorunu ve Büyük Güçler 91

4.7. COVİD-19.....94

4.7.1. COVİD-19 ve Balkanlar.....96

4.7.2. Salgın Sürecinde Balkanlar ve Büyük Güçler.....98

SONUÇ.....102

KAYNAKÇA.....108

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği*(European Union)*
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri*(United States Of America)*
AET	:Avrupa Ekonomik Topluluğu *(European Economic Community)*
AGİK	:Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Kurumu *(Organization for Security and Co-operation in Europe)*
AGİT	:Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı *(Organisation For Security and Co-operation in Europe)*
AGS	:Avrupa Güvenlik Stratejisi*(European Security Strategy)*
AGSP	:Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası *(Common Security and Defence Policy)*
AKÇT	:Avrupa Kömür Çelik Topluluğu*(European Coal and Steel Community)*
AKKA	:Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması *(Treaty on Conventional Armed Forces in Europe)*
AKP	:Avrupa Komşuluk Politikası *(European Neighbourhood Policy)*
AT	:Avrupa Topluluğu *(European Community)*
BAB	:Batı Avrupa Birliği *(Western European Union)*
BM	:Birleşmiş Milletler *(United Nations)*
CARDS	:Topluluğun Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrarlaşma Yardımı*(Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation)*
EUFOR	:Avrupa Birliği Güçleri *(European Union Forces)*
EUPOL	:Avrupa Birliği Polis Misyonu *(European Union Police Mission)*
FYROM	:Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya *(Former YugoslavRepublic of Macedonia)*
KFOR	:Kosova Barış Gücü *(NATO's Kosovo Force)*

NATO	:North Atlantic Treaty Organization (*Kuzey Atlantik İttifakı*)
NGO	:Hükümet Dışı Örgütler (*Non-Govermental Organisation*)
ODGP	:Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası *(Common Foreign and Security Policy)*
ODGSP	:Ortak Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası*(Common Foreign Security and Defence Policy)*
OECD	:Ekonomik İşbirligi ve Kalkınma Örgütü *(Organisation for Economic Cooperation and Development)*
RF	:Rusya Federasyonu *(Russia Federation)*
SAA	:İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları *(Stabilisation and Association Agreements)*
SAP	:İstikrar ve Ortaklık Süreci *(Stabilisation and Association Process)*
SFOR	:İstikrar Güçleri *(Stabilisation Forces)*
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği*(Soviet Union)*
UNMIK	:Birleşmiş Milletler Kosova Geçici yönetim Komisyonu *(United Nations Missions in Kosovo)*
UNPREDEP	:*United Nations Prevention Deployment(Birleşmiş Milletler Önleyici Barış Gücü Kuvvetleri)*
UNPROFOR	:Yugoslavya'daki Birleşmiş Milletler Koruma Gücü *(United Nations Protective Force)*
WB	:Dünya Bankası *(World Bank)*

HARİTALAR

Harita 1: Balkanların Fiziki Haritası…….....20

Harıta 2. Balkanların Siyasi Haritası.....22

GİRİŞ

Balkan coğrafyası tarih boyunca uluslararası ilişkiler alanında önem arz eden bir konu olmuştur. Eski dönemlerden beri bu coğrafya krizlere, çatışmalara, egemenlik savaşlarına ve değişikliklerine şahitlik etmiştir. Jeopolitik ve jeostratejik avantajları sebebiyle büyük güçler tarafından da ilgi görmüştür. Balkan coğrafyası Avrupa ve Asya'nın, İslam ve Hristiyan aleminin kesiştiği noktada yerleşmiş ve bu sebepler Balkanların önemini daha da artırmıştır.

Yeni dünya siyasi sistemini öğrenilmesi isteniyorsa, çağdaş dünyamızın en önemli bölgelerinden biri olan Balkanlar gözardı edilmemelidir. Soğuk Savaş sonrasında Avrupa, Çin, Rusya ve ABD Balkanlarda kendi politikalarını yürütmeye başlamıştır.[1] Buda söz konusu devletler arasında siyasi mücadelelerin yaşanmasına neden olmuştur. Zaman zaman bölge devletleri arasında yaşanan mücadele büyümüş ve silahlı çatışmalara kadar gitmiştir. Bu durum büyük güçlerin Balkan politikasını etkilemiştir. Genel olarak yukarıda adı geçen büyük güçlerin Balkan siyaseti, uluslararası ilişkilerde çok önemli bir yere sahip olmuştur. Buda araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

II. Dünya Savaşı'ndan (1939-1945) sonra uluslararası sistemde yaşanan ve Soğuk Savaş adı verilen dönemde Balkanlarda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) etkin olduğu görülmüştür. Bu etkinlik SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın bitimi ile sona ermiştir. 1980'li yıllardan başlayarak SSCB'nin ve 1991 yılında da Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılma sürecine girmesi ile birlikte dünya siyasetinde yeni sorun alanları ortaya çıkmıştır. Tarih boyunca diğer devletlerin ilgisini çeken Balkanlar bölgesi, 1990 yılından itibaren yeni bir siyasi mücadeleye ev sahipliği etmeye başlamıştır. Balkanların AB'ye entegrasyonu diğer büyük devletler tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bu çalışmada, Soğuk Savaş sonrası Balkanlarda oluşan siyasi sürecin izlenilmesi, büyük güçlerin Balkan siyasetinin araştırılması, ABD'nin Balkanlarda istikrar sağlama ve

[1] Tezin devamında anlatımı bozmamak amacıyla Çin Halk Cumhuriyeti kısaca "Çin"; Rusya Federasyonu kısaca "Rusya" olarak anılacaktır.

burada hegemonya kurma isteği, Rusya ve Çin'in Balkan devletlerinin AB'ye entegrasyon sürecini nasıl etkilediğinin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmada araştırma soruları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

1) Büyük güçler Balkanlardaki siyasi mücadelede bölgeye nasıl etki etmeye çalışmaktadır?
2) Büyük güçler bu mücadelede ne gibi yöntemler izlemektedir?
3) Mücadelede sert ve yumuşak güç yolları olarak hangi yöntemler kullanılmıştır?

Tezde tarihi yönden bir sınırlama yoluna gidilmiştir. Çalışma 1990 yılından 2020 yılının ilk dokuz ayına kadar olan tarihi sürecin araştırılması istikametinde ilerlemektedir. Söz konusu tarih aralığında büyük güçlerin Balkan siyaseti kapsamında Çin, Rusya, ABD ve AB'nin Balkanlar özelindeki politikaları ele alınacaktır. ABD'nin Balkan politikası esas olarak Kuzey Atlantik Anlaşması (NATO) aracılığıyla yerine getirilmiştir. Büyük güçlerin Balkanlara yönelik politikaları çerçevesinde Avrupa devletleri ayrı ayrı değil; AB çatısı altına alınarak bir bütün olarak incelenmiştir. Türkiye küresel değil; bölgesel bir güç olduğu için tezin kapsamına dahil edilmemiştir.

Büyük güçlerin Balkanlardaki siyasi mücadelesi adı verilen bu tezde verilerin, literatür taraması yöntemi kullanılarak, Türkçe, Rusça, Azerbaycanca ve İngilizce literatürdeki, konu ile alakalı makaleler, gazete ve internet sitelerinde yer alan haberler, yüksek lisans tezleri ve doktora tezlerinden elde edilmesi planlanmıştır. Kaynaklar, üniversite ve halk kütüphanelerinden, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın Ulusal Tez Merkezi'nden ve Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi'nden (ULAKBİM) toplanmıştır. Kaynaklardan elde edilen veriler betimlenmiş ve analiz edilmiştir.

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Kuramsal Çerçeve

Dünyadaki olayları, olguları ve tüm dünyayı anlamlandırmak, bundan başka çok sayıda araştırmaya ışık tutması açısından diğer bilim dallarında olduğu gibi uluslararası ilişkilerde de teoriler önemlidir. Bu alanda teorilere savaşların önlenebilmesi, barışın ve güvenliğin sağlanabilmesi için gerek duyulmaktadır. Teoriler araştırdığımız olgular arasındaki ilişkileri açıklamaya ve analiz etmeye, bundan başka söz konusu olguların geleceğini görmeye yardım eder.[2]

Uluslararası ilişkilerde teorik çalışmalar eski Hindistan, Çin ve Antik Yunan dönemlerine kadar uzanmakta ve bu süreci Avrupa kökenli yazarlar Aristo ve Eflatun'dan başlatmaktadır. Bu çerçevede, klasikler arasına girmiş olan Antik Yunan bilim adamlarından Thucydides'in "*Peloponezya Savaşları Tarihi"* isimli çalışması ve Machiavelli'nin *"Prens"* isimli yapıtı, bu alanda yapılmış çalışmaların ilk örneklerini oluşturmaktadır.[3] 20. yüzyıldan başlayarak teorilerin gelişimi daha da hızlanmıştır. .

1.2. Realizm

Uluslararası ilişkiler teorilerinden olan realizm veya diğer adıyla gerçekçilik teorisi iki Dünya Savaşı arası dönemde ortaya çıkmıştır. Köklü bir tarihe sahip olan Realizm teorisi, XX. yüzyılda Japonya'nın Mançurya'yı, İtalya'nın ise Habeşistan'ı işgaliyle uluslararası ilişkilerde güç kazanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın önlenememesi, savaşta büyük devletlerin zayıf devletler karşısında zaferi, söz konusuteorinin yaygınlaşmasına ve uluslararası ilişkilerin başat teorisi hâline gelmesine neden olmuştur.[4]

---

[2] Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 9. Basım, Aktüel Yayıncılık, Bursa, 2018, s. 1.
[3] A.*g.e*, s. 2.
[4] Wohlfort William, "Realism and the End of The Cold War", *The MIT Press, International Security*, Vol. 19, No. 3, Kış, 1994-1995, s. 91.

Yukarıda bahsedildiği gibi Realizmin kökü Antik Yunana kadar uzanmaktadır. Bu tarihin Antik Yunan'a kadar gitmesine rağmen, tarih boyunca realizmin en önemli düşünürleri Hobbes ve Machiavelli olmuştur. Machiavelli'nin *"Prens"* adlı eseri Realizm teorisine büyük katkıda bulunmuştur. Bu eser Machiavelli'ninhükümdara verdiği öğütleri ihtiva etmektedir. Machiavelli'ye göre, prensin kendi güvenliği için öğrenmesi gereken en önemli sanat savaş sanatıdır. Machiavelli iyi örgütlenmiş devletin iyi kanunları ve iyi ordusu olduğunu savunmaktadır. Düzgün, nizami ordu olmadan iyi kanunlar olamaz; iyi ordunun olduğu yerde ise iyi kanunlar olmalıdır. Dinde bile Machiavelli'ye göre bütün silahlı peygamberler muvaffak olmuşlar; silahsız peygamberler ise yenilmişlerdir. İnsanlar sonuca getiren vasıtalarla değil, elde edilen sonuca göre değerlendirilirler ve başarı için tüm vasıtaları kullanmak gerekmektedir.[5]

Bu teoriye büyük katkıları olan diğer bir düşünürse Thomas Hobbes'dur. Söz konusu düşünür, XVII. Yüzyılda İngiltere'de yaşamıştır. Thomas Hobbes doğada herkesin herkese karşı savaş halinde olduğunu savunmaktadır. Konuyla ilgili düşüncelere 1651 yılında basılan *"Leviathan"* kitabının XIII. bölümünde rast gelinmektedir. Hobbes'un fikrince insanı üç şey harakete geçirmektedir: rekabet, güvensizlik, şan-şöhret.[6]

Anarşi ortamında rekabet içinde olan insan daim başkalarıyla yarışır ve herkesi geçmek ister. O, bunu mal, hayat ve özgürlük pahasına olsa da yapacaktır. Dünyada bir otoritenin olmamasından kaynaklanarak insanda güvensizlik duygusu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda o, kendi kendini savunmak zorundadır. İnsan şan-şöhret için diğerlerini yok etmeye hazırdır.[7]

XX. yüzyıla geldiğimizde ise I. Dünya Savaşı'ndan sonra İdealizmin yaygınlaşmasına rağmen yukarda bahsettiğimiz işgaller sonucunda Realizm yeniden ön plana çıkmıştır. Bu dönemde bu teori artık bir uluslararası ilişkiler yaklaşımı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Realizmin önemli düşünürlerinden olan Edward

---

[5]Jack Donnelly, *Realism and International Relations*, Cambridge University Press, 2000, s. 24-25.
[6]A.*g.e*, s.13.
[7]Gös. yer.

Hallet Carr 1939 yılında kendinin "20 Yıl Krizi" kitabını ortaya çıkarmıştır. Bu kitaptarealizmin iddalarını savunmakla beraber,idealizm teorisini alt-üst etmiştir. Carr, liberalleri ütopyacı adlandırmış ve onları ütopik dünya kurma isteği ile suçlamıştır.[8]

Bir diğer realist düşünür Hans Joachim Morgenthau'dur. Onun yazmış olduğu*"Politics Among Nations"* kitabı realizmin temelinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir.[9] Morgenthau'nun fikrince uluslararası ilişkilerdeki en önemli unsur güçtür. Dünyada yalnız güçlü olan üstün duruma geçer ve yalnız güçlü olan kazanır. Margentau'nun belirttiğine göre siyasi realizmin 6 prensibi vardır:

1. Morgenthau'ya göre siyaset de toplum gibi insan doğasında bulunan objektif yasalarla yönetilmektedir. Bunları değiştirme çabaları kendisiyle beraber başarısızlığıda getirmektedir. Siyaset yasalarınınm objektifliğine inanan realizm için teori olguları tespit etmek ve bunlara mantığa uygun anlamlar kazandırmaktır. Rasyonel çerçeve oluşturabilmek için insanlar kendilerini devlet adamlarının yerine koymalıdırlar.
2. Siyasi gerçekçiliğin hareket noktası güç çerçevesinde tanımlanan ulusal çıkar *(interest defined in terms of power)* kavramıdır. Bu kavram siyaseti iktisadi ihtiyaçlara veya ahlaki değerlere indirgenemeyecek, kendi başına otonom bir alan hâline getirir. Devlet adamları siyasi öngörünün ve güç olarak tanımlanan çıkarın *(interest defined as power)* diktelerine göre hareket etmek zorundadır.
3. Siyaset bencil insan arzularının ifade edildiği, sonuç olarak bunların çalıştıkları alandır. Uluslararası politika da devletlerin çıkarlarınınçalışma alanıdır. Realizm değişen siyasi gerçekliği takip eder; çünkü siyasetin temeli sayılan çıkarlar zamanla değişebilir ve sabit değildir.
4. Devletlerin dış politika eylemleri evrensel kabul gören değerlere göre değerlendirilemez. Uluslararası ilişkilerin değerleri kişisel ahlaktan farklı olarak siyasi ve durumsaldır. Bir siyasi lider basit bir vatandaşın sahip olduğu "doğru olanı

[8]Ağalar Abbasbəyli, *Beynəlxalq Münasibətlər Nəzəriyyəsi*, Bakı, 2007, s. 72.
[9]Özgün Erler Bayır, "Uluslararası İlişkierde Neorealist Ekolden Neoklasik Realist Ekole", *Uluslarası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*", (ed) Sibel Turan-Nergiz Özkural Köroğlu, 1. Basım, Dora Yayın evi, Bursa, 2015, s. 48.

yapma" özgürlüğüne sahip değildir. Devletin sorumluluğu ahlak kurallarına uymak değil;siyasetin en üstün değeri olan tedbiri elden bırakmamaktır.

5. Herhangi bir devletin etiksel seçimleri uluslararası ilişkileri yöneten değerlerle özdeşleştirilemez. Bizi ahlaki aşırılıktan ve siyasi hatalardan koruyan güç çerçevesinde tanımlanan çıkar kavramıdır. Eğer tüm devletleri kendi çıkarlan peşinde koşan devletler olarak görürsek, siyasi tutumlarını değerlendirirken hata yapmaz ve adil oluruz.

6. Siyasi gerçekçilikle diğer düşünce okulları arasındakı ayrım temel ve gerçektir. Her alan kendi kriterlerine göre değerlendirilmelidir. Bu çerçevede, otonom bir alan olan siyaset de kendi ilkeleri çerçevesinde ele alınmalıdır.[10]

Realizm taraftarlarına göre uluslarası sistemde tek aktör devletlerdir ve onların davranışlarıyla sistem içindeki ilişkiler şekillenmektedir. Tek aktör olan devletler, yalnız kendi çıkarlarını maksimum kılmak için "rasyonel" davranmaktadır. Uluslararası ilişkiler sisteminde merkezi bir otorite olmadığı için, sistem anarşik olarak kabul edilmektedir. Devletlerin davranışlarının temelini güç elde etme mücadelesi oluşturmaktadır. Bu nedendendir ki, uluslararası ilişkilerde anahtar kavram güçtür.[11]

1.3. Neorealizm

1960'lı yıllardan başlayarak uluslararası ilişkilerde birsıra gelişmeler yaşanmaya başladı. Yeni dünya düzeninin oluşmasıyla yeni aktörler ortaya çıkmaya başlanmıştır. Realizm ve idealizm gibi geleneksel teoriler bilimsel ve ampirik olmadıkları, değişen dünyanın ihtiyaçlarına yanıt veremedikleri gerekçeleri ile eleştiriye maruz kaldılar.[12]1970'li yıllarda uluslarası sistemde yeni yaklaşım olan, Neorealist yakaşım ortaya çıkmıştır. Yapısal gerçekçilik olarak da bilinen bu teorinin kurucusu Kenneth Waltz'dır. Neorealizm ilk defa onun yazdığı *"Theory of International Politics"* kitabıyla ortaya çıkmıştır.

---

[10]Hans Joachim Margenthau, *Politics Of Nations, The Struggle For Power And Peace*, 7. Basım, MC Graw Hill Higher Education, s. 4-16.
[11]Faruk Sönmezoğlu, *Uluslarası İlişkiler Sözlüğü*, 5. Basım, DR Yayınları, İstanbul, 2017, s. 480.
[12]Tayyar Arı, *Postçağdaş Uluslararası İlişkiler Teorileri-2 Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Dora Yayınları, 1. Basım, Bursa, Ekim 2014, s. 6-8

1970'li yıllar hem Batı hem de Doğu Bloğu'nun sarsıntılar geçirdiği dönemdir. Tarihe bakıldığında bu dönemde ittifaklar içinde de gerginliklerin arttığı görülmektedir. Başta ABD'nin katkılarıyla kurulmuş Avrupa Topluluğu artık bu dönemden başlayarak ABD için ekonomik bir rakibe evrilmiş ve doların egemenliği sorgulanmaya başlanmıştır.[13]

Neorealizmin realizmle aynı ve farklı hususları vardır. Realist yaklaşımda olduğu gibi Neorealizm'de de esas aktör devletlerdir. Realistlerin uluslararası düzen tahayyülünde, insan egosuyla uluslararası sistemin içinde bulunduğu anarşi esastır. Realistlere göre devletleri güç politikalarına iten, bu iki realitenin aynı anda var olmasıdır. Neorealistler için güç politikasının sebebi, uluslararası sistemin anarşi içerisinde olmasıdır. Klasik realistlerde ise bunun sebebi insanın bencil doğasıdır. Özetle bu iki aynı köklere dayanan teoride temel farklılıklar, yapılan vurgularda karşımıza çıkar.[14]

Neorealist yaklaşım meydana gelen olayları sistemik bir bakış açısıyla açıklamaktadır. Bu teorinin taraftarlarına göre Neorealizm uluslararası sistemi bir yapı ve birbiriyle karşılıklı olarak etkileşim hâlinde bulunan devletlerden ibaret olarak tanımlamaktadır. [15] Devletlerin tutum ve davranışlarının içerisinde bulundukları uluslararası sistemin ortaya çıkardığı koşullar tarafından belirlenmekte olduğu iddiasında olan Neorealist yaklaşıma göre, soyut bir kavram olan ve görünmez bir el gibi işleyerek devletlerin benzer davranışlar sergilemesine sebep olan ulusalarası sistem anarşik bir yapı arz etmektedir.[16]

Waltz'a göre uluslararası sistem üç önemli özelliği olan bir yapıya sahiptir:

1) Uluslararası sistemin ayırt edici prensibi anarşiktir ve burada devletlerarası ilişkileri düzenleyen merkezi bir hâkimiyet yoktur. Bireylerden farklı

---

[13] Serdar İskender, "Neorealizm, Neoliberalizm, Konstraktivzm ve İngilis okulu Modellerinde Uluslarars Sistemsel Değişikliklere Bakış", *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*, Temmuz , Cilt 1, Sayı 1, 2015, s. 15.

[14] Mücahit Özdoğan, "Realizm Ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt 8 Sayı 1, Mayıs 2019, s. 8.

[15] Latif Pınar, "Neorealizm Bağlamında Türk dış Politikası (1945-1965)",*Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Temel Yaklaşımlar,* (ed) Sibel Turan-Nergiz Özkural Köroğlu, Londra, TP London, s. 11.

[16] A.*g.m*, s. 12.

olarak devletler kendilerini korumak zorundadır. Bunu devletler kendi askeri gücü sayesinde sağlamaktadır. Bu devletin iç kültürü veya siyasi özelliğine bağlı değildir. Farklı iç kültüre veya politikaya sahip devletler kendi güvenliğini korumak için bu yola başvurmaktadır.

2) Waltz'a göre devletler fonksiyonel açıdan aynı olsalarda, güç ve yeteneklerine göre birbirinden farklıdırlar.

3) Herhangi bir devletin ortak hedeflere ulaşma yeteneği,uluslararası sistemdeki yerine ve özellikle göreceli gücüne bağlıdır. Uluslarası sistemdeki gücün dağılımı, devletlerin faaliyetlerini anlamada bir anahtar olarak ideolojiyi veya başka bir iç faktörü dikkate almaz. Bu nedenle neorealistler büyük ve küçük devletleri birbirinden ayırırlar.[17]

1.4.Güç

Göründüğü gibi Realizm ve Neorealizm'de önemli olan güçtür. Uzun zamandır ki, güç anlayışı siyaset biliminde önemini kaybetmemiştir. Bunun esas nedenleri dünyanın rekabet alanı olması ve tarafların bencil olmasıdır. Uluslararası ilişkilerde tarafların kabiliyetini tanımlamak için güç anlayışı kullanılır. Eski tarihe sahip olmasına rağmen güç teorisine çağdaş dönemde bile tam açıklık getirilmemiştir. Şimdiye kadar uluslararası ilişkilerde güce farklı anlamlar verilmiştir. Güç unsuru yalnız savaş ve barış için değil, ekonomik amaçlar içinde kullanılan bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.[18]

Güç, uluslararası ilişkiler dışında psikoloji ve sosyoloji alanlarında da önem taşıyan bir kavramdır. Son derece önemli bir kavram olmasına rağmen içeriği, karakteri, etki alanı, unsurları, amacı, hedefleri, etkileme ve nüfuz kapasitesi gibi çok

[17]Ağalar Abbasbəyli, *a.g.e*, s. 86.
[18]Zeliha Sağlam, "Güç Kavramı ve Ortadoğuda Değişen Dengeler Üzerinden Güç Okunması", *İnsani Araştırmalar Merkezi,*https://insamer.com/wp-content/uploads/2014/02/Güç-kavramı-ve-Ortadoğuda-değişen-dengeler-üzerinden-güç-okuması.pdf (21.05.2020) s. 2.

boyutlu yönüyle, oldukça farklı biçimlerde açıklanmaya çalışılan ve oldukça tartışmalı bir kavram olma özelliği taşımaktadır.[19]

Joseph Nye gücü aşka benzetmiş ve onun denenmesinin tanımlanmasından daha kolay olduğunu söylemiştir.[20] Michael Sullivan'a göre güç uluslarası politikada temel öneme sahiptir. Çünkü güç büyüklük, büyüklük etki ve etki de diğer devletleri etkilemek demektir. Ama bu tanımlarda güç kavramını tam olarak açıklamak için yeterli olmamıştır.[21]

Bir aktörün güçlü olmasını etkileyen unsurlar vardır:

1) Coğrafya: Devletin büyük kara toprakları onun gücünün göstergelerinden biridir. Devletler her zaman büyüklüklerine göre değerlendiririrler. Kara topraklarının geniş olması daha çok doğal kaynak arazilerine sahip olmak anlamına gelmektedir. Ayrıca geniş coğrafya daha çok nüfus için uygundur. Bunlardan başka coğrafyanın büyük olması durumunda savaş zamanı düşmandan uzak yerlere sığınmak da mümkündür.

2) Doğal Kaynaklar: Bir ülkenin petrol, kömür, doğal gaz gibi enerji kaynaklarına sahip olması endüstriyel güç için çok önemlidir. Ama doğal kaynaklara sahip olmak güç sahibi olmak demek değildir.

3) Nüfus: Bir devlet için insan kaynağına sahip olmak, coğrafya kadar önemlidir. İnsanların yaşı ve coğrafyaya göre dağılımı da aktorun gücünü etkilemektedir.[22]

Yukarıda bahsedilen unsurlar tek başlarına devletin güçlü olduğunun göstergesi değildir. Söz konusu unsurlar dışında bir devletin askeri ve endüstriyel

---

[19] Ali Çağlar, "Güç: Sert güç, Yumuşak güç ve Akıllı Güç", http://www.alicaglar.net.tr/StaticFiles/file/guc-sert-yumusak-ve-akilli-guc.pdf (04.04.2020) s. 1.
[20]Joseph Samuel Nye JR, *Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power,* New York Basic Book, 1990, s. 25
[21]Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 6. Basım, DR Yayınları, İstanbul, 2014, s. 263.
[22]Zeliha Sağlam, *a.g.m*, s. 4.

güce de sahip olması gerekmektedir. Bir devletin askeri güce sahip olması yine de onun süper güç olduğunu tam olarak belirtemez. Buna II. Dünya Savaşı'nda askeri güce olup da savaşı kaybeden devletler örnekler verilebilebilir. Yani bu hususlardan başka devletin güçlü olması için onun karizmatik lideri, ulusal imajı ve halk desteğide olmalıdır. [23]

Uluslararası ilişkilerde güç kavramı kullanma araçlarına göre üçe ayrılmaktadır: Sert güç, yumuşak güç, akıllı güç. Bu güç şekilleri birbiriyle ilişkidedirler. Onları ayıran kullanılan gereçlerin farklılığıdır. Sert güç için askeri ve ekonomik gereçler kullanılırken, yumuşak güç zamanı bunların dışındakı unsurlara yol verilmektedir.[24]

1.4.1. Sert Güç

Sert güç klasik yaklaşımda önemli olan güç şeklidir. Klasik yaklaşıma göre askeri güç, gücün diğer formlarına hükmeder ve askeri kapasitesi yeterli olan bir devlet dünya meselelerini kontrol edebilir. Sert güç askeri güç kullanmak, zor kullanmak gibi eylemlerdir. Sert güç daha pratiktir ve onun sonuçlarını görmek daha kolaydır. Yakın tarihe kadar devletin ulusal gücü denince ilk olarak onun askeri gücü akla gelmiştir. Thomas Schelling'e göre sert güç tehdit ve ikna demektir.[25]Sert gücün hedefe varması için üç şart vardır. İlk olarak devletin elinde yeteri kadar güç kaynağı olmalıdır. İkinci olarak karşı devlete bunu kullanabileceğini göstermelidir. Üçüncü olarak ise sert gücün uygulanmasıdır.

Dünya düzeni değiştikçe zamanla sert güç yerini yumuşak güce vermiştir. Artık taraflar askeri gücü kullanmayı azaltmıştır;ama zaman zaman yumuşak gücün yetmediği alanlarda çağdaş dönemimizdede sert güç şekli kullanılmaktadır.

---

[23]Ağalar Abbasbəyli, *a.g.e.*, s. 137.
[24]Ali Çağlar, *a.g.m.*, s.5.
[25]Sağlam Zeliha, *a.g.m.*, s. 5.

1.4.2. Yumuşak Güç

Soğuk Savaş'ın bitimiyle dünya düzeninde değişikler olmuştur. Yüzyıl boyunca birçok savaş görmüş Batı devletleri artık tecrübe edinmiş; sert güç yerine alternatif olarak seçilebilecek uygulamalar ile de avantajlar elde edebileceklerini görmüşlerdir. Artık gücün yalnız askeri unsurlardan olmadığı anlaşılmıştır. Dönem geçtikçe bilişim teknolojilerinin yaygınlaşması uluslararası ilişkilerde de etkisini göstermiştir. Uluslararası ilişkilerin düzeninin değişmesiyle siyasetçiler de yumuşak güce daha çok önem vermeye başlamışlardır.

Yumuşak güç kavramı uluslararası ilişkiler alanındaki yeni kavramlardan biridir. Machiavelli 400 yıl önce yegâne güç olarak sert gücü öne sürmüştür. İngiliz tarihçi Edward Hallett Carr'ın uluslararası gücü askeri, ekonomik ve fikirler üstündeki güç olarak üç kategoriye ayırmasıyla güç kavramı yeni boyutlar kazanmıştır.[26] Yumuşak güç kavramıysa 1980'li yılların sonunda Joseph Samuel Nye Jr tarafından ortaya koyulmuştur. Onun fikrince yumuşak güç bir ülkeyi zorla veya baskı olmadan istediği gibi yönlendirme kabiliyetidir. Zorbalık yerine iş birliğini öneren Nye, yumuşak gücü; *"eğer istediğim şeyi istemeni sağlayabilirsem, o zaman yapmak istediğin şeyi yapmaya seni zorlamama gerek yoktur"* diyerek tanımlamıştır.[27]

Nye, bugün uluslararası alanda güç kavramının daha önceki tarihi süreçlerde taşıdığı anlamdan farklı anlamlar taşıdığını ifade etmiştir. Ona göre geleneksel dönemde büyük bir devletin gücünün temeli savaştaki gücü olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla büyük güç olarak nitelendirilen devletler için coğrafya, nüfus ve hammadde gibi maddi unsurlar önem taşımaktadır. Ancak bugün bu unsurlar daha az önemli hale gelmiş; bunların yerine teknoloji, eğitim, ekonomik

[26]Sait Yılmaz, *Akıllı güç*, Kum Saatı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 48.
[27] Bekir Aydoğan-Hakan Aydın, "Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik", *Ekopolitik Uluslararası İlişkiler Masası, Rapor No: 11-02, 2011, Ekonomi Ve Sosyal Araştırmalar Derneği*, s. 13.

büyüme gibi öğeler uluslararası siyasette önem kazanmış ve gücün kaynağını teşkil etmeye başlamıştır.[28]

Joseph S. Nye, "Amerikan Gücünün Paradoksu" adlı kitabında yumuşak gücü *"Günümüz küresel bilgi çağında editörlerle yorumcuların öneminin artması yumuşak gücün görece öneminin artmasını da beraberinde getirmiştir. Çünkü yumuşak güç güvenilirliğe dayanır. Yumuşak gücü iyi oturmuş ülkeler daha iyi durumdadır."* şeklinde yorumlayıp bir bilgi çağında yumuşak güç kazanması muhtemel ilkeleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

1) Baskın kültürü ve fikirleri egemen küresel normlara daha yakın olanlar,

2) Çoklu iletişim kanallarına en fazla erişim imkânına dolayısıyla konuların işlenmesine ve aktarılması konusunda daha fazla nüfuza sahip olanlar,

3) Güvenilirlikleri içteki ve uluslararası alanda performansıyla artanlar. [29]

Günümüzde yumuşak güç demokratik sistemlerin politikalarının önemli kısmını oluşturmaktadır. Yumuşak güç kullanılarak devletler arasında ekonomik, kültürel, siyasi ortaklıkların oluşmasına zemin yaratabilinmektedir. Dünyada cazibe merkezi olarak görülen, kendisini çok iyi ifade edebilen ve anlatan, güven kazanmış, iş birliğine açık olan ülkeler, dış politikada ve yabancı kamuoyunun nazarında stratejik değerlerini artırarak uluslararası politikada kendilerine önemli bir yer bulmaktadır.[30]

Yumuşak güçle başarı kazanmak için bir sıra prensip ile hareket etmek gerekmektedir. Bu prensipler şunlardır:

1) Gücün göze batmayacak ve karşıdakini rahatsız etmeyecek şekilde kullanılması,

2) Küresel ve bölgesel aktörlerle iyi geçinilmesi ve onlarla her an iletişimde olunması,

---

[28]Joseph Samuel Nye Jr, "Soft Power", *Foreign Policy*, Cilt 80, Sayı 3, 1990, s. 154.
[29]Diler Gökbayrakağaçdan, "Yumuşak Güç ve Farkındalık Üzerinde Bir Çalışma", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 11, Sayı 1, Haziran 2018, s. 784.
[30]Gökhan Kömür, "Yumşak Güç Unsuru Olarak Kamu Diplomasisi",*International Journal of Politics and Security (IJPS),* Cilt 2, Sayı 3, Mayıs 2020, s, 91.

3) Aktörlerin karar alma mekanizmaları içinde yer alması.[31]

Genel olarak bakılırsa görünen odur ki, yumuşak güç daha çok gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde etkilidir. Ulusların eğitim seviyesi ve onun demografik göstergeleri yumuşak güç uygulamalarına etki etmektedir. Yumuşak gücün, temelinde davranış açısından hayranlık uyandırma esasına dayanıyor olması, günümüzde bilinçlenmenin ve farkındalığın artırılmasındaki zorunluluğu gözler önüne sermektedir. Çünkü yumuşak güç, ekonomik ve askeri gücün aksine daha sinsi ve daha hissettirmeden uygulanmaktadır.[32]

Genellikle sert gücün bir unsuru olarak değerlendirilen askeri gücün, yumuşak güç kapsamında kullanılması da Balkanlarda dikkat çeken bir yaklaşım olmuştur. Askeri kaynakların, meşru bir siyasi otorite tarafından politik bir araç olarak kullanılmasıyla yumuşak güç veya akıllı güç faaliyeti olarak yürütülebileceği görülmektedir. Nye, askeri gücün sadece sert güç etkisi yaratmadığını; askeri uygulamalar ve kahramanlıkların kimi zaman yumuşak güç etkisi oluşturduğunu savunmuştur. Ordu tarafından gerçekleştirilen insani yardım, zayıf olan ordunun eğitilmesi, personel eğitimi, ordular arasında yardımlaşma gibi misyonlar yumuşak güç kapsamında kullanılabilmektedir. Ordular arasında gerçekleşen bu etkileşimler askeri iletişimi sağlamakla kalmamakta; aynı zamanda sosyal ve kültürel paylaşımları da beraberinde getirmektedir.[33]

ABD'nin Balkanlara yönelik gerçekleştirdiği müdahale ve Kosova'nın bağımsızlığını içeren süreç uluslararası politika açısından önemli özelliklere sahiptir. ABD öncülüğünde NATO tarafından Kosova'ya yönelik gerçekleştirilen müdahale, bölgede güvenliği sağlayan ve Kosova'nın bağımsızlığını elde etmesi ile sonuçlanan, temelde askeri nitelikli bir müdahale olmasına karşın, bu müdahale ABD'nin askeri kazanımlardan öte kazanımlar elde etmesine yol açmıştır. Bosna sorunu sürecinde sorgulanmaya başlanan NATO'nun güvenilirliği ve meşruiyeti meselesi Kosova müdahalesi sonrasında ABD lehine çözümlenmiştir. Bu gelişme ABD'nin Batı

[31] Arda Görkem Yatağan, "Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Kullanılması", *Kara Harp Okulu Dergisi*, Cilt 28, Sayı 2, 2018, s. 73.
[32]Diler Gökbayrakağaçdan, *a.g.m.*, s. 787.
[33]Arda Görkem Yatağan, *a.g.m*, s, 77-78.

ülkelerinin liderliği konumunun pekişmesini sağlamıştır. NATO'nun güvenilirliğinin artması ile eski Doğu Bloku ülkelerinin NATO'ya katılım isteklerinde de artış yaşanmıştır. Bunun haricinde ABD'nin Balkanlarda Arnavut halkı ve yöneticileri üzerindeki nüfuzu artmıştır.[34]

Kosova halkı tarafından, ülkenin bağımsızlığının kazanılmasında belirleyici aktör olarak ABD'nin görüldüğü bilinmektedir. Kosova caddelerinde Arnavutluk, Kosova ve ABD bayraklarının bulunması, Kosova'nın başkenti Priştine'nin en işlek caddelerinden birine Bill Clinton Bulvarı adının verilmesi ve Clinton'un heykelinin şehre inşa edilmesi, ABD'nin bağımsızlık günü olan 4 Temmuz'un Kosova'da kutlanılması yumuşak güç unsuru olarak kullanılan askeri gücün Kosova toplumu üzerinde yarattığı psiko-sosyal etkileri yansıtmaktadır.[35]

Günümüzde geleneksel klasik diplomasi yöntemleri kadar etkili olan kamu diplomasisi de ortaya çıkmıştır. Kamu diplomasisinin kavram olarak ilk defa kullanılışına bakıldığında Amerikan dış politikasında rastlamak mümkündür. Kamu diplomasisi ilk defa "yumuşak güç" veya "ince güç" olarak da tanımlanan "softpower" kavramıyla bilinirlik kazanmıştır. Bu kavram ilk kez Edmund Gullion tarafından "bilgi ve fikirlerin uluslararası akışı" tabiriyle 1965 yılında kullanılmıştır. Bu kavramın daha iyi anlaşılmasını sağlayan Joseph Nye ise; "bir ülkenin dünya siyasetinde istediği sonuçlara ulaşabilmesi için, onun değerlerine hayran olan, örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin olması ve onu izlemesi" gerektiğini belirterek daha geniş bir tanım getirmiştir.[36]

21. yüzyıl küresel siyasetinde devletler, kamu diplomasisiyle dış politika hedeflerini gerçekleştirebilmek için diğer ülkelerin kamuoylarının desteğini kazanmaya yönelik politika yürütmeyi tercih etmeye başlamışlardır. Bunda uluslararası politikada kamuoyunun artan etkisi ve önemi büyük rol oynamaktadır.

---

[34] Mehmet Cem Oğultürk, "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl 10, Sayı 19, 2014, s. 124.

[35] Yiğit Anıl Güzelipek, "Kosova ABD'nin 51. Eyaleti" Söyleminin Medeniyetler Çatışması ve (Neo)Realizm Özelinde Karşılaştırmalı Tahlili", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 13, Aralık 2017, s. 771-772

[36] Hasan Kocabıyık, "Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye", *Avrasya Etüdleri*, 2019, s. 164.

Ayrıca son 50 yılda uluslararası ilişkilerin geçirdiği dönüşümler, devletlerin yeni dış politika araçlarına yönelmesini etkilemiştir. Kamu diplomasisi de devletlerin dönüşen küresel siyasette uyum çabalarından biri olarak 1960'larda ortaya çıkmıştır. Devletlerin dış politikalarının yeni bir aracı ve yöntemi olarak kamu diplomasisi temelde diplomasinin dönüşümünün bir ürünüdür.[37]

Yumuşak güç daha çok gelişmekte olan devletler üzerinde etkilidir ve daha çok büyük güçler tarafından kullanılmaktadır. Bu çalışmada da Çin, AB, Rusya ve ABD'nin Balkan politikaları araştırılırken, devletlerin Balkan coğrafyasında daha çok yumuşak güç kullanmasının şahidi olunmaktadır. Bu devletler esas olarak Balkanlar üzerinde yumuşak güç unsuru olarak ekonomik yatırımları kullansalar da, birçok hâlde kültür ve başka alanlardada etki etmektedirler.

Genel olarak, Balkanlar'da en çok yumuşak güç kullanan devlet Türkiyedir. Bugün Balkanlar'da, Türk kültür ve medeniyeti canlı bir şekilde yaşatılmakta ve korunmaktadır. Geçmişteki Osmanlı hoşgörüsünün yanı sıra, Balkan milletlerinin bu zengin medeniyeti bir üst kimlik olarak benimsemeleri bu durumu izah etmektedir. Bu yönüyle uluslararası ilişkiler açısından düşünüldüğünde, Osmanlı hinterlandı içinde yer alan bu bölge, günümüz Türkiye'si için önemli bir yumuşak güç sahasıdır. [38] Türkiye de büyük güç olarak ele alındığında diğer güçlere karşın Türkiyenin bu coğrafyada yumuşak güç iddiası daha büyüktür. Ama tez Çin, Rusya, ABD ve AB ile kısıtlandığından buna ayrıca bölüm verilmemiştir.

1.4.3. Akıllı Güç

Çağdaş güç araçlarından biri akıllı güçtür. İlk olarak Nye tarafından geliştirilmiş olan bu kavram sert ve yumuşak gücün kombinasyonu olarak tanımlanmaktadır. Yani akıllı güç, zorlama yöntemini kullanan sert güçle, ikna ve çekimden ibaret olan yumuşak gücü içerisinde barındırmaktadır. Bu güç aracı

[37]Muharrem Ekşi, "Kamu Diplomasisi", ANKASAM *Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*, 30.12.2016, https://ankasam.org/kamu-diplomasisi/ (14.11.2020)
[38]Zülfikar Bayraktar, "Türkiyenin Balkanlarda Yumuşak Gücü: Türk Kültürü", *Karadeniz Araştırmaları*, cilt 9, sayı 35, 2012, s. 186.

kendinde askeri, kültürel, diplomatik, ekonomik ilişki türlerini içermektedir ve ihtiyaç duyulan yerde kullanılmaktadır.[39]Yumuşak ve akıllı gücün önem kazanması değişen dünya düzenini kendinde yansıtmaktadır. Akıllı güç eldeki imkânların uygun zaman ve mekânda kullanılmasıdır. Akıllı güç stratejisinin ana varsayımı, "öldürülen düşman sayısı" değil, kazanılan ortaklar, müttefikler ve dostlar sayısıdır. Akıllı güce göre etrafa korku, nefret değil; iyimserlik yayılmalıdır.

Akıllı güç konsepti aşağıdaki hususlar üzerinde kurulmalıdır.

1) Gücün uygulanacağı hedef, bir ülkenin halkı olmakla beraber daha küresel kapsamda bir çerçevede olacaktır. Eğer halk bu gücü umursamıyorsa akıllı güç çalışmaz.

2) Akıllı güç kendi hedefleriniz, bu hedeflere ulaşma isteğiniz ve kapasiteniz hakkında bilgili olmayı gerektirir.

3) Gücün uygulanmasında daha geniş bölgesel ve küresel kapsam gereklidir.

4) Vasıtaların tek tek ya da bir arada nasıl ve ne zaman kullanılacağının tespiti önemlidir.[40]

Çağdaş dünyamızda akıllı güç kullanan devlete ABD'yi örnek verilebilir. ABD'nin medeniyetler çatışması politikası sonucunda yalnızlaşması ve itibar kaybına uğramasından sonra, 2006 yılında ABD'nin düşünce üretim merkezi CSIS'de (Center for Strategic and International Studies) 'Tarafsız Akıllı Güç Komisyonu' (Comission on Smart Power) kurulmuş ve bu komisyon 'Daha Akıllı, Daha Güvenli Amerika' (A Smarter More Secure America) adlı bir rapor hazırlamıştır. Raporda ana gaye, ABD'nin küresel imparatorluğu için alınması gereken önlemlerin ve izlenmesi gereken stratejilerin tespit edilmesidir.[41]

Rapora göre "akıllı güç (Smart Power), ne sert güç (hard power) ne de yumuşak güçtür (soft power).Akıllı güç, sert ve yumuşak güçlerin birlikte maharetli

[39]Elif Merve, Dumankaya, "Uluslararası İlişkiler ve Güç Kavramı", *Trend Analizi*, Ocak 2019, thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/81201991930923_stm_uluslararasi_iliskiler_ve_guc_kavrami.pdf, s. 4.
[40]Sait, Yılmaz, *a.g.e*, s. 51
[41] "Akıllı Güç", Yeni Söz, 14 Eylül 2015, http://www.yenisoz.com.tr/akilli-guc-smart-power-makale-5644 (13.11.2020)

bir şekilde şekilde kullanılmasıdır".Entegre bir güçtür.Yeri geldiğinde sert güç yeri geldiğinde yumuşak güç kullanılacaktır.[42]

Sonuç olarak kullanılan güç karşı tarafı olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Önemli olan hangi gücün ne zaman, nerede ve nasıl kullanılacağına kararverebilmektir.

2. BÖLÜM:BALKANLAR

Büyük güçlerin Balkanlarda siyasi mücadelesi konusunun irdelenmesi amacıyla bu başlık altında alt başlıklar aracılığıyla "Balkan Coğrafyası", "Balkanların Tarihi" ve "Soğuk Savaş Sonrası Balkanlar" konularında bilgiler verilmiştir. Aşağıdakı bölümlerde Balkan coğrafyasının özellikleri, dünyadaki yeri, önemi ve bölgenin tarihi derinlikleri araştırılmıştır.

2.1. Balkan Coğrafyası

Balkan coğrafyası uluslararası potikada büyük öneme sahiptir. Tarih boyunca, bu bölge büyük güçlerin ilgisini çekmiştir ki, bununda bir sıra nedeni bulunmaktadır. İlk olarak belirtmek gerekir ki, Balkanlar Asya ve Avrupa'nın geçiş bölgesinde yerleşmiştir. Yani, bu bölge Avrupa'dan Asya'ya, Asya'dan Avrupa'ya geçiş için bir koridor rolünü üstlenmektedir. Bundan başka Balkanların Asya ve Afrika'ya geçiş yollarının olması bu coğrafyanın önemini daha da artırmaktadır. Farklı dinlerin veetnik unsurların çatışma noktası olan Balkanlar herbir taraf için farklı önem taşımaktadır.

Balkanların fiziki ve siyasi coğrafyasını anlatmadan önce, araştırmada Balkan sözcüğünün kökeninin nereden geldiğine yer verilmelidir.Türkçe bir sözcük olan "balkan" sözcüğü "sarp ve ormanlık sıradağ" anlamına gelmektedir.[43] Bu coğrafyanın neredeyse bütünüyle dağlardan oluşması bölgenin bu şekildeadlandırılmasına neden olmuştur. Bu kavram XIX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır.

---

[42]Gös.yer.

[43]TDK Güncel Sözlük, "Balkan", http://tdk.gov.tr/?s=balkan (16.02.2020)

Osmanlı dönemi zamanı bu araziler "Rumeli" olarak bilinmiştir. Bu isim Osmanlı'nın Doğu Roma İmparatorluğu'ndan Avrupa'da fethettiği yerlere verilmiştir. Ama bundan önce Anadolu için kullanılmış bu isim Orta Çağ Avrupa kaynaklarında *"Romanie"* şeklinde çevrilmiştir. Zamanla bu isim Balkanlara tatbik olunmuş ve Batı kaynaklarında *"Peninsule Romanie"* şeklinde kulllanılmıştır. Rumeli sözünün yapısındakı "Rum" kelimesi "Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde olan toprak, halklar" anlamıyla kelimenin yapısına katılmıştır.[44]

XVIII. yüzyılın sonları XIX. yüzyılın başlarında yaşanan Sanayi Devrimi dünyada birçok değişime yol açmıştır. Bu dönemde Batılı devletlerin ucuz iş gücü ve hammade ihtiyacı onları sömürgeci politikalara sürüklemiştir. Amaçlarına ulaşmak için Batı devletleri sömürdükleri toprakları çağdaşlaştırma bahanesiyle yaptıkları işi meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Bunun yanı sıra böl-parçala-yönet yaklaşımı ile Avrupa dışı imparatorluklarda savaşlar, çatışmalar çıkarmaya başlamışlardır. Bu durum Balkan coğrafyasını da teğet geçmemiş ve*"Balkanlaşma"* kavramı ortaya çıkmıştır. Balkanlarda yaşanan uzun süreli etnisite ve din temelli çatışmalardan mülhem olan "Balkanlaşma" tabiri, "çok-uluslu bir devletin etnik olarak homojen yapılardaki devletlere parçalanması" olarak açıklanabilmektedir. Balkanlaşma, bölgelerde yaşanan etnik anlaşmazlık ve çatışmaları tanımlamak için kullanılmaktadır.[45]

Çağdaş döneme geldiğimizde ise Batı Balkanlar kavramı ortaya çıkmıştır. Batı Balkanlar kavramı ilk olarak 1999 yılında AB Köln Zirvesinde kullanılmıştır. Batı Balkanlar Slovenya hariç,eski Yugoslavya'nın dağılmasıyla bağımsızlık kazanan devletlerdir. Bu devletler Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ ve Arnavutluktur.[46]

---

[44]Ramazan Özey, *Balkanlar Ve Balkan Ülkeleri Coğrafyası*, Pegem Akademi, 3. Basım Ankara, 2018, s. 3.

[45]Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştirmalar Vakfı, Dış Politika Araştırmaları Merkezi, *Balkan Savaşlari'nin 100. Yildönümünde Balkan Tecrübeleri*, Rapor No. 1 // Ekim 2012, https://www.tasav.org/media/k2/attachments/dpa_rapor_1_balkanlar_100.yil_tasav_son.pdf (15.06.2020) s.15.

[46]Osman Crnica, *AB Genişleme Sürecinde Batı Balkan Ülkeleri*, (Ankara Universitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, s. 40.

Balkanlar Güney Batıdan Adriatik ve İon Denizi'yle,kuzeyde Tuna Nehri ve Sava Irmağı, güneyde Akdeniz, doğudan Karadeniz'le sınırlanmıştır.[47] Balkanlar genel olarak dağlardan oluşmuştur. Bu nedenle, bölgede farklı iklim tiplerine rastlanmakta ve farklı bitki örtüleri görülmektedir. Verimli topraklar üzerinde her zaman iktidar mücadeleleri olmuş, kazananlar iyi toprakları almış, güçsüzler ise elde kalanlarla yetinmiştir. Buda kendi sırasında devamlı olarak oradaki taraflar arasında savaşlara yol açmış;tarafların kendine müttefik bulma çabaları burada dış güçlerin rolünü daha da artırmıştır. Bölgedeki anlaşılmazlıklar günümüze kadar gelmektedir. Bundan başka dağlık relyef burada dil, din ve kültür farklılığına neden olmuştur. Balkanlardaki sıra dağlar Karpatlar, Pintpos Dağları, Dinar Alpleri ve Rodot Dağları'dır. Tuna Nehri bölgenin en önemli akarsuyudur.

[47]"Balkanlar", http://www.cografya.gen.tr/siyasi/jeopolitik/balkanlar.htm (10.02.2020)



Harita 1: Balkanların Fiziki Haritası,Kaynak:
https://bycografyam.wordpress.com/2014/02/21/balkanlar-fiziki-haritasi/, (05.10.2020)

1970'li yıllardan başlayarak OPEC ülkelerinin petrol fiyatlarını artırması ve bununda dünyanın diğer devletlerine ekonomik ve sosyal etkilerinedeniyle enerji ve enerjiye ulaşımın önemi net olarak kavranmıştır. Günümüzde, ulaştırma sektörünün dünya genel enerji tüketimindeki payının %20 olduğu, bunun da dörtte üçünün karayolu taşımacılığına gittiği ve karayollarında seyahat eden taşıtların temel yakıt olarak hâlâ petrol kullanıldığı görülmektedir.[48] Balkanlara baktığımız zaman bölgede petrol ve gaz rezervlerinin çok az olması, buradaki devletlerin ihtiyaçlarının büyük

[48] Ferhat Batı Güney, "Küresel Enerji Politikasında Balkan Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği Paradigması",*InternationalJournal Entrepreneurship and Management Inquiries (Journal EMI) Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2017, s. 23.

kısmını ithâlât yoluyla karşıladıkları görülmektedir. U.S. Energy Information Administration'dan alınan verilere göre Batı Balkanlar'ın ispatlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık 335 milyon varil olduğu bilinmektedir. Avrupa kıtasına ait toplam ispatlanmış petrol rezervi ise 18,7 milyar varildir. Batı Balkanlar'daki 335 milyon varilin 165 milyonu Arnavutluk'ta, 92 milyonu Hırvatistan'da, 77 milyonu da Sırbistan ve Karadağ'da yer almaktadır. Petrol üretimi çok aşağı seviyededir. Bütün bölgede 2001'de günlük ortalama 53.300 varil üretilmiştir. Bunun en büyük kısmı Hırvatistan'ın payına düşmektedir. Diğer taraftan 2000 yılında Batı Balkanlar'daki petrol tüketiminin günlük 247 bin varil olduğu bilinmektedir.[49]

Yukarıdaki nedendendir ki, bu coğrafya büyük güçlerin enerji politikalarının merkezinde bulunmamaktadır.Coğrafi olarak Batı ve Doğu'nun orta noktasında olması, Balkanları üretimde olmasa bile, enerji taşıma rolünde ön plana çıkarmaktadır. Enerji konusunda AB ve Rusya bölgede aktif durumdadır. Balkanlar Rusya için hem pazar hem de transit rolünü oynamaktadır. AB ise bu konuda bölge devletlerinin Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmaya çalışmaktadır. Hazar petrolünün Rusya eliyle Avrupa'ya ulaşması AB için tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle, Romanya ve Bulgaristan'ın AB'ye katılması büyük önem arz etmektedir. Bununla da AB'nin Karadeniz'e Doğu Balkanlar üzerinden çıkış sağlaması mümkün olmuştur. Böylece Karadeniz üzerinden Kafkaslar güzergâhından Hazar'a el atarak enerji kaynaklarının bu hat üzerinden kesinti ve kısıntı olmadan AB topraklarına ulaştırılması, hayati öneme haiz bir Balkan-AB enerji jeopolitiği olarak ortaya çıkmıştır.[50]

Balkanların siyasi coğrafyası birçok devletin kurulup dağılmasıyla karışık durumdadır. Son olarak Balkan devletleri Kosova, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Sırbistan,Karadağ,Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya,Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk ve Türkiye'nin Doğu Trakya bölümüdür. Topraklarının çok küçük kısmı Balkanlarda olduğu için İtalya Balkan devleti sayılmamaktadır.[51]

---

[49] *A.g.m.* s. 24.

[50] *A.g.m,* s. 25.

[51] Rumelisiad Vakfı, "Balkan Ülkeleri ve Rumeli", http://www.rumelisiad.org.tr/UserFiles/File/balkan_ulkeleri.pdf (23.01.2020)



Harita 2: Balkanların Siyasi Haritası,

Kaynak: https://bycografyam.files.wordpress.com/2014/02/balkanlar_siyasi_a4.jpg , (05.10.2020)

Balkanlarda yaşayan en eski halklar Yunanlılar ve İlirya kökenli Arnavutlardır. Bundan başka birçok farklı halklarda vardır ama zaman geçtikçe bu halklar öz kimliklerini kaybetmişlerdir. Balkanların şimdiki dönemimizde etnik yapısını oluşturan halklar Yunanlar, Bulgarlar, Sırplar, Makedonlar, Boşnaklar,Arnavutlar ve Türkler'dir.[52]

Balkanlarda dini yapıda çok farklıdır. Bu bölge kendisinde iki dini barındırmaktadır. Bunlar İslam ve Hristiyanlığın iki kolu olan Ortodoks ve Katoliklikdir. Balkan coğrafyasında en yaygın olan mezhep Ortodoksluktur.

[52]Çisem Vızdık, *1990'larda ABD Dış Politikasında Balkanlar*, (Trakya Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2018, s. 35.

Yunanlar, Sırplar, Bulgarlar, Rumenler, Makedonlar ve Karadağlılar Ortodoks kilisesine bağlıdırlar. Bunların sayısı 55 milyon civarındadır.[53] Arnavutlar içinde küçük bir kesim de Ortodoks inancı içindedir. İkinci sırada Müslümanlar gelmektedir. Balkanlarda Müslüman derken, genel olarak Türkler ifade edilmektedir. Arnavutluk'ta ve Bosna'da toplum çoğunlukla Müslümandır. Osmanlı döneminde huzur içinde olan bu toplum, Osmanlı'nın çöküşünden sonra cefalar çekmeye başlamıştır. Bu sorunlar günümüze kadar gelmektedir. Resmi sayıma göre Balkanlarda toplam Müslüman nüfus 8 milyon 250 bin civarındadır.[54] Üçüncüyse Katoliklerdir. Bu inanç grubuna Macarlar, Slovenler, Hırvatlar dâhildir. Saylarıysa 5 milyon civarındadır.

Balkanlar Avrupa'nın beş büyük yarımadasından biridir. Bu coğrafya çok büyük öneme sahiptir ve tarihin her döneminde büyük devletlerin dikkatini çekmiştir. Bunun temel nedenlerinden biri Balkanların Avrupa ve Asya arasında geçiş yolu olması hasebiyle önem taşımasıdır. Bu coğrafyanın sıcak denizlere çıkışının olması onun önemini daha da artırmaktadır.

2.2.Balkan Tarihine Genel Bakış

Balkanlar tarih boyunca çok önemli bir bölge olmuş; birçok imparatorluğa, kültüre ve savaşa ev sahipliği yapmıştır. Genel olarak Balkanlar çok büyük tarihe sahiptir. Bölgeyi daha yakından tanımak için onun tarihine genel bakış atmakta fayda vardır.

Osmanlı'dan önce burada Yunan medeniyeti, Roma ve Bizans imparatorlukları hüküm sürmüşlerdir. Bundan başka Sırplar, Bulgarlar, Hırvatlar, Boşnaklar burada devlet kurmuş; ancak bu devletler uzun süre hayatta kalamamışlardır.

---

[53] Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, Balkanlar,https://islamansiklopedisi.org.tr/balkanlar, (23.01.2020)

[54] Muhammet Kaçmaz, "Balkan coğrafyası,Türk Tarihinde Balkanlar", *Sakarya Universitesi Balkan Araştırmaları uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları,* Cilt 1, s. 33.

Buradaki ilk medeniyet olan Yunan medeniyeti M.Ö. V. ve IV. yüzyıllara dayanmaktadır.[55] O dönem mimarisi çağdaş binalarda da etkisini göstermektedir. Ama Yunanlılar o dönem güçlerini iç savaşlarla ve çatışmalarla tüketmişlerdir. Sonuçta İtalya'da ortaya çıkan başka bir büyük güç olan Romalılar, İlirya Kralı Gentius'a karşı savaş başlatmış ve kral esir alınmıştır. Zaten savaşlarda gücünü kaybeden Yunan şehirlerini tutan Romalılar, burada kendi devletlerini kurmuşlardır. Bununla da Balkanlarda Roma İmparatorluğu dönemi başlamıştır.

Balkanlarda Roma döneminin başlaması M.Ö. II. yüzyılın ilk kısmına denk gelmektedir. Bu dönemden sonra Balkanlarda herşey Roma yapısıyla kurgulanmaya başlamıştır. Buna bölgenin idari, kültürel ve askeri yönleri örnek verilebilmektedir. Öyle ki Roma`nın ikiye bölünmesi Balkanlarda da dini ve kültürel olarak bölünmeye yol açmış; bölgeyi Ortodoks ve Katolik olarak parçalamıştır.

I. Konstantin döneminde bölgede düzenin kurulmasına rağmen, Hunların bölgeye girişiyle durum değişmiştir. Roma egemenliğinin son yıllarında bu coğrafyada Romalılar, Gotlar ve Hunlar kendi alanlarını kurmuşlardır.[56]

Roma İmparatoru I. Thodoeisos'un ölmesiyle Hunlar Balkanlarda kendi etkilerini artırmışlar. Ama imparatorları Atilla'nın ölümüyle yeniden güçlerini kaybetmişler.

X. yüzyılda bölgede Bulgar hâkimiyeti kurulmuştur. Ancak bu hâkimiyet çok uzun sürmemiştir. 1014 yılında Bizans, Bulgar hâkimiyetine son vermiştir. Bu durum da çok uzun sürmemiş; Bizans'ın Balkanlardaki hâkimiyetine ise Sırplar son koymuştur. Türklerin Balkanların güneyinden, Anadoludan Balkanlara gelip yerleşmesi 1260'lara kadar iner. O döneme kadar bölgede Bizans,Bulgarlar veSırplar arasında zaman zaman savaşlar olmuştur.[57]

Balkanlarda, 1299 yılında kurulan Osmanlı Devleti için toprakları ele geçirmesi için müsait bir ortam bulunmaktadır. Batısında zayıf durumda olan Bizans,

---

[55]Tayfun Nasuhbeyoğlu, Balkan Tarihine Genel Bir Bakış, Ekim 2008, İstanbul, http://pusuladernegi.org/wp-content/uploads/balkan_tarihi.pdf (20.12.2019) s. 4.
[56]Balkan Tarihi, Bal-Türk,http://www.balturk.org.tr/balkan-tarihi/ (22.12.2019)
[57]Gös. yer.

doğusundaysa aynı durumda olan Selçuklu'nun olması Osmanlı için güzel bir şans olmuştur. Yarandığından başlayarak XV. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti büyük bir imparatorluğa çevrilmiştir.[58]

Osmanlı'nın Balkanlara gelişi bu coğrafya için yeni bir tarihin başlangıcı olmuştur. Tarihe bakılırsa, Balkan coğrafyası tarihinin en huzurlu, sakin dönemini Osmanlı İmparatorluğu zamanında yaşamıştır. Balkanlar Osmanlı için çok önemli bir coğrafyaydı. Bunun bir sıra nedenleri vardır. İlk olarak belirtmek gerekir ki, Osmanlı'nın bir Balkan İmparatorluğu olarak doğup genişlemesi nedeniyle Balkan topraklarının güvenliği Osmanlı'nın güvenliği demektir. İkincisi bölgenin tarımsal ve hayvansal ürünleri insanların ve ordunun ihtiyacını karşılıyordu. Üçüncüsü bölgenin Selanik, Saraybosna, Sofya gibi şehirleri devletin gelir kaynağıydı. Bu gelirler genel olarak bu şehilerde yapılan ticaretten geliyordu. Dördüncüsü Avrupa'da olan haberler, siyasi gelişmeler ve teknolojik yenilikler Osmanlı'yla Balkanlar üzerinden geliyordu. Beşinci olarak belirtmek gerekir ki, Osmanlı'nın devşirme sistemini en çok uyguladığı yer Balkanlardır. En son neden ise Balkanların Avrupa'dan gelen tehlikeye karşı stratejik bir bölgede olmasıydı. Bu nedenler Balkanların Osmanlı için önemini daha da arttırmıştır.[59]

550 yıl Balkanlarda hüküm sürmüş Osmanlı Devleti ilk olarak 1354 yılında bu coğrafyada ilerlemeye başlamıştır. İlk olarak Orhan Bey'in büyük oğlu Süleyman Bey aynı yıl Balkanlara giriş yapmıştır. Bundan sora sırasıyla 1364 Sırpsındığı, 1371 Çirmen, 1389 I. Kosova, 1396 Niğbolu, 1444 Varna ve 1448 II. Kosova savaşları ile birlikte Balkanlarda Osmanlı hâkimiyeti adım adım inşa edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1521'de Sırpların başşehri Belgrad'ı ve bir yıl sonra Rodos'u alan Osmanlı orduları, 1526'da Macar ordusunu Mohaç'da bozguna uğratmıştır. Mohaç zaferini önemli fetihler takip etmiş: Jajce ve Banya Luka (1528), Macar Krallığı'nın başkenti Budin (1529), Peşte, Peç ve Estergon (1543), Transilvanya-Erdel (1551-1553), Temeşvar-Banat (1552), Zigetvar (1566), Bihaç (1592), Bezpiren ve Paluta (1593), Eğri (1596) ve Knije (1600). Uzun yıllar süren seferler ve

[58]Gös. yer.

[59]Caner Sancaktar, "Balkanlarda Osmanlı Hakimiyyeti ve Siyasal Mirası",*Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi,* Cilt 2, Sayı 2, 2011, s. 28-29.

kuşatmalar sonucunda Girit adası 1669'da ele geçirilmiştir. Ayrıca Polonya ile yapılan Buczacz (1672) ve Zarawno (1676) antlaşmaları sonucunda Podolya ve Ukrayna üzerinde Osmanlı hâkimiyeti tesis edilmiştir.[60]

1354 yılında Balkanlara yol alan Osmanlı Devleti yüz sene boyunca büyük bir imparatorluğa çevrilmiştir. Ama zaman geçtikce bu imparatorlukta zayıflama başlamıştı. 1683 yılında olan Viyana Kuşatması bu zayıflamayı daha da hızlandırdı. Dikkati burada olan Osmanlı bu nedenle diğer bölgelerdeki savaşlarıda kaybetmiştir. 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması ile birlikte Macaristan'ın hemen hemen tümü ve Transilvayna Avusturya İmparatorluğu'nun, Mora, Korinthos, Sainte-Maure adaları, Dalmaçya ile Bosna'nın bazı yerleri Venedik'in ve Ukrayna'nın batısı ile Podolya'nın tamamı Polonyalıların eline geçmiştir. Rusya ise Kırım'da Azak'ı ve Dinyester'e kadarki Ukrayna'yı ele geçirmiştir. Antlaşmanın 13. maddesine göre kiliselerin onarılmasına ve ibadetlerin yerine getirilmesine karşı çıkılmayacak, Avusturya imparatoru din işleri ve kutsal yerler hakkında Osmanlı padişahından taleplerde bulunabilecektir. Son olarak söylenebilir ki, Karlofça Anlaşması'ndan sonra Osmanlı'nın Balkanlardakı hâkimiyeti zayıflamaya başlamış ve bundan başka Osmanlı artık Avrupa karşısında savunma pozisyonuna geçti.[61]

XIX. yüzyıldan başlayarak Balkan devletleri artık isyanlara, özgürlük eylemlerine başlamışlardır. Osmanlı'daki askeri ve ekonomik bozgunluk devletlerin işini daha da kolaylaştırıyordu. İlk isyan Sırplar arasında çıkmıştır. Ama bu isyan bağımsızlıktan daha çok iyi yaşam koşulları taleplerini içermekteydi. Rusların desteğini kazanan Sırplar Bosna'yı ele geçirdiler. Oranın müslüman halkı birçok cefalar çekti. Bu zorluklara rağmen Bosna halkı bu isyana karşı koyabildi. Sonuç olarak 1812 yılında Sırbıstan'a özel statü-prenslik verildi. Şimdiye kadar hiçbir halka bu tanınmamıştı.[62]

Silahsız Osmanlı topraklarında meydana gelen ilk Yunan eylemlerinde Mora'da yaşayan 40 bin Müslümandan 15 bini öldürüldü. Geride kalan Müslüman

---

[60]*A.g.m*, s. 29-30.
[61]gös. yer.
[62]Tayfun Nasuhbeyoğlu, *a.g.m*, s. 15.

nüfus isyanın sonuna kadar korunabildi. Osmanlı olanlara karşılık vermiştir, ancak Yunan zulmü ve katliamını görmezden gelen Batı taraf isyan bastırılırken çıkan olayları gündeme taşıdı.[63]

1826 yılı Nisan ayında Rusya ve İngiltere özerk Yunanistan devletinin kurulması için anlaştılar. Bu ittifaka 1827 yılının Temmuz ayında Fransa da katıldı.Uzun zaman Osmanlı Devleti isyanı bastıramayınca, II. Mahmut,Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istedi. Onun sayesinde isyan tez bir zamanda bastırıldı.

İsyan bastırıldıktan sonra taraflar Osmanlı Devletinden Rumların bağımsızlığını istediler. İstek kabul olunmayınca bu devletler 1827 yılında Mora'daki Osmanlı-Mısır donanmasını Navarin Körfezi'nde yaktılar. Büyük kayıplardan sonra Osmanlı bu devletlerle siyasi ilişkisini kesti. Rusya,Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti ve bununlada 1828 yılının Ağustos ayında Mehmet Ali Paşa Mora'dan çekti. Onun yerini Fransız keşif birliği aldı.Ağır kayıplardan sonra 1829 Eylül'ünde Edirne Anlaşması'yla Yunanistan'ın özerk statüsünü kabul etti.[64]

Bu olaylardan sonra en önemli olan 93 Harbi veya 1877-1878 Rus Osmanlı savaşıydı. 93 Harbi denmesnin nedeni Rum takviminde bu savaşın 1293 senesine denk gelmesiydi. Bu savaş Osmanlı için yenilgiyle sonuçlandı ve büyük toprak kaybı nedeniyle Rusya İstanbul'a kadar gelmiş oldu.[65]93 Harbi'nin ardından Osmanlı ile Rusya arasında, 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştı. Bu antlaşmanın şartları Osmanlı Devleti açısından son derece ağırdı ve Rusya'yı da Balkanlar'da tek güç haline getiriyordu. Buysa diğer Avrupa devletlerini rahatsız etmekteydi. Rusların Bulgarıstan yoluyla sıcak denizlere inmesi,diğer güçlerin,İngiltere'nin Hindistan, Avusturya'nın Bosna-Hersek ilhakının önünü kesmiş olacaktı. Osmanlı Devleti bundan yararlanarak Kıbrıs'ın idaresini İngiltere'ye bırakmak koşuluyla yeni bir anlaşma, Berlin Anlaşması'nı imzalamayı başardılar. Kendinden önceki anlaşmanın şartlarının azda olsa hafifleten bu anlaşma,

[63]Jelavich Barbara, *Balkan Tarihi I, 18. ve 19. Yüzyıllar,* (çev) İhsan Durdu,Gülçin Tunalı,Haşim Koç,3. Basım, Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s. 241.
[64]Tayfun Nasuhbeyoğlu, *a.g.m,* s. 17.
[65]*A.g.m,* s. 20.

Osmanlı'nın Balkanlardakı hâkimiyetini bir müddet uzattı. Ama Sevr Anlaşması gibi Berlin Anlaşması'nın şartları da yalnız kâğıt üzerinde kaldı.

Osmanlı ve Balkan tarihinin en acılı yıllarından biri Balkan Savaşlarıdır. Bu savaşlar 1912-1913 yıllarına denk gelmektedir ve bu savaşlarda Osmanlı Devleti dört Balkan devletine karşı savaşmıştır. XVIII. yüzyıldan başlayan Balkan devletlerindeki isyanlar, Osmanlı devletinde olan ekonomik zayıflık ve büyük güçlerin etkisi sonucunda bu savaşlar yaşanmıştır. Bu savaşların bir sıra nedenleri vardır. Berlin Anlaşması'nın Bulgaristan'da yarattığı hayal kırıklığı, Sırbistan'ın toprak genişletme isteği, Yunanistan'ın Osmanlı aleyhine toprak kazanma isteği savaşın başlıca nedenlerinden olmuştur. Bundan başka büyük güç olan Rusya'nın Balkan Slavlarını kışkırmasıda savaşa etkisini göstermiştir.[66] Bundan başka bazı Balkan devletleri arasındada anlaşmazlıklar oluşmaya başlamıştır.

I. Balkan Savaşı'nda dış güçlerle birleşen Ortodoks olan Balkan devletleri (Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ) müslüman nüfusa hücum ettiler. Buna iyi karşılık vermesine rağmen müslüman şehirler bir bir savaşı kaybettiler. Her zaman olduğu gibi yine zor duruma düştüler, göçe maruz kaldılar. Savaşı bitiren anlaşma 1913 yılında Londra'da imzalandı. Bu savaşın sonucunda Arnavutluk bağımsızlığını kazandı. Makedonya işgalci güçlerce paylaşıldı. Girit Adası Yunanistan'a verildi. Osmanlı Devleti'nin Trakya sınırı, Edirne'yi dışarıda bırakacak şekilde Midye-Enez Hattı oldu. Gökçeada ve Bozcaada dışındaki Ege Adaları Yunanlarca işgal edildi.

I. Balkan Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti Balkanlardakı tüm topraklarını kaybetti. Ama toprak kazanan Balkan devletleri kazandıkları toprakları bölüşmekte zorluk çektiler. Toprakların büyük kısmının I. Balkan Savaşı sonucunda Bulgaristan'a verilmesini kabullenmeyen diğer devletler Yunanistan, Karadağ, Sırbistan ve I. Balkan Savaşı'na katılmayan Romanya, Bulgaristan'a karşı savaş açtılar. Zayıflayan Bulgaristan zamanla yenilerek kendi ordusunu batıya doğru kaydırmıştır. Bundan faydalanan Osmanlı Devleti Edirne ve Kırklareli'yi geri aldı.

---

[66] Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştirmalar Vakfı, Dış Politika Araştırmaları Merkezi, *a.g.e*, s. 7.

II. Balkan Savaşı 1913 senesinde Bükreş Anlaşması'yla sona erdi. Bu antlaşma ile Bulgaristan Dobruca'yı Romanya'ya, Kavala'yı Yunanistan'a veriyor ve Makedonya'dan ufak bir toprak parçası alıyordu.

Bir yıl süren savaş süresinin ilk başlarında Osmanlı Devleti beklenmedik derecede ağır yenilgiye uğradı. Neredeyse Balkanlardakı tüm topraklarını kaybetti. O topraklardakı yüz binlerce Türk zorunlu göçe maruz kaldı.

Balkan Savaşları'nın önemli sonuçlardan birisi Arnavutluk'un bağımsızlık kazanmasıydı. Arnavutluk Osmanlı içinden bağımsız olan son devlet özelliğine sahip idi. Ama onun bağımsızlık kazanmasıyla Osmanlı içinde İslâmcılık akımınında düşmesine neden olmuştur.[67]

500 yıl boyunca Osmanlı içinde huzurlu şekilde yaşayan Balkan devletleri Osmanlı'nın zayıflaması ve devletlerin bağımsızlık kazanmaları sonucunda yeniden karmaşa haline geldi. Etnik, dini karışıklık burada yeniden anlaşmazlıklara neden olmuş ve bu sorun çağdaş dönemimize kadar devam etmiştir.

Balkan Savaşları'ndan sonra Balkan coğrafyasında başlayan daha bir olay I. Dünya Savaşı'ydı. O dönem Balkanlarda milliyetçilik ve devrimcilik yaygınlaşmıştı. Onların her birinin kendine ait bayrakları,sembolleri mevcuttur.

1914 yılının 28 Haziran tarihinde Habsburg Veliahtı Franz Ferdinand ve eşi Saraybosna'da suikaste uğradı. Tarih Sırpların milli bayramı olan günü, Kosova Savaşı'nın yıldönümünü gösteriyordu. Suikasti gerçekleştiren Gavrilo Princip,Bosnalı devrimci gençliğin tipik örneğiydi. Suikastçıların hepside aşırı Sırp milliyetçisiydi. Onlardan biri tutulduğu zaman "Ben bir Sırp kahramanıyım" demişti.[68]

İlk mermi Avstrusya-Macarıstan kasabası Semlin'den Sava Nehri boyunca Belgrad'a ateşlendi. Savaş başlamadan şehir artık karmaşa içindeydi. Savaş başladığı

[67] Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştirmalar Vakfı, Dış Politika Araştırmaları Merkezi, *a.g.e*, s. 14.
[68] Jelavich Barbara, *Balkan Tarihi 2, 20. Yüzyıl*, (çev) Zehra Sayan,Hatice Uğur, 2. Basım, Küre Yayınları, İstanbul, 2009, s.119.

andan itibaren herkes artık geçici barınaklara toplanmıştı. Bu döneme kadar Sırbistan hep güneyden, Osmanlı ve Bulgarlardan tehlike beklemişti. Ama şimdi düşman farklıydı ve Sırplar beklenmedik zorlukla karşılaşdı. Özellikle topçu ve muhimmat eksikliği vardı. Yapabilecek tek şey Balkan Savaşları'ndan kalma örnek kalıntılardı.[69]

Balkanlarda başlayan savaş zaman geçtikce dünyanın herbir tarafına yayıldı ve Dünya Savaşı olarak adlandırılmaya başlandı. I. Dünya Savaşı'nda Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında, diğer Balkan devletleri olan Yunanistan, Sırbistan, Romanya ise savaşın ilerleyen zamanlarında İngiltere, Fransa gibi büyük devletlerin yanında yer aldı.

Milyonlarca insanın hayatını kaybettiği savaşta Balkan coğrafyasında ciddi bir değişiklik olmadı. Dönem imparatorlukları savaş sırasında veya savaş sonrası dağıldı. 1918 yılında Balkanlarda I. Yugoslavya olarak da bilinen Sloven-Hırvat-Sırp Krallığı kuruldu.

1917 Rus Devriminden önce Balkanlarda sosyalist akımlar örgütlenmişlerdir. Bulgaristan ve Romanya'da ilk olarak sosyalist teşkilatlar çıktı. Ama Balkanlardakı komünist haraketler dış güçlerin çıkarlarına bağlılıklarıyla ciddi şekilde zayıfladı. Partiler Sovyet hükümetine bağlı ve onun hâkimiyetindeydi.

I. Dünya Savaşı sonrası yıllarda Balkanlarda oluşan sorun ve değişiklerin ardından bu coğrafya kendini II. Dünya Savaşı'nın içinde buldu. Bu savaş öncesi Balkanlarda otoriter hâkimiyetler hüküm sürmekteydi. Rusya'dan gelen komünist rejim tehdidi ve Almanya'dakı faşist partilerin iktidara gelmesiyle Balkanlarda otoriter eğilimler yayılmaya başladı.

II. Dünya Savaşı'nda Yugoslavya Almanlar tarafından işğal edildi. Almanların desteklediği Hırvatlar Sırplara karşı katliam gerçekleştirdi. Bu katliamlar 350 bin Sırp'ın öldürülmesiyle sonuçlandı. Hırvatlara göre Sırplar dönme Hırvatlar

[69]Glenny Misha, *The Balkans, Nationalism, War and Great Powers 1804-2012*,2. Basım, House of Anansi Press, Toronto, 2012, s. 312

olarak kabul edildi ve bununlada onlar mezhep değiştirmeye zorlandı. Bu dönem çok sayıda Ortodoks, Katolik odu. Ancak bu bir sonuç vermedi.

Yugoslav Komunist Parti Genel Sekreteri Josip Broz Tito liderliğindeki partizanlar işgalci güçlere karşı direnişe geçti. Çaresiz kalan İtalyan ve Almanlar yeni politika geliştirdiler. Örnek olarak Almanların bir Alman ölüsüne karşı 100 rehinenin öldürüleceği kararını gösterebiliriz.

1944 yılında Almanlar Balkanlardan geri çekildi ve ekim ayında partizanlar Sovyetlerin yardımıyla Belgrad'ı aldı. Bundan sonra ülke kontrolü elinde olan Tito iç politikadaki rakiplerinden kurtuldu.

Bu savaşlar zamanı Sovyetler Birliği Yugoslavya'ya yardımlardan çekinmemiştir. Bu yardımlar esas olarak aşağıdakı yönde olmuştur:

1) Savaş ekipmanı ve malzemesi
2) Tıbbi yardım
3) Finansal destek
4) Yugoslavya memurları eğitimine destek[70]

Savaştan sonra Balkanlarda Komünist Rejimler Dönemi başladı. Ama Tito önderliğindeki Yugoslavya Stalin'den farklı bir çizgi izledi. Yeni kurulan komünist rejimlerde zamanla muhalefete karşı büyük zülümler yapıldı.

1990'lara kadar Balkanlarda komünist rejim dönemi sürdü. Yunanistan kanlı iç savaş yaşasada,kendinin Batı tarzı demokrasi rejimini korumuş,Yugoslavya ise komünizmi kabullense de,Sovyetler Birliği'nin hâkimiyeti altına geçmemiştir. Sovyetlerin hâkimiyetinde olmalarına rağmen herbir Balkan devleti kendi dini,dili,kültürünü korumuştur. Marksist kurallar yalnız ekonomi alanda uygulanmıştır.

[70]Sotiroviç, B. Vladislav, *From The Balkan History of Diplomacy and Politics*, 1. Basım, Lithuanian University of Educational Sciences Press, Vilnius, 2013, s. 132.

2.3.Soğuk Savaş Sonrası Balkanlar

Dünyada olduğu gibi Balkanlardada Soğuk Savaş sonrası birçok değişik görülmüştür. Uluslararası düzeyde oluşan değişimler Balkanlardada kendi etkisini göstermiştir. Zaten 1945 yılından bu yana Yugoslavya'yı elinde tutan Tito'nun 1980 yılındaki ölümü gelecek olacaklardan haber vermekteydi. Tito'nun 1974 Anayasasında verdiği ayrıcalıklarla erken dönemde bir parçalanmanın önüne geçilmiştir. Ama 1980'li yıllarda artık Sırplar,Arnavutlar,Hırvatlar arasında olan çatışmalar Yugoslavya'nın sonunu gösteriyordu. 1990 seçimlerinde sertlik yanlısı ve ırkçı söylemleri ile öne çıkan siyasal figür Slobodan Miloseviç'in başarılı olması diğer cumhuriyetlerin bağımsızlaşma yönündeki eğilimlerini güçlendirmiştir. 1991 yılının Haziran ve Temmuz aylarında Slovenya ve Hırvatıstan'ın bağımsızlık ilan etmesi Batı Balkanlarda şiddetin kapısını aralamıştır.

1992 yılında Yugoslavya'nın dağılmasıyla Balkanlardaki devlet sayısı neredeyse iki kat artmıştır. Buysa kendisiyle devletler arasında bir sıra sorunlara yol açmıştır. Genel olarak bakılırsa 1990'lı yıllarda Balkan devletleri için çok büyük sıkıntılar doğmuştur. Bosna Savaşı ve Kosova Krizini buna örnek gösterebiliriz.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanistan'dan başka diğer Balkan devletlerinde sosyalist partiler egemen olmaktaydı. Neredeyse Balkan devletlerinin hepsinde Rus etkisi vardı. 1980'li yılların ortalarından başlayarak Gorbaçov'un SSCB'de yeniden yapılanma siyaseti birliğin zayıflamasına neden oldu. Sonuçta SSCB'nin dağılması yeni Rusya'nın yaranması Balkanlarda Rus etkisini azalttı. Bununlada dünyada komünist rejim zamanla yok olmaktaydı. Balkanlarda demokratik rejim döneminin başlanması sevinci çok sürmedi ve Soğuk Savaş'ın bitiminden hemen sonra yukarıda bahsettiğimiz kriz ve sorunlar başlandı.

Soğuk Savaş sonrasının ilk yıllarında Balkanlar terk olunmuş alan olarak kalmaktaydı. Kendi gücünü kaybetmiş Rusya artık Balkanlara hiçbir etki gösteremiyordu. 1991-93 yıllarında Rusya ekonomisinin çökmesi,devlet içindeki sorunlar Balkanlara olan politikasını daha arka plana çekmiştir. ABD'ye geldikteyse Soğuk Savaş sonrasında artık Balkanlara hiçbir ilgisi kalmamıştır. Soğuk Savaş'ta

esas olarak Balkanları Rusya'ya karşı kullanan ABD savaşın bitimiyle oradan çekilmiş ve bu coğrafyayı Avrupa'nın bir hissesi olarak gördüğünü belirtmiştir. Yani söylediğimiz gibi tarih boyunca hep büyük güçler tarafından ilgi çeken Balkan coğrafyası 90'lı yılların başlarında öksüz bir çocuk gibi ortada kalmıştır.

Zaman geçtikce Balkanlarda oluşan sorunlar artık bölgesel olarak kalmamış,uluslararası bir soruna çevrilmiştir. Orada olan milletler,devletler arasında olan problemler diğer Avrupa devletlerinede etki göstermeye başlamış,zaman geçtikce boyutu artmıştır. 90'lı yılların ortalarına doğru büyük güçler Balkan politikalarını genişletmişlerdir.

3. BÖLÜM: BÜYÜK GÜÇLERİN BALKANLARA YÖNELİK POLİTİKALARI

Yukardaki bölümlerde bahsedildiği gibi büyük güçlerin Balkanlara tarih boyunca ilgisi olmuştur. Ama Balkan coğrafyasındakı Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti, büyük güçlerin bölgede etkisini azaltmıştır. XVIII. yüzyıldan başlayan durumlar bu güçlerin etkisinin artmasına neden olmuştur. Osmanlı siyasi literatüründe daha çok "Düvel-i Muazzama" adıyla geçen büyük güçler İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya idi. XIX. yüzyıl sonlarında bunlara bir de ABD katılmıştı.[71] Değişen dünya düzeni büyük güçlerin yeni pazar alanlar kazanmasını gerektiyordu. Osmanlı'nın Avrupa'nın büyük bir parçası olan Balkanları tutması yukardakı devletleri buraya çekmiştir. Bununla birlikte bu güçler Balkanlarda siyasi mücadele içine girmişlerdir. Bu mücadele günümüze kadar sürmüş ve hâlen sonuca ulaşmamıştır. Bu bölümde yeni dönem uluslararası ilişkiler düzeninin büyük güçlerinin Balkan politikaları araştırılmıştır.

[71]Fahri Yetim, "Osmanlı İmparatorluğunun Dağılma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler" , *Selçuk Universitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 2011, s. 287.

3.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Balkan Politikası

Uluslararası ilişkilerde yeni büyük güçlerden biri Çin Halk Cumhuriyeti'dir. XXI. yüzyıla bakıldığında artık ABD ve Rusya ile birlikte Çinde büyük güç olarak görülmektedir. Yeni dönemimizde Çin'in Balkan politikasının incelenmesinden önce araştırmada Çin'in, büyük güç olma yolunda yaşanan tarihi sürece yer verilmiştir.

3.1.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik Dönüşümü

Tarihe bakılırsa Çin, tarih boyunca dünyanın birçok bölgelerine göre daha gelişmiş bir bölge olmuştur. Ancak Osmanlı Devleti gibi büyük geçmişe ve coğrafyaya sahip olan Çin, Avrupa'da gerçekleşen Sanayi Devrimi'yle birlikte çöküş süreci yaşamıştır. Buna teknolojik ve sınai gelişim ve bu devletin değişime ayak uyduramaması neden olmuştur.1839-1860 tarihleri arasındaki Afyon, 1894-1895 tarihlerindeki Japon savaşıyla birçok önemli torpağını kaybeden Çin, diğer büyük güçlerin hedefi durumuna gelmiştir. Zamanla artık Asya'nın doğal merkezi geri kalmış, İngiltere,Japonya,Rusya gibi devletler ön plana çıkmıştır. Ama iki yüzyıl süren bu sükunet,1980'li yıllardan gelişim sürecine başlamış ve zamanla dünyanın son otuz yılda en hızlı gelişen ekonomilerinden biri olmayı başarmıştır.[72]

Çin, tahmini rakamlara göre 1700 yılında dünya GSYH'nin tek başına %23,1'ini, 1820 yılında ise %32,4'ünü gerçekleştirmiştir. Ancak bundan sonraki yıllarda Çin'in dünya üretimindeki payı hızla düşmeye başlamıştır. 1890'da Çin'in dünya GSYİH içindeki payı %13,2'ye, 1952'de %5,2'ye ve 1978'de ise en düşük seviye olarak %5'e kadar düşmüştür. Bundan sonraki yıllarda atılan adımların neticesinde bu oran 1995'te %10,9'a, 2001'de ise %12,1'e ulaşmış ve günümüzde de yükselerek devam etmektedir.[73]

XX. yüzyılda Çin ekonomik olarak bir sıra değişikliğe uğramıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra hâkimiyeti ele alan Komünist Parti 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurdu. Bu tarihten sonra Çin'de tüm sistem, partinin ideolojisine

[72]Deniz Yıldırım, "Çinin ekonomik Dönüşümü ve üçüncü dünya", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* , cilt 2, sayı 2, 2014, s. 65.
[73]*A.g.m*, s. 66.

göre kuruldu. Ülkede iki farklı ekonomik kalkınma politikası uygulandı: Mao döneminin Planlı Ekonomisi ve Deng Xioaping döneminin Çin tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi. 1949-1956 yılları arasında büyük ölçüde sosyalist dönüşüm görülmektedir. 1957 yılından 1966 yılına kadar sosyalist yapılanma tamamlandı. 1966 yılından başlayarak 1970'li yılların ortalarına kadar ekonomi ve diğer alanlarda yapılan yanlışlar devletin zayıflamasına neden oldu. Düşüş yılları zamanı kısa bir iktidar mücadelesinden sonra Deng Xioaping hâkimiyete geldi ve ekonomik sistem yeniden yapılanmaya başladı.[74]

Deng'in hâkimiyet döneminde kaynakların devlet değil, piyasa güçleri tarafından tahsis edilmesini sağlamak için reformlar yapılmış ve bu reformlarda başarı,verimlilik,faydacılık ön plana çekilmiştir. Reformları gerçekleştirmek için ilk etapta Japonya'dan1.5 milyar dolar borç alınmış,sınırlı ve kontrollü özel girişime izin verilmiş,dış ticaret ve yapancı yatırıma yol açılmıştır.[75] Değişikliklerden sonra Çin GATT'a başvurmuş 2001 yılında ismini WTO olarak değiştirmiş bu teşkilata tam üye olmuştur.

Zamanla Çin dış yatırımları hızlı bir şekilde kendine doğru çekmeyi başarmıştır. Bunun bir sıra nedeni vardır. Bu nedenler şunlardır:

1) Çin'in temsil ettiği potinsiyel büyüklük ve bundan kaynaklanan pazarın büyüklüğü, tüketici sayısının çokluğu,

2) Politik ve sosyal açıdan ülkede istikrar ortamının sağlanmış olması,

3) Altyapıda yapılan iyileştirmeler,

4) Enerji ve işçi ücreterinin düşüklüğü,

5) Kolay arazi tahsisi ve benzer sanayi sektörlerinin bir yerde toplanması.[76]

---

[74]*A.g.m,* s.67.
[75]Gündal Burçak, "Çin ekonomisinin yapısal dönüşümü", *Muş Alparslan Universitesi Sosyal Bilmler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2015, s. 58.
[76]*A.g.m,* s. 66.

Afyon Savaşları'ndan başlayan Çin'de ekonomik düşüş XXI. yüzyılın başlarından itibaren dönüşüm yaşamış ve bu düşüş son bulmuştur. 40 yıllık reform girişiminin bu kalkınma başarısında önemli rolü olmuştur. Finansal olarak alternatiföncülük veren Çin birçok geri kalmış ve gelişmekte olan devletlere farklı bir yol sunmaktadır.[77]

Bu yüzden birçok devlet ve bölgeler dönemimizde Çinle çok büyük ilişkilere sahiptirler. Bu devletlerin bazılarıda Balkanlardadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Balkanlara yönelik politikası son yıllarda daha da artmıştır. Ama Çin'le Balkan devletleri ilişkilerine tarihte de rastlanmıştır.

3.1.2.Çin Halk Cumhuriyeti-Balkan İlişkileri Kısa Tarihi

Balkan devleti olan Arnavutluk'la Çin arasında Soğuk Savaş yıllarında yoğun ilişkiler olmuştur. Arnavutluk Yugoslavya'dan ayrıldıktan sonra SSCB ile yakın olmuş,neredeyse tüm kararlarını Moskova ile birlikte almaya başlamıştır.[78] Stalin hâkimiyet döneminde Arnavutluk-SSCB ilişkileri çok samimi olmuştur. Bu, Stalin döneminin sonlarına doğruda böyle devam etmiştir. Ama Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nin Yugoslavya'yla yaklaşması Arnavut liderler tarafından iyi karşılanmamıştır. Bundan başka Kruschev'in Batı ile barışçıl birliktelik ve sosyalizme farklı bakış programları Tiran'da memnuniyetsizlik yaratmıştır. Çok geçmeden 1950 yıllarında Sovyetler'in yüksek meblağda kredisi ve gıda yardımı iptal edilmiştir.[79] Bu olaylardan sonra Arnavutluk lideri olan Enver Hoca yüzünü Çin'e çevirmiştir. Arnavutuk'un ekonomik açıdan zayıflığı, BM tarafından tanınmayan Komünist Çin'in Arnavutluk'un bu örgütteki konumundan yararlanmak isteği ilişkileri daha da güçlendirmiştir. Arnavutluk Çin'in gittiği yolu takip eden tek cumhuriyet olmuştur.[80] Çin-Arnavutluk ilişkileri hem ekonomik hem askeri alanlarda

[77] Deniz İstikbal, "Çin Ekonomisinde Dönüşüm ve Yeni Korumacılık",https://www.setav.org/cin-ekonomisinde-donusum-ve-yeni-korumacilik/ (07.06.2020)
[78]Elona Rusı- Karacalarlı, "Arnavutluk Cumhuriyeti", *Çağdaş Balkan Siyaseti,* (ed.) Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, 2. Basım, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 74.
[79]A.g.e, s.75.
[80] "Enver Hoca Dönemi Arnavutluk", http://www.arnavut.com/enver-hoca-donemi-arnavutluk/ (15.06.2020)

gelişmiştir. Ama bu ilişkiler çok uzun sürmemiştir. 1971 yılında Çin'in BM üyeliği, bundan başka Çin'in Arnavut devletinin ideolojik, politik ve ekonomik alanlarda yetersizliğini eleştirmesiyle ilişkiler soğumuştur. 1978 senesinde Çin'in Arnavutluk'a yaptığı ekonomik yardımları kesmesiyle iki devlet arasında bağlar tamamen kopmuştur.

3.1.3. Çin Halk Cumhuriyeti-Balkan İlişkileri Yeni Dönem

XXI. yüzyıldan başlayarak ekonomik olarak güçlenen Çin artık dünyada kendini göstermeyi başarmıştır. Zaman geçtikçe Balkanlar da Çin için gerekli bölgelerden biri çevrilmiş ve bu coğrafyanın Çin için önemi artmıştır. Çin'in buraya olan yatırımları onu Balkanlar'da diğer büyük güçler için rakip haline getirmiştir. Yeni dönemde Balkan devletlerinden Sırbistan ve Çin arasında ilişkiler daha da gelişmiştir.

Çin'in Balkan politikasında en önemli olan "Bir Kuşak Bir Yol" projesidir. Balkan coğrafyası bu projede Çin'in Avrupa'ya geçişi için koridor rolünü oynamaktadır. Bu proje çerçevesinde Çin Balkanlara birçok yatırım yapmıştır. Çin Doğu Avrupa'yla ilişkilerin geliştirmek için cömertçe yatırımlar yapmaktan çekinmemektedir. Bir Kuşak Bir Yol projesi kapsamında yapılan platform Çin Halk Cumhuriyeti, 11 AB ülkesi ve 5 Balkan devletini kapsamaktadır.

Proje Batı tarafında endişe yaratmaktadır. Özellikle bazı Batılı devletler, Çinin milyarca euroluk yatırım projeleri ile dünyada nüfuzunu artırmaya çalışmasından ve bu projelerin gelişmekte olan ülkelerin yüksek oranda borçlanmasına yol açmasından kaygı duyuyor. Bundan başka projeye dâhil olan Yunanistan, Polonya, Macarıstan projeye dâhil olmayan Fransa ve Almanya tarafından eleştirilmiştir.[81]

2012 yılında Çin 16+1 (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatıstan, Çek Cumhuriyyeti, Estonya, Macaristan, Latvia, Litva, Makedonya, Karadağ, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya ve Çin) mekanizmasın başlattığında Avrupa ülkeleri yatırım açığını daraltabileceklerini umdular. 2012

[81]"Çin'nin Ipek Yolu Projesinde İkinci Zirve", Deutch Welle Web Sitesi https://www.dw.com/tr/%C3%A7inin-ipek-yolu-projesinde-ikinci-zirve/a-48493970(24.11.2019)

yılında Çin büyük yatırımlar yapmaya başladı. O zamanki Çin Halk Cumhuriyeti Başbakanı Wen Jiabao, Orta ve Doğu Avrupa için 10 milyar dolarlık kredi limiti ilan etti. 1 yıl sonra karşılıklı anlaşma imzalandı ve sadece Romanya'daki Çin yatırım hacmi 10 milyar doları aştı.[82]

Bu tarihten 7 yıl sonra taraflar Hırvatistan'da bir araya geldiler. Ancak bu süre içerisinde Çin'in vaatlerini yerine getirmek adına kayda değer bir adım atmamış olması, 16+1 ülkelerinin ekonomik alandaki umutlarını suya düşürdü. Kısacası Çin, ortaklarının beklentilerini ve ihtiyaç duyduğu garantileri sağlayamadı. Bu da 16+1 içerisinde Avrupa Birliği'ne dâhil olan üyelerin Çin'in kıtadaki rolünü yoğun şekilde eleştirmesine sebep oldu.[83]

Tek Kuşak Tek Yol projesi başladıktan sonra AB'de gerilim daha da yoğunlaşmıştır ama AB artık Çin'in Balkan politikasını Avrupa'yı bölme girişimi olarak algılamaktadır. Ama genel olarak projenin başarılı olup olmamasının söylemesi güçtür. Örneğin, Çin Romanya'da, iki büyük proje uygulamayı planlamıştır: Cernavoda nükleer santrali için nükleer reaktörlerin inşası ve Rovinari ve Tarnitsa - Laputesti'de santrallerin kurulması. 2013 yılında, Bükreş'teki "16 + 1" zirvesi sırasında Çin, Cernavoda nükleer santralinde iki reaktör inşa etmek için Çin Genel Nükleer Enerji Grubu aracılığıyla yatırımları yönlendirmeyi kabul etmiştir. Projenin toplam maliyeti 8 milyar dolardı ancak Çin ve Romanya şimdiye kadar müzakere aşamasındadır ve iki nükleer reaktörün inşası için projenin uygulanma süreci planlananın oldukca gerisindedir.[84]

Özel Çin şirketleri bu projeden büyük kazanç sağlamışlardır. Çin şirketleri Kuka, Daimler, Syngenta, Pirelli de dâhil olmak üzere birçok Avrupalı şirketi satın almışlardır. Sonuç olaraksa bu proje hedefine ulaşamamıştır. Sırbistan ve Karadağ'da yapılanlarsa başarı gibi beyan edilecek kadar büyük değildir.[85]

---

[82] Максим Исаев, "Foreign Policy: Китай упустил свой шанс в Восточной Европе", https://regnum.ru/news/polit/2610412.html(24.11.2019)
[83]Gös. yer.
[84]Gös. yer.
[85]Gös. yer.

Bundan başka, Sırbistan'ın en büyük çelik fabrikası Semendire şehrindedir. Belgrad'ın doğusunda bulunan şehirdeki bu fabrika Çinliler tarafından satın alınmıştır. Çin bölgeye gelmeden önce, ABD şirketi bölgeden çekilmiş ve borçlarını sembolik olarak Sırp hükümetine devretmiştir. Şimdiki dönemdeyse, şirket büyümekte ve gelirleri artmaktadır.[86]

Bir müddet önce Sırbistan'da Visa ve Mastercard ile rekabet eden ve Sırpların yurtdışındaki kredi kartlarıyla ödeme yapmalarına izin veren China UnionPay ödeme sistemi kullanılmaya başlanmıştır. Bu sistem Çin'in Amerika Birleşik Devletleri'nin engelleyemeyeceği uluslararası para transferleri için bir sistem oluşturmasını sağlamıştır.[87]

Bazı durumlarda bu yatırımlar Sırbistan tarafından hoş karşılanmamaktadır. Ama bu Sırbistan'ın tek seçimidir. AB üyesi olmayan bu devlet, AB yapısal fonlarından yararlanamamaktadır. Öte yandan Çin piyasa altındaki faizlerle kredi sunmaktan, finansal desteğini uzatmaktan, ulaşım için finansman olmak, kaynak ve uzmanlık yatırımı yapmaktan memnundur. Bunun yanı sıra AB ve ABD'ye karşı çıkarak Kosova'nın özgürlüğünü reddederek siyasi desteğini göstermektedir.[88]

Çin'e ekonomik ve siyasi anlamda en yakın Balkan devletleri olarak Karadağ ve Arnavutluk örnek verilebilir. Arnavutluk-Çin ilişkilerinin temeli siyasi bağlardan oluşurken; Karadağ-Çin ilişkileri ekonomi ve ticaret anlaşmaları temelinden ilerlemektedir. Söz konusu iki devletin Çin'e yüksek miktarda kredi borçları bulunmakta ve bu durum bu devletleri Çin'e bağımlı hâle getirmektedir. Çin'in Karadağ ile Arnavutluk arasında yürüttüğü 3.19 milyar dolarlık bir otoban projesi söz konusudur. Bunun dışında Podgorica-Kolasin Otoyolu'nun inşası için Çin'e ait Export-İmport Bank of China tarafından 689 milyon euro kredi

---

[86] Çin, Avrupaya Yatırımını Balkanlar Üzerinden Gerçekleştiriyor, 10.04.2019 , https://turkish.aawsat.com/home/article/1673606/%E2%80%8Bçin-avrupa'ya-yatırımını-balkanlar-üzerinden-gerçekleştiriyor (22.10.2019)

[87]Джеймс Аредди,"Китай исподволь завоевывает Центральную и Восточную Европу" , https://www.vedomosti.ru/economics/articles/2018/11/06/785688-kitai-zavoevivaet-tsentralnuyu-evropu, (05.02.2020)

[88]Liubomir Topaloff, "Japan, China, and the Western Balkans,Why Shinzo Abe Visited Serbia on His Recent Tour of Eastern Europe,22.01.2018", ,https://thediplomat.com/2018/01/japan-china-and-the-western-balkans/ , (05.02.2020)

sağlanmıştır. Çin bu bölgelerde esas olarak karayolu ve demiryoluna odaklanmış olsa da denizcilik ve nakliye gibi alanları da es geçmemektedir.[89]

Yunanistanda Çin'den büyük yatırımlar almıştır. Balkan satrancında Yunanistan ve Çin ilişkileri ABD ve AB'yi rahatsız edebilecek potansiyeldedir. AB, özellikle AB üyesi olmayan Batı Balkan ülkelerinde başta demiryolu ve karayolu inşa projeleri ile enerji ve ağır sanayi yatırımları olmak üzere Çin yatırımlarının borçlanma üzerinden stratejik avantaja ve hatta dönüşüme neden olabileceğinden endişe etmektedir. [90] Çin'in Balkanlarda gerçekleştirdiği Bir Kuşak Bir Yol projesinde Yunanistan'ın Pire limanı da önemli yer almaktadır. Bu liman Çin için Pakistan ve Sri Lanka limanları kadar önemlidir. Burası dünyanın en büyük 36. Limanıdır. Buraya yapılan yatırımlar her iki devlete yarar sağlamaktadır ve limanı alan COSCO şirketi zamanla kapasiteyi artırmayı amaçlamaktadır.[91]

Sonuç olarak Çin'in Balkan politikalarını aşağıdakı gibi toplayabiliriz.

1) Bir Kuşak Bir Yol projesinden önce Çin yatırım projelerinin değeri 11.77 milyar; projeden sonraysa 19.34 milyar ABD Doları olmuştur.

2) Yunanistan ve Sırbistan Çin'den yatırım kabul eden Balkan devletleri içinde ilk sıradadırlar. Ama Çin diğer devletleride gözardı etmemektedir.

3) En büyük yatırımlar ulaşım alanında yapılmaktadır. Ondan sonra enerji ve son olarak endüstri ve metalurji alanlarında yatırımlar yapılmaktadır.

4) Dönemimizde yatırımlar içinde en önemli artış hizmet endüstrisi ve metalurjide kendini göstermektedir.

3.2.Rusya'nın Balkan Politikası

Dünyadaki büyük güçlerden biri de Rusya'dır. Rusya tarih boyunca her zaman uluslararası ilişkilerde önemli bir aktör olmuş, zaman zaman gücünü kaybetse

[89] Arlinda Rrustemi-Rob de Wijk-Connor Dunlop-Jovana Perovska-Lirije Palushi, "Geopolitical İnfluences of External Powers in the Western Balkans", *The Hague Centre for Strategic Studies*, Eylül 2019, s. 97.
[90] Cem Gürdeniz, "Balkanlarda Jeopolitik Satranç", https://www.aydinlik.com.tr/balkanlarda-jeopolitik-satranc-cem-gurdeniz-kose-yazilari-eylul-2018, (12.02.2020)
[91]Gös. Yer.

de yeniden toparlanmış gözükmetedir. Rusya kendi gücünü, ideolojisini yalnız sınır devletlerine değil, batıya vedoğuya da yaymaya çalışmıştır. Balkanlar da Rusya için önemli olan bölgelerden biridir. Sovyetlerin dağılmasıyla Rusya bölgesel etkinliği ve iç sorunları bakımından yeni kimlik ve nüfuz arayışı içine girmiştir. Bu yüzdendir ki, Rusya Balkanlarda dini ve kültürel etki alanları yaratmak isteğindedir.[92]

3.2.1. Rusya-Balkan İlişkileri Tarihi

Rusya-Balkanlar ilişkisi çok eski tarihe sahiptir. Onlar arasında ilişki daha X. yüzyıla dayanmaktadır. Rusya Bizans topraklarına inme sürecinde Balkanlarla tanışmıştır. Rus bilincinin ve devletinin oluşmasında Balkanların büyük önemi olmuştur. İlk olarak, Rusya kültürünün yazgısını belirleyen Ortodoks Hıristiyanlık, neredeyse 1100 yıl önce, Balkanlar aracılığıyla Rusya'ya girmiştir. İkinci olarak, "Rus Bilimi"nin doğmasında temel öğe olarak görev alan Kiril (Eski Slav) Alfabesi, Balkanlar'da ortaya çıkmıştır. Balkanlar'da akraba Slav (Bulgar, Sırp) ve Ortodoks (Yunan, Romen) halkların yaşaması ise dönem dönem Rusya'nın bu bölgede siyasi varlık göstermesini gerektirmiştir.[93]

Bu bölge Rusya için tarih boyunca önemini kaybetmemiştir. Ama Balkanların Osmanlı hâkimiyetine geçmesi Rusya'nın o bölgede etkisini azaltmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkilerini bozmamak isteği Rusya'yı Balkanlardan yan geçmeye zorlamıştır. Uzun zamandan sonra Osmanlı'nın zayıflamasıyla Rusya yeniden Balkanlara yönelik politika izlemeye başlamıştır. XX. yüzyılın ortaları, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Rusya-Balkan ilişkileri tarihinin en üst seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde Kızıl Ordu Balkanları işgal etmiş, Balkan devletlerinde komünist rejim kurulmasıyla burada yeni bir dönem başlamıştır.[94] Balkan devletleri

---

[92]Erol Manisalı,"Balkanlar,Kafkasya ve Ortadoğudaki Gelişmeler ve Türkiye", *Uluslararası Girne Konfransi Kıbrıs Araştırmaları Vakfı*,1994, s. 11.

[93] Valeri Cretu, *Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Federasyonu'nun Yugoslavya Krizleri'ne Yönelik Politikası*, (Ankara Universitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, s. 1.

[94] Sabir Askeroğlu, "Rusya'nın Balkanlar'daki Araçları", http://rubafed.org/?Syf=18&Hbr=650198&/İşgal-Kızıl-Ordu,-Balkanları-da-büyük-ölçüde-işgal-etmiş,-Balkan-devletlerinin-yönetimlerinde-komünist-rejimlerin-kurulmasıyla-ideolojik-ve-askeri-anlamda-yeni-bir-d (12.12.2019)

Rusya etkisi altına geçmişlerdir. Soğuk Savaş döneminde tüm Balkan devletlerinde SSCB'de olduğu gibi komünist sosyalist partiler hükmetmekteydiler. Rusya'nın Balkanlara ilgisinin bir sıra nedenleri vardır.

3.2.2. Rusya'nın Balkan Politikasına Etki Eden Faktörler

Rusya'nın Balkanlara olan ilgisinin nedenlerinden biri yukarıda bahsi geçen tarihi bağlılıktır. Başka bir neden Balkanların Rusya için jeopolitik ve jeostratejik önemidir. Jeostratejik açıdan bakılırsa, Balkanlar Avrupa'yı Rusya'ya bağlayan bir kapıdır. Bu yolla Rusya dünyanın önemli noktalarına erişimi sağlamaktadır. Balkanların hem Karadeniz, hem Akdeniz'in parçası olması Rusya'yı Avrupa'ya bağlamakta ve Rusya'nın önemli bölgelere erişimini sağlamaktadır. Bölgenin konum itibarı ile güneye olan yakınlığı Rusya'yı Orta Doğu başta olmak üzere Güney Avrupa ve Kuzey Afrika'ya bağlamaktadır.[95] Bölgenin güneye yakınlığı Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasınada uygundur. Başka bir yönden bakılırsa, Balkanlar doğuya olacak herhangi bir saldırı için stratejik noktadır. Bu yüzdendirki bu bölge Rusya'nın hep ilgisini çekmiştir. Jeopolitik taraftan bakıldığında ise Balkanlar, Kafkasya, Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan noktada yerleşmektedir. Buda onun siyasi ve ekonomik alanlarda önemini yükseltmektedir.[96]

Bundan başka dil, din ve kültür yakınlığıda bu devletlerin ilişkilerini daha güçlü hâle getirmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi Ortodoksluk, Kiril Alfabesi Rusya'ya Balkanlar aracılığıyla yayılmıştır. Rus Slav yakınlığınında bu ilişkilerde büyük önemi vardır.Slav kardeşliği ya da Ortodoksluk bağının yarattığı tarihi ve kültürel bir ortaklığın jeostratejik açılımları kolaylaştırması ve geçiş bölgesi olması nedeniyle Balkanlar, tarih boyunca Rusya için önemini kaybetmemiştir.

SSCB'nin dağılmasıyla yeni kurulan Rusya Federasyonu kendini Sovyetler Biriği'nin devamı olarak görmüştür. Ama 1990'lı yılların başlarında Rusya ister siyasi ister ekonomik anlamda Batı devletlerinden çok geride kalmıştır. Artık dış

---

[95]Sadat Demirci, "Rusyanın Balkanlardakı Yeni Jeopolitik Çıkarları*", Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi,*cilt 1, sayı 1, s.46.
[96]A.*g.m,* s. 47.

siyasette ilk olarak Batı devletleriyle ilişkiler ön plana çekilmiştir. Ama Balkanlarda oluşan kriz ve olaylar Rusya'yı rahatsız edemezdi. Buna rağmen Balkan krizlerinde Rusya diğer başat aktörlere siyasi mücadelede kaybetmiştir ve bununla da Balkan coğrafyasını Batı'ya kaptırmıştır. Putin iktidara geldikten Rusya'da her alanda ilerleme başlamıştır. Putin yönetimi Rusya'nın yakın çevre, Balkanlar,Uzak Doğu bölgelerine yönelik politikalarını yeniden belirlemiştir. [97] Çağdaş döneme geldiğimizde Rusya kendi etki alanlarnı genişletmek amacıyla daha çok yumuşak güç kullanmaktadır.Dmitriy Medvedev yumuşak gücü şu şekilde özetlemektedir:

"*Dünyada ülkemizin konumunu güçlendirmek, insani araçlarla ulusal çıkarları tanıtmak, devletin en önemli önceliklerindendir. Bugün insani boyut, uluslararası yaşam planının önüne geçiyor. Rossotrudniçestvo (BDT, Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani Yardımlaşma İşleri Federal Ajansı), "Yumuşak Güç" diye adlandırılan siyasetin kilit araçlarından biri olmak zorundadır. Devletin etkisi, çoğunlukla, kendi ulusal kültürel değerlerini, dilini tanıtmaya ve bunları dışarı ihraç etme yeteneğine bağlıdır. Bu araçlar çoğu kez diğerlerine göre daha önemli oluyor ve özel bir anlam kazanıyor. Uzmanların verilerine göre özellikle etkili "Yumuşak Güç" markasına sahip ülkeler, yurtdışından yapılan direk yatırımların ve teknolojilerin büyük bir kısmını çekiyo*r."

Yapılan tanımlama ve açıklamalar Rusya'nın stratejisinin yeni yüzünü göstermektedir.[98]Rusya'nın Balkanlarla ilişkileri çok yönlü bir boyuta sahiptir; ancak iki taraf arasındaki ilişki genel olarak ticari ve enerji alanına bağlıdır.[99]

Genel olarak diğer güçler gibi Rusya da Balkanlar'da istikrarın sağlanmasının taraftarıdır. 2000 yılında ortaya koyulan Dış Politika Doktrininde Balkanlar ile ilgili bir bölüme yer verilmiş; Balkanlar'daki kalıcı ve adil düzenin kurulmasına Rusya'nın her koşulda destek vereceği açıklanmıştır. Bundan başka

---

[97]Sait Sönmez , "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası", *T.C. Türk iş birliği ve Kalkınma idaresi Başkanlığı, AVRASYA ETÜDLER,* cilt 37, sayı 1, 2010, s. 41.

[98]İlyas Halidov, "Rusyanın Yumşak Güç Araçları",*Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD*), Cilt 3, Sayı 1, 2014, s. 43.

[99]İlyas Kamalov, "Soğuk Savaş sonrasında Rusyanın Balkanlar Politikası",*Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 13, 2007, s. 103.

Balkanlar'daki fazla bölünme, kendisiyle beraber daha fazla çatışma getireceği dile getirilmektedir.[100]

Rusya'nın Balkan politikasını etkileyen üç önemli faktör mevcuttur.

1) Balkanlarda bir başka muhtemel krizin çıkması. Kosova meselesini buna örnek gösterebiliriz. Putin döneminde tekrar eski gücüne kavuşmaya çalışan Moskova, hiç şüphesiz muhtemel bir krizde kendisine bir pay çıkarmaya çalışacaktır.

2) Rusya'da iktidar değişikliği ile ilgilidir. Rusya'da iktidar değiştiği takdirde Rusya'nın Balkan politikasının da değişme ihtimali mevcuttur.

3) ABD başta olmak üzere Batı'nın Balkanlar politikası ve Rusya'nın bu politikayı algılamasıdır. Her iki taraf da birbirini tehdit olarak algılamamaya başladıkları zaman sadece Balkanlarda değil, genel olarak uluslararası arenada iş birliği yapabileceklerdir.[101]

3.2.3. Rusya-Balkan İlişkilerinde Yeni Dönem

Yeni dönemde Rusya Balkan devletlerinden Sırbistan'la daha yakın ilişkiler içinde bulunmaktadır. Her ne kadar Rusya'yla ilişkiler Batı tarafından hoş karşlanmasa da Sırbistan hergeçen gün Rusya ile yakınlaşmaktadır. Rusyanın Balkan Krizleri döneminde BM'de Sırbıstana verdiği desteği dile getirerek Batı Balkanlarda "küçük bir rol" sağladı. Bu Rusyanın en fazla etkiye sahip olduğu ülke olan Sırbıstan ile, bundan başka Balkan coğrafyasıyla Rus bağlarının yeni temelini oluşturdu.[102] 2008 yılında AB'nin Kosova'yı devlet olarak tanıması Sırbistan'ın Rusya'ya daha da yakınlaşmasına neden olmuştur. Bu durumda Rusya Balkanlar'da siyasi etkisini yineden artırmaya başlamıştır. Rusya başta manevi destek olmakla, Sırbistana birçok alanda yardımda bulunmuştur. Ekonomik yatırımlar, askeri yardımlar ve siyasi arenada Rusyanın Sırbistana desteğini buna örnek gösterebiliriz. Ancak bununla

[100] Vügar İmanov,2000'li yıllarda Rusya'nın Balkan Politikası: "Elveda Rumeli"? (http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-402-2015021011balkankongresikitabi-12.pdf (15.12.2019)

[101] İlyas, Kamalov, *a.g.m*, s. 105.

[102] Arlinda Rrustemi-Rob de Wijk-Connor Dunlop-Jovana Perovska-Lirije Palushi, *a.g.m*, s. 110.

birge Rusya AB'nin Balkanlarla ilgili planlarına olumlu yaklaşmıştır. Rusya BDT coğrafyası için AB ile arasını açmayı göze alsa da, Balkan bölgesi için bunu söylemek mümkün değildir. Rusya'nın, Sırbistan kartını Batı ile pazarlık süreçlerinde kullanmaya çalışacağı yönünde fikir yürütmek mümkündür.

Rusya altyapı ve enerji alanlarında da Sırbistan'da önemli ve aktif yer tutmaktadır. Buna örnek olarak Sırbistan Devlet Demiryollarının modernizasyon ihalesini Rusya Demiryollarının alması; ayrıca doğal gaz alanında Sırbistan'ın %85 oranında Rusya'ya bağlı olması gösterilebilir. Ülkenin en önemli petrol istasyon zinciri Beopetrol'un yüzde 80'lik hissesi Lukoil'in elinde bulunmaktadır.[103] Bundan başka Sırbistan'ın devlet enerji şirketi Naftna İndustrija Srbije'nin yüzde 51 hissesi 400 milyon Euro karşılığında Rusya'nın doğalgazdevi Gazprom'un petrol kolu Gazpromneft'in eline geçmiştir.[104] NİS Balkanlarda üç büyük enerji şirketinden birisidir. Enerji projelerinden en önemlisi ise Türk Akımı-2 projesidir. Rusya'dan Türkiye'ye sevk edilecek gazı Güneydoğu Avrupa'ya taşıyacak projede Sırbistanda yer almaktadır. Bu proje Rus-Sırp ilişkilerini daha da güçlendirmektedir. Belgrad bu projede her zaman Moskova'nın destekçisi olmuştur. [105]

Diğer bir büyük güç olan Çin'inde Sırbistan' da etkisinin artması Rusya için bazı sorunlar çıkarmaktadır. Ama bu iki devletin Sırbistan'a yaptığı yatırımlar AB yatırımlarının çok çok altındadır.

Rusya'nın Sırbistan'la kurduğu iş birlikleri zamanla ilerlerken, Rusya-Karadağ ilişkileri için bunu söylemek mümkün değildir. İki taraf arasındaki üç yüz yıllık ilişkiler tarihinin en kötü dönemini yaşamaktadır. Aynı durum Makedonya ve Arnavutluk'la olan ilişkilerdede görülmektedir. Makedonya'nın isim krizinin sonunda Yunanistan'la anlaşarak, ismini değiştirmesi, devamında AB ile müzakerelere başlaması Rusya ile ilişkilerini bozmuştur. Bosna-Hersek'le olumlu

---

[103]Büyük, Hamdi Fırat, *a.g.m*

[104]Fikret, Ertan, 'Rusya-Sırbıstan Anlaşması', 28.12.2008, https://www.timeturk.com/tr/makale/fikret-ertan/rusya-sirbistan-anlasmasi.html (10.10.2019)

[105] Akhiyadov, Mokhmad, "Rusya Balkanlar Kıskacında",İnsamer, 20.03.2019, https://insamer.com/tr/rusya-balkanlar-kiskacinda_2065.html (14.10.2019)

ilişkisi bulunmayan Rusya'nın Balkan politikasının, sonuç olarak Sırp odaklı ve Batı karşıtı olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.[106]

3.2.4.Rusya-Balkan Ekonomik İlişkileri

Rusya Balkan coğrafyası ilişkileri ekonomik alanda hızla gelişmektedir. 1990'lı yıllardan başlayarak gelişmeler daha da artmıştır. Euro bölgesi krizle meşgulken Asya üzerinde etkinliğini artırmaya çalışan ABD, Balkanları geri planda bırakmıştır. Bu durum diğer uluslararası güçler için şans yaratmıştır. Bu fırsatı kullanan Rusya zamanla bölgenin gelişmesi için kendi kaynaklarını kullanarak Balkan coğrafyasında nüfuz kazanmıştır.[107] 2008 Krizi döneminde Rusya'nın kriz karşısındaki avantajı Balkan devletlerinin seçim yapmasını zorlaştırmıştır. Rusya Balkanlar' da AB'den üstün olduğunu göstermeye çalışmıştır ve Rusya'nın bölgeye yatırımları artmıştır.[108]

Rusya'ya ait olan Sberbank, 2011 yılından başlayarak Balkanlarda önemli rol oynamaktadır. Buna neden onun Volksbank'ı devralmasıdır. Bu banka Sberbank'a Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya ve Bosna-Hersek'te 295 şube ve 600 bin civarı müşteri tabanı vermiştir.[109]

Rusya'nın Karadağla olan ilişkileri düşüşte olsa da, tarih boyunca ilişkileri olan bu iki devlet arasında çağdaş dönemde de ilişkiler devam etmekte ve zamanla artmaktadır. Rusya Karadağ' da turizm ve eğlence sektörlerine yatırımlar yapmıştır. Buraya gelen turistlerin 3'te biri Rusya'dan gelmekte ve bu devletleri ekonomik olarak birbirine daha da bağlamaktadır.[110]

---

[106]Rusyanın Balkanlar Politikası, https://www.intell4.com/rusyanin-balkanlar-politikasi-haber-183849 (06.02.2020)

[107]Erjada Progonati,"Rusyanın Balkanlar Politikası", *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar 2015, Sayı 45, s.116.

[108]Erjada Progonati, *a.g.m*, s.117.

[109]Gös. yer.

[110] Riad Domazeti, "Rusya Ile Nato Arasında Balkan Ülkeleri" , https://www.dunyabulteni.net/avrupa/rusya-ile-nato-arasinda-balkan-ulkeleri-h386151.html, (10.04.2020)

Yunanistan da Rusyayla ilişkileri iyi tutmakta çalışmakta ve Rus iş adamlarından yardım istemektedir. Yunanistan'da mülk almak isteyen Ruslar için uzun vadeli vizeler uygulanmaya başlanmıştır. Bu nedendendir ki, bundan sonra Yunanistan'a gelen Rus turistlerin sayısı zaman geçtikce daha da artmaktadır.

Genel olarak dış ticaret, yatırım kredi ve havale akışlarıyla Rusyanın bölgedeki ekonomik etkisi düşüşte olup, Balkan devletleri için zamanla en önemli ekonomik ortaklıktan çıkmıştır. Ama bu, bölgenin Rusyayla alakasız hale geldiği anlamına gelmiyor. Statiklere bakıldığında Rusya Sırbistanın en önemli ortakları arasında yer almakta ve diğer Balkan devletleri ile ilişkileri ilerletmektedir.[111]

3.3. Avrupa Birliğinin'nin Balkan Politikası

3.3.1. Avrupa Birliği Tarihi

Avrupa Birliği'nin Balkanlara yönelik politikasının incelenmesi için öncelikle birliğin tarihinin değerlendirilmesinde yarar vardır. Avrupa kıtası tarihi boyunca birçok savaşa ev sahipliği yapmış; iki dünya savaşının da merkezi olmuştur. Yaşanan siyasi ve ekonomik bunalımlar ve II. Dünya Savaşı kıtayı yoksulluk ve umutsuzluk içerisinde bırakmıştır. Bu bunalımlar, Avrupa'nın birleşmesi fikrinin de taraftar bulmasına ve yaygınlaşmasına sebebiyet vermiştir.

Birleşmiş Avrupa ülküsü, gerçek bir siyasi projeye dönüşüp ülkelerin hükümet politikalarında uzun vadeli hedef haline gelmeden önce, sadece filozoflarla önsezili kimselerin düşüncelerinde yaşamıştır. Avrupa Birleşik Devletleri hümanist ve barışçı bir hayalin parçası olmuuştur. Sık sık yaşanan kanlı savaşlar, felaketler Avrupalı lider ve düşünürleri, barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun, ekonomik ve siyasi olarak birleşme olduğunu anlamışlardır. [112]

---

[111] Arlinda Rrustemi-Rob de Wijk-Connor Dunlop-jovana Perovska-Lirije Palushi, *a.g.m*, s. 112

[112] T.C.Dış İşleri Bakanlığı, "Avrupa Birliği Başkanlığı,Avrupa Birliğinin Tarihçesi" https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html, (15.03.2020)

Avrupa Birliği'nin kurulma ideolojisini ilk olarak Fransa Dışişleri Bakanı Robert Şuman ve milli planlama komiseri Jan Mone öne sürmüştür. Robert Şuman'ın 9 Mayıs 1950 tarihinde açıklama yaptığı gün Avrupa Birliği'nin doğum günü olarak biliniyor ve her sene 9 Mayıs, Avrupa Günü olarak kutlanmaktadır.[113] Robert Şuman'ın planına göre Batı Almanya ve Fransa kömür ve demir kaynaklarını ve üretimini biraraya getirmesi planlanmış ve diğer Avrupa devletlerininde buna katılabilmesi öngörülmüştür ve bununlada 6 devletden oluşan, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu kurulmuştur. 1957 yılında ise Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Eurotom iki ayrı kurum olarak kurulmuştur.[114] 1952 Paris Anlaşması ve 1957 Roma Anlaşması'yla Avrupa'nın yeniden güçlenmesi ortaya çıkmıştır.

1980'lere kadar dünyada bir sıra kriz yaşanmış ve bu Avrupa'yada kendi etkisini göstermiştir. Ama bu Avrupa'da olan değişikliklerin önünü kesememiş ve gelişmeler yaşanmıştır. İlk olarak 1965 yılında birleşme anlaşmasıyla AKÇT,Eurotm ve AET tek bir komisyon adı altında birleşmiş ve 1967 yılında Avrupa Topluluğu kurulmuştur.

Toplumun bir sıra amaçları vardır.

1) Ekonomik kalkınma ve ekonomik iş birliğinin genişletilmesi

2) Daha iyi yaşam koşulları yaratmak

3) Gelecekte siyasi birliğin kurulması

4) Gümrük birliğinin kurulması

5) Üye devletler arasında ürünlerin serbest dolaşımı

6) Ortak bir sosyal politika oluşturulması

---

[113] Rza İbadov, *Avropa İttifaqının Əsasları*, Bakı, 2004, http://lib.bbu.edu.az/files/book/105.pdf (15.03.2020) s. 20

[114] Ayhan Kaya-Senem Aydın Düzgit-Yaprak Gürsoy-Özge Onursal, *Avrupa Birliğine Giriş.Tarih,Kurumlar ve Politikalar*, 1. Basım, İstanbul Bilgi Universitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s.5.

7) Ortak bir dış ticaret politika yürütmek[115]

Daha sonra bir diğer gelişme AT'nin ilk genişlemesidir. 1970 yılında Birleşik Krallık, İrlanda, Danimarka ve Norveç'le üyelik müzakerelerine başlanmış ve 1973 yılının Ocak ayında referendumla üyeliği kabul etmeme kararı alan Norveç haricinde diğer devletler topluluğa tam üye olmuşlardır.[116]

1985 senesinin 14 Haziran tarihinde bütünleşme ve gelişmeye katkı sağlayacak Schengen Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmayla İtalya hariç beş kurucu devlet kendi aralarındakı sınır kontrolunun kaldırılmasını karara almışlardır. Bununla birlikte İspanya ve Portekiz birliğe dâhil olmuş ve üye sayısı 12'ye yükselmiştir.

Soğuk Savaş'ın bitimi, değişen dünya düzeniyle birlikte AB'de değişikliğe gitmek zorunda kalmıştır. Uzun zaman gölgede kalan AB, artık dünyada önemli aktöre çevrilme durumundaydı. Avrupalı liderler de bu değişikliğin taraftarıydı. Yapılan en büyük değişiklik 7 Şubat 1992'de yapılan Maastricht Anlaşması'dır. Bununla da topluluk statüsü "birlik" olarak değişildi. Soğuk Savaş'ın bitmiyle, Doğu Bloku'nun yıkılması ve yeni bağımsızlık kazanan devletlerin gelişimi için karşılarına bir sıra işler yapma amacı koyulmuştur. Anlaşma toplulukta aşağıdakı değişikleri yapmıştır.

1) Ortak Dış Politika ve Ortak Güvenlik Politikası,

2) Avrupa Vatandaşlığı,

3) Adalet ve İçişlerinde İş Birliği,

4) Birliğin Kurumlarında Yeniden Yapılanma,

5) Sosyal Politikalarda İş Birliği ve Uyum,

6) Ekonomik ve Parasal Birlik,

[115]Rza İbadov, *a.g.e*, s. 23
[116]Ayhan Kaya-Senem Aydın Düzgit-Yaprak Gürsoy-Özge Onursal, *a.g.e*, s. 6.

7) Sosyal Avrupa'nın Gerçekleştirilmesi,

8) Enerji, çevre, sağlık ve sanayi gibi konularda iş birliğinin geliştirilmesi,

9) İkame İlkesi.[117]

Avrupa Birliği'nin entegrasyon sürecinde Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası önemli yerdedir. AB'nin ortak dış ve güvenlik politikaları kendi amacına çağdaş döneme kadar henüz varmamıştır. Bunun bir sıra nedenleri vardır.

1) Üye ülkelerin ulusal çıkarlarına bağlılıkları
2) AB üyelik sürecinin yavaş ilerleyen ve uzun bir süreci kapsaması
3) Üye sayısının artmasının birlik içinde uyumu tehlikeye sokması
4) Birliğin Avrupa içinde global düzeyde imaj sorunu yaşaması
5) Birliğin Balkanlarda ve çeşitli yerlerde çıkan çatışmalarda kendisinden beklenenin gerisinde kalması
6) Kurulduğundan beri ekonomik alanda dev adımlar atan ve iş birliği yapan birliğin bu başarıyı siyasi boyuta yansıtamaması
7) Birliğin ortak karar ve tutumlarının, dünyanın çeşitli bölgelerindeki olaylara karşı bütünlükten uzak olması ve çelişkiler içermesi[118]

3.3.2.Avrupa Birliğinin'nin Dış Politikada Yumuşak Güç Araçları

AB dış politikasında esas olarak yumuşak gücünü kullanmaktadır. AB'nin bir sıra yumuşak güç araçları vardırki bunlar aşağıdakılardır.

AB'nin en etkili yumuşak güç aracı genişlemedir. Yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği gibi AB kurulduktan günümüze kadar kendi sınırlarını genişletme

[117]Ekrem Yaşar Akçaya, Çiğdem Argun, Elvettin Akman, "AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası*", Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, , Cilt 3, Sayı 4. 2011, s. 123.

sürecinde olmuştur. Bunun sonucu olarak bu birlik dünyada en başarılı entegrasyon yapısına dönüşmüştür.[119]

İkinci olarak adaylık statüsünü gösterebiliriz. Birliğe entegrasyona yeterli olma hâlinde verilen statü olarak betimlenecek adaylık sürecinin en ayırt edici özelliği gerekli koşullar gerçekleştirildiğinde ortak üyelik mekanizmalarına dâhil olunmasıdır. Üyelik hedefleyen devletler ekonomi, hukuk ve başka alanlarda eksiklerini tamamlamalı ve bunu üyelik standartlarına kadar çıkarmalıdırlar. Aksi durumlarda üyelik süreci uzamaktadır. Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Türkiye aday devletlerdir. Bundan başka Bosna-Hersek ve Kosova potansiyel aday devletlerdir.[120]Aday devletler üyeye çevrilme yolunda bir sıra işler görmektedir. Buna örnek olarak aday ülke olan Sırbistan ve potansiyel aday olan Kosova arasında AB tarafından kolaylaştırıcı diyalog başlatılmış ve ilişkilerin normalleştirilmesi hedeflenmiştir.[121]Bunun en önemli sonucu 2014 yılının 21 Ocak tarihinde Sırbistan'ın AB'ye katılım görüşlerinin açılmış olmasıdır. Sırbistan'ın Kosova konusunda bu radikal değişikliğin nedeni AB'nin çekim gücü nedeniyle Birliğin değerleri, standartları ve uygulamaları benimseyerek tüm üyeliğe erişmek arzusudur. Sırbistan için en önemli motivasyon ve teşvik birliğe tam üyelik hedefinin somut hale gelmesi olmuştur.[122]

AB dış politikasında izlediği daha bir yol Avrupa Komşuluk Politikasıdır. AKP kendisinde üyelik prespektifi içermemektedir. AKP'nin esas siyaseti kendi sınırları dışında ekonomik ve siyasi istikrar kılma ve komşu ülkelerden gelecek herhangi bir tehlikenin karşısını almaktlr. AKP diğer yandan komşu devletlere ortak değerler üzerinden ayrıcalıklı ilişki sunmaktadır. AKP kendinde Kafkasya'dan Balkanlara, Afrika'dan Orta Doğu'ya kadar olan coğrafyayı kapsamaktadır. Ama sonuç olarak AB bu coğrafyada yaşanan kriz ve sorunlarda pek etkili performans

---

[119]İsmail Ermağan, Aybars Karcı, "Avrupa Birliğinin Yumuşak Güç Uygulamaları", *Yumuşak Güç Ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler*, Ayhan Nuri Yılmaz, Gökmen Kılıçoğlu (ed), Nobel Yayıncılık, 2018, s. 423.

[120]European Union, "The 27 Member Countries of the EU", https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en (05.05.2020)

[121]Ermağan Karcı, *a.g.e*, s. 423.

[122]Ayhan Nuri Yılmaz, Gökmen Kılıçoğlu, "Avrupa Birliği'nin Yumuşak Güç Kullanımı ve Diğer Ülkeler Üzerindeki Olumlu Etkisi", *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , cilt 8, sayı 15 ,2017, s. 104

gösterememiştir. Bu nedendendir ki, bazı devletler bu projeye soğuk yanaşmaktadırlar.

Diğer bir araç ticaret anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar diğer devletlerin AB'ye entegrasyonunu daha da hızlandırmıştır. AB güçle ekonomik verilerini, dünyanın her yanından ülkelerle yaptığı ticaret ve ortaklık antlaşmalarında müzakereye sokarak ve ortak değerler talep ederek, yumuşak bir güç aracı olarak işlevselleştirmektedir. Örneğin Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları, AB ile Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkeleri arasında ve bölgesel ekonomik entegrasyon amaçlı ticaret ve kalkınma anlaşmalarıdır. AB, günümüzde serbest ticaret anlaşmaları, gümrük birlikleri, ortak ekonomik alanlar, bölgesel ekonomik anlaşmalar gibi farklı ekonomik fealiyyetlerle, çok sayıda devlet ve bölge ile ilişkiler yürütmektedir.[123]

AB'nin kullandığı yumuşak güç araçlarından biri olarak demokrasi ve insan haklarının korunması ve geliştirilmesi gösterilebilir. Tüm insanlığa ait değerlerin korunması ve bu yöndeki çabalar yumuşak gücün artmasını sağlamaktadır. Bu politikalar, AB'nin yalnız siyasi ve ekonomik güç olmadığını hem de doğaya ve yerküresine sahip çıkan bir aktör olduğunu göstermektedir.

3.3.3. Avrupa Birliği'nin Balkan Politikası

Zamanla AT genişlemiştir ve buraya Balkan coğrafyasıda ait olmuştur. Yukarıdaki bölümlerde bahsettiğimiz gibi, Soğuk Savaş sonrasında Sovyetler Birliği'nin zayıflamasıyla Balkanlarda komünist dönem bitmiştir. Balkanların ABD'nin ilgisini çekmemesi bu coğrafyada boşluk yaratmış ve AB için fırsat yaranmıştır.

Balkanlarda yaşanan güvenlik sorunlarının, diğer bölgedeki sorunlardan farkı, bu bölgenin Avrupa kıtasının bir parçası olmasıdır. Balkanlarda oluşan herhangi bir sorun, Avrupa'nında sorunudur. 1990'lı yılların başlarında OrtaDoğu'da Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak ordusunun Kuveyt'i işgali sırasında uluslararası toplum liderliğini ABD üstlenmişken, Yugoslaya savaşları sorumluluğunun

[123]Ermağan İsmail-Kaecı, Aybars. "Avrupa Birliği'nin Yumuşak Güç Uygulamaları." *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler*, (ed.) Ayhan Nuri Yılmaz, Gökmen Kılıçoğlu Nobel Yayın Dağıtım, 2018, s. 414

Avrupa'ya ait olması bölge liderleride ifade etmişlerdir. AB Konseyi Dönem Başkanı Jacques Poos'nun konuyla ilgili tarihi ifadeleri şöyledir: *"Yugoslavya krizine ara bulucu olarak müdahale etme şansı Avrupa'nın saatidir… Eğer bir problem Avrupalılar tarafından çözülecekse bu Yugoslavya problemi olacaktır. Yugoslavya, Avrupa ülkesidir ve Avrupa varken bu sorumluluk başka kimseye düşmez."*[124]

AB içinde her nekadar tartışma ve farklılaşmalar yaşanmış olsa da, bu dönemde AB'nin Balkan politikası üç temele dayanmıştır.

1) Balkanlarda yaşanılan çatışma ve savaşların AB'nin siyasi derinleşme sürecine zararını engellemek

2) Balkan ülkeleri üzerinde iktisadi, siyasi ve ideolojik hegemonya kurmak

3) Eski sosyalist, yeni kapitalist Balkan ülkelerini belli bir tarihsel sıralama ile yavaş yavaş AB içine almak.[125]

"Balkanlar" sözcüğü Avrupa Birliği tarafından genellikle bahsi geçen bölgeyi ifade etmek için kullanılmamaktadır. Birliğin bölgeye yönelik politikası bağılamında Balkanlar bölgelere ayrılmıştır ve bu sözcük yalnızca Batı Balkanları ifade etmektedir. Hırvatistan, Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan AB üyesi olma nedeniyle artık Balkanları bir parçası sayılmamaktadır ama onların Avrupa'nın bir parçasıdırlar. Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Arnavutluk ve Makedonya AB'nin Batı Balkanlar diye isimlendirdiği bölgeyi oluşturmaktadır. [126]

AB'nin Balkanlara ilgi göstermesinin bir sıra nedenleri vardır. İlk neden Avrupa Birliği üye devletlrinin ortak güvenlik ihtiyacıdır. Güneydoğu Avrupa AB sınırlarına çok yakın bir coğrafyadır ve kendinde birliğe potensiyel risk ve tehditleri içermektedir. Balkanlarda oluşan herhangi bir sorun birlik üyelerine de tehlike

---

[124] Birgül Demirtaş,"AB'nin dönüştürücü Gücü ve Batı Balkanlar'da Demokratikleşme Süreci:Başarılanlar ve Başarılamayanlar", http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/12/Demirtas-30.-Yil-Armagani.pdf (29.05.2020) s. 191.

[125] Caner Sancaktar, "Avrupa Birliği ve Balkanlar," https://tasam.org/tr-TR/Icerik/400/avrupa_birligi_ve_balkanlar (15.02.2020)

[126]Teoman Ertuğrul Tulun, "Balkanlar Ne AB'nin Arka Bahçesi Ne De Herhangi Bir Ülkenin Oyun Sahası", https://avim.org.tr/Blog/BALKANLAR-NE-AB-NIN-ARKA-BAHCESI-NE-DE-HERHANGI-BIR-ULKENIN-OYUN-SAHASI-DAILY-SABAH-24-10-2018 (15.02.2020)

çıkarmaktadır. Balkanlardan AB'ye geçebilecek en büyük sorunlar; uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığıdır.[127]

Bir başka nedenlerden biriyse 11 Eylül teröründen sonra, uluslararası terör gruplarının Balkan coğrafyasındakı zayıf yapılanmayı kullanıp buraya yerleşmeleri ve gerekirse bölgeyi koridor olarak kullanabilecekleridir. AB Balkan devletlerinin bu gruplara karşı mücadele vermesi, sınırlarının ve topraklarının kontrolünü tam anlamıyla sağlayabilmeleri için destek vermektedir.

İlginin önemli nedenlerinden biride ekonomik çıkarlardır. AB'ye üye devletlerin ekonomik olarak yayılması için bu coğrafya uygun bir alan oluşturmaktadır. Balkanlarda istikrarın sağlanmasıyla burada ekonomi alanında canlanmayı kendisiyle beraber getirecektir. Bu da AB üyesi ülkelerin ekonomik kazançlarını artırmaları için yeni pazar imkânları sunacaktdır. Balkanlar hemde birlik için Karadeniz ve Orta Doğu için köprü rolünü oynamaktadır.

Soğuk Savaş'tan sonraki ilk 10 yılı AB'nin Balkan politikası için başarılı sayamayız. Ama 2000'li yılların başlarından, Kosova Krizinin bitiminden sonra AB Balkanlara daha yapıcı, daha kararlı politika yürütmeye başladı. AB artık Balkanlara bölgesel ve ikili yaklaşımda bulunuyordu. Ama AB devletleri içinde oluşan farklı fikirler taraflar arasında ikili ilişkilerde sorunlar çıkartmaktaydı.[128]

3.3.3.1. Royaumont süreci

AB'nin Balkanlara yönelik ilk kapsamlı politik girişimi Royaumont sürecidir. 13 Aralık 1995 yılında toplanan 27 ülke Güneydoğu Avrupa'da İstikrar ve İyi Komşuluk İlişkileri Süreci ('Process on Stability and Good Neighbourly Relations in South-East Europe') Deklarasyonunu kabul etmişlerdir.[129] Deklarasyonun kabul edilmesi Fransa'nın Royaumont kasabasında gerçekleşmiştir. Royaumont Süreci,

---

[127]Osman Crnica, *a.g.e*, s.26.

[128] Anastasakis Othon & Bojicic-Dzelilovic Vesna, "Balkan Regional Cooperation & European Integration",2002http://eprints.lse.ac.uk/5706/1/policyPaper2.pdf , s. 10.

[129]Elona Selmonaj, *Soğuk Savaş Sonrası Balkan Sorununda Başat Aktörlerin Politikaları: AB, ABD, Türkiye ve Rusya,* (Gazi Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2014, s. 50.

kültürel ve sosyal önyargıları aşmak ve sınır ötesi iş birliğini güçlendirmek isteyen sivil toplum örgütlerini bir araya getirerek bölgenin istikrarına katkıda bulunmayı amaçlıyordu. Bu süreç bölgedeki istikrarı ekonomik iş birliğiyle değil, sosyo-kültürel yollarla sağlamayı planlıyordu. Royaumont Süreci'nin barış, istikrar, iş birliği ve demokrasi ilkelerini benimsemiş, genişleyip bütünleşen bir Avrupa ailesi yaratma idealine hizmet edeceği düşünülmüştür.[130]

Royaumont Süreci'ne eski Yugoslavya'yı oluşturan Bosna-Hersek, Sırbistan–Karadağ, Makedonya, Hırvatistan ve Slovenya ile bu ülkelere komşu olan Arnavutluk, Macaristan, Bulgaristan ve Romanya'nın yanı sıra Türkiye, AB'ye üye ülkeler, Rusya ve ABD katılmaktadır.

Royamont sürecinin sonradan yapılacak süreçlerin altyapısının oluşmasında bir sıra katkıları olmuştur. Ama genel olarak bu süreç Balkanlarda istikrarı sağlayamamış ve bazılarına göre 1996-1997 seneleri AB'nin Balkan politikasında zaman kaybı olmuştur.

Rayomont sürecinden bir yıl sonra AB'nin Balkanlara yönelik daha kapsamlı bir politikası olan Bölgesel Yaklaşım Planı öne sürülmüştür. Buraya Batı Balkan ülkeleri, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya – FYROM ve Federal Yugoslavya cumhuriyeti dâhildi. Kendisinden önceki sürecin etkisiz kalması yeni bir politikanın gelişmesine neden olmuştur. 15–16 Şubat 1996 tarihlerinde, Dayton/Paris Anlaşması'nın konsolidasyonuna yönelik olarak gerçekleştirilen Roma Konferansı öncesinde, Konsey'in daveti üzerine Komisyon Batı Balkan ülkelerine yönelik kapsamlı bir rapor hazırlamış ve "Bölgesel Yaklaşım"- "*Regional Approach***"** adlı yeni bir politika önermiştir.[131]

Bölgesel yaklaşım iki amaca sahiptir. Onlardan biri demokrasinin teşviki ve hukukun üstünlüğü, diğeriyse ekonomik amaçtır. 26 Şubat 1996 yılında komisyonun önerisi üzerine AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Bununlada taraflar arasında

[130]Selmonaj Elona, *a.g.e*, s. 50.
[131]Osman Crnica, *a.g.e*, s.33.

ikili ilişkilerin geliştirilmesi için genel şartlar ve ülkeler için ayrı ayrı özel şartlar belirlenmiştir.

3.3.3.2.İstikrar ve Ortaklık Süreci

Soğuk Savaş sonrası, 1990 yılları politikalarındakı başarısızlık AB'nin Balkanlarla ilgili politikasında değişmeye neden olmuştur. Artık yeni planlar çizilmeye başlanmıştır. AB bölgede daha etkili olmak için, normatif gücünü kullanarak İstikrar ve Ortaklık sürecini başlatmıştır. Bu süreç AB-Batı Balkan devletleri ilişkilerinin temelini teşkil etmektedir. AB tarafından ilk defa bu coğrafyaya stratejik adım atılmış ve bu şimdiye kadarki en uzun vadeli ve kapsamlı strateji olmuştur.

Bu sürecin temel amaçlarının istikrar ve daha sonra da Batı Balkan ülkelerinin üyelik hazırlıkları olduğu söylenebilir. Bu süreçte bu iki amaç paralel şekilde çalışmaktadır. Paralel işleyen bu iki aşamalı süreç, karşılıklı olarak bir birini beslemektedir. Dolayısıyla istikrar ve entegrasyon arasında dengenin kurulması sürecin önemli bir hususudur. AB entegrasyonuna doğru ilerlemenin sağlanması bölge ülkelerinde belli derecede istikrar düzeyini gerektirirken, istikrar düzeyinin temposu da AB yolundaki ilerleme düzeyine bağlanmıştır.

Bazen bu süreç II. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa ve Almanya'nın nefreti kenara koyarak AKTÇ adı altında birleşmesine benzetilmektedir. Çağdaş dönemde hedef artık Batı Balkanlarında farklı ideolojiye sahip olmalarına rağmen ortak çıkar bilincini benimseyerek, bu projeyi gerçekleştirmektir. Amaç bu bölgedeki devlet ilişkilerini Batı Avrupa devletleri arasındakı ilişkiler seviyesine getirmektir. İnsan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, liberal ekonomi gibi Avrupa'nın temelini oluşturan bu değerlerin istikrar ve ortaklık Süreci ile Balkan ülkelerine ihracatını öngördüler.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu süreç uzun vadeli ve geniş kapsamlıdır. Bu proje yeni yasaların çıkarılmasını ve yeni kurumların oluşturulmasını

gerektirmektedir. Bu süreç yalnız AB ve Balkan devletlerini değil, hemde Balkan devletleri arasındakı ilişkileri de geliştirmektedir.

İstikrar ve Ortaklık sürecinin önemli basamaklarından biride taraflar arasında İstikrar ve Ortaklık anlaşmalarının imzalanmasıdı. Bu anlaşmalar esas olarak aşağıdakıları öngörmektedir:

1) Batı Balkan ülkelerinde birçok alanda AB mevzuatının aşamalı bir şekilde uygulanması

2) Aşamalı bir şekilde AB ile ticaret bölgesinin oluşturulması

3) Bölge ülkeleri aralarında mal, hizmet, işgücü, girişimci ve sermayenin serbest dolaşımı içeren anlaşmaların imzalanması

4)Adalet, içişleri, sınırlarının kontrolü, yasadığı göç, ulaşım ve enerji gibi alanlarda AB ile iş birliği içinde olunması[132]

2000 yılının Haziran ayında ilk defa Batı Balkan devletleri için potansiyel aday ülke ifadesi kullanılmıştır.

Feira Zirvesinin sonuç bildirgesinde;

"Konsey, İstikrar ve Ortaklık Süreci kapsamındaki amacının Batı Balkan ülkelerinin Avrupa ekonomik ve siyasi yapılanmasına tam entegrasyonun sağlanması olduğunu belirtmekte ve bu kapsamda yer alan ülkelerin AB üyeliği için potansiyel aday olduğunu ifade etmektedir. Konsey bölge devletleri arasında ticaret anlaşmaların yapılmasını, iş birliği alanlarının genişletilmesini teşvik etmektedir. AB'nin de ekonomik ve mali yardımları, siyasi diyalog, serbest ticaret ve diğer konularda Batı Balkan ülkeleri ile iş birliğini artırmaya hazır olduğunu belirtilmiştir."[133]

İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nı imzalayarak 2006 yılına kadar Makedonya, Arnavutuk, Hırvatistan AB ile hükuki ilişkiler kurmuştur. Ama bu süreç

[132]Osman Crnica, *a.g.t*, s. 56.
[133]Elona Selmonaj, *a.g.t*, s.56.

Batı Balkan devletlerine tam üyelik garantisi vermediği gibi anlaşma garantiside vermemektedir.

3.3.3.3. Zagreb Zirvesi

İstikrar ve Ortaklık sürecinde daha bir etkili ve kapsamlı girişim AB ve Batı Balkan ülkeleri liderleri zirvesi ve ya Zagreb Zirvesidir. Fransa'nın dönem başkanlığında gerçekleştirilen ve Hırvatistan'ın ev sahipliği yaptığı zirveye, AB üye devletleri, İstikrar ve Ortaklık Süreci kapsamındaki Batı Balkan devletleri ve AB üyeliğine aday Balkan ülkesi Slovenya'nın hükümet ve devlet başkanları ile dışişleri bakanları katılmıştır.[134] Bu zirvenin esas hedefi Balkan devletlerinin AB'ye daha da yaklaştırmaktır. Bu zirve İstikrar ve Ortaklık Sürecine Bölgesel Boyut ekledi. Zirvenin esas gayesi istikrar ve ortaklık sürecine dâhil devletlerin AB ile iş birliği içine girebilecek yol haritası çizmektir. Zirvenin sonuç bildirgesinde AB o tarihe kadar bölgede yaptığı çalışmalardan bahsetmiş ve İstikrar Paktı'na önemli katkılarda bulunduğunu vurgulamıştır. AB'nin İstikrar Paktı'na katkısı zirvenin sonuç bildirgesinde övülmektedir. Zagreb Zirvesinin en önemli sonuçlarından biri Balkanların AB'ye entegrasyonunun bu devletler için ön koşul hâline gelmesidir. Sonuca göre bu entegrasyon bölgesel iş birliğine paralel olarak ilerleyecektir. Daha bir önemli sonuç Hırvatistan'ın AB üyelik yolunda hızlanmasıdır.[135]

Zagreb Zirvesinde konuşulan önemli konulardan biri de potansiyel adaylık kavramıdır. Bundan sonra sürece dâhil ülkelerin daha etkili çalışma yürütmeleri gerektiği bildirilmiştir. Zirvede iş birliğinin öneminden bahsedilmiş ve bu iş birliğinin AB üyelik yolunda önemi belirtilmiştir.

---

[134] Erbaş Göknil, "*AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Oluşturma Sürecinde Batı Balkanlar*, (Ankara Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslarası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005, s. 66

[135] Osman Crnica, *a.g.t.* ,s. 69.

3.3.3.4.Selanik Zirvesi

2003 yılı AB-Batı Balkan ilişkilerinin geliştiği bir yıl olmuştur. Bu dönem Makedonya ve Hırvatistan dışında diğer Batı Balkan devletlerinin sürece katıldığı bir yıl olmuştur. Yunanistan'ın dönem başkanlığı görevini üstlenmesiyle, süreç AB'nin en önemli konusuna çevrilmiştir. Yunanistan bir Balkan devleti olarak istikrarın sağlanmasında yakından ilgisinin olması konunun önemini daha da artırmıştır.[136]

Ocak 2003 yılında AB'nin dönem başkanlığına başlar başlamaz Yunanistan önüne Balkan devletlerinin AB perspektifini garantilemek, bölgede istikrarı sağlamak, coğrafya devletlerinin AB entegrasyonunu hızlandırmak amacını koymuştur. Bu doğrultuda dönemin dışişleri bakanı önderliğinde — Yunanistan Dönem Başkanlığın Batı Balkan Ülkeleri için Öncelikler – *"Greek Presidency Priorities for the Western Balkans"* adlı stratejik belge hazırlandı ve İstikrar ve Ortaklık Süreci Raporu (2003) üzerinde fikir birliği sağlandı. *Greek Presidency Priorities for the Western Balkans* belgesi aynı zamanda, Haziran 2003 yılında Selanik'te bir AB-Batı Balkan Zirvesinin yapılmasını öngörüyordu. Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi Batı Balkanlara yönelik Selanik Gündemi'ni açıklamıştır.[137]

Selanik Zirvesi, Zagreb Zirvesinden sonra AB ve Balkanlar arasında yapılan ikinci zirvedir. AB dönerek Balkan devletleri entegrasyonunun hukuk kurallarına saygı, demokrasi ve insan haklarının korunmasıyla, ekonomik gelişmelere bağlı olduğunu belirtmiştir. Bundan başka zirvede ilişkilerin hızlanacağına umut edilmesi belirtilmiştir.

Zirvelerin sonucu olumlu neticelendi ve AB Batı Balkan ülkelerinden olan Sırbıstan, Karadağ, Arnavutluk ve Bosna'yı dış ilişkiler kapsamından çıkardı ve 2005 yılından itibaren bu devletleri genişleme sürecine dâhil etmiştir.

Batı Balkan ülkelelerinden Makedonya 17 Aralık 2005 tarihinde, Karadağ ise 17 Aralık 2010 tarihinde aday ülke statüsünü kazanmıştır. Üyelik için başvuran

[136]Erbaş Göknil, *a.g.t*, s. 70.
[137]Elona Selmonaj, *a.g.t*, s. 60.

ama kabul edilmeyen ülke Arnavutluk'tur. Başvurusu bulunmayan iki devletse Bosna-Hersek ve Kosova'dır. Kosova potansiyel aday konusundadır.[138]

2000 yılında Feira Zirvesinde İstikrar ve Ortaklık sürecindeki ülkelerinin AB'ye potansiyel adaylıkları kabul edilince Sırbistan da buraya dâhil edilmiştir. 2007 yılından itibaren ilişkiler daha da ilerlemiş, 2008 yılının 1 Ocak tarihinde vize kolaylaştırıcı ve geri kabul anlaşması yürürlüğe girmiştir. 2008 yılının 29 Nisan tarihinde Lüksemburg'da ticaret ile ilgili geçici anlaşma imzalanmıştır. 19 Aralık 2009'da ise *Schengen* alanına seyahet edecek Sırp vatandaşlarına vize uygulamaları kaldırılmıştır.[139]

Sırbistan 22 Aralık 2009 tarihinde AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuş, fakat Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) ile iş birliği konusunda gerekenleri yapmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. 2011 de Serebrenitsa Soykırımının sorumlusu Ratko Mladiçin ve aynı sene Hırvatistan'dakı Krayine bölgesindeki olayların sorumlusu Haciç'in tutuklanmasıyla Sırbistan karşısındakı engeller kalkmış oldu. [140] Ama bundan sonra AB Sırbistan karşısına Kosova'yla ilişkileri normalleştirme ve Belgrad-Priştine ilişkilerlinde ilerleme şartını koymuştur. 2012 yılında AB Liderler Zirvesinde Sırbistan'a aday statüsü verilmiştir.[141]

AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini Brüksel'de Arnavutluk, Bosna-Hersek, Makedonya, Kosova, Sırbistan ve Karadağ lider ve temsilcileri ile 2017 yılında bir araya geldi. Burada Batı Balkan ülkelerinin Avrupa entegrasyonu ön plana çıkmıştır. Bu konuda en önemli iki devletse yine de Sırbistan ve Kosova'ydı. Görüşmede en önemli olaysa iki devletin yeniden bir masaya gelmesiydi. Bundan önce 2015 yılındada liderler görüştürülmüş

---

[138] Rıdvan Karluk, "Avrupa Birliği'nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi" , http://avekon.org/papers/1163.pdf (22.05.2020) s.5.
[139]Gös. yer.
[140]Rıdvan Karluk, *a.g.m*, s.6.
[141]Avrupa Birliğinin Batı Balkanlar Politikası-2, http://www.tuicakademi.org/avrupa-birliginin-bati-balkan-politikasi-2/#_ftn65 (15.05.2020)

ve normal yaşam alanlarında anlaşmalar imzalanmıştı.Vuçiç, Sırbistan için AB'ye gitmekten başka bir yol görmediğini birçok kez açıklamıştı.[142]

3.3.3.5. Avrupa Birliği-Balkan İlişkileri Yeni Dönem

Yeni dönemde AB'nin belli başlı ticaret politika eksenlerinden biri Batı Balkanlardır. Batı Balkan devletleri 2000 yılından bugüne gümrük vergileri veya miktar kısıtlamaları olmadan AB'ye serbest giriş için (birkaç istisna dışında) özerk ticaret tedbirlerinden yararlanmaktadır. Bundan başka bölgesel işbirliği çerçevesinde Avrupa Birliği bölgesel istikrar ve güvenliğin artırılması amacıyla işler yapmaktadır. Bölgesel işbirliği, komşu ülkeler arasında altyapıların ve ağların geliştirilmesi ile serbest ticaret alanlarının kurulması yoluyla entegrasyonun bir faktörü olmalıdır.

AB'nin Batı Balkan Ülkelerine 2000 yılında başlattığı otonom ticaret tercihleri 2005'te ve 2011'de 2015'e kadar sürecek şekilde yenilenmiştir. Bu tercih sistemi, AB'ye yapılan hemen hemen bütün ihracatın gümrük tarifesi veya miktar kısıtlamasından muaf olmasını sağlamaktadır. Sadece şarap, buzağı eti ve bazı deniz ürünleri AB'ye tercihli tarife kotaları ile girmektedir. Bu rejim Batı Balkanların AB'ye ihracatını önemli ölçüde artırmış, 2013'de AB, bölgenin en büyük ticari partneri haline gelmiştir. İthalatta % 73, ihracatta % 80,1'lik paya sahiptir. Bu Ülkelerin 2013 yılında bütün Dünya'dan yaptıkları ithalat 30,4 milyar €, Dünya'ya yaptıkları ihracat 16,9 milyar €'dur. Bu Ülkelerin Dünya ithalatındaki payları % 0,3, Dünya ihracatındaki payları % 0,2'dir. Bu Ülkelerin, AB'nin dış ticaretindeki paylarına bakıldığında (2014): AB'nin ithalatı 15 milyar €, ihracatı 23,3 miyar €'dur. AB dış ticaretindeki payları % 1,4'tür. AB'nin ithalatında % 1, ihracatında % 1,4'lük bir paya sahiptirler.[143]

Yeni döneme geldiğimizde AB Balkanlarda yeniden aktif duruma dönmüştür. 2018 yılında Makedonya ve Yunanistan arasındakı isim krizinin çözülmesi AB'nin Balkanlardakı son yılların uğurlarından sayılmaktadır. Tarihe

[142] Anka Enstitüsü, "AB'nin Balkan Politikası", http://ankaenstitusu.com/abnin-balkanlar-politikasi/ (05.05.2020)

[143] Selma Ayture-Ömer Berki, Avrupa Birliği, Türkiye ve Balkan Ülkeleri Ticaret İlişkileri, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, Yıl 14, Özel Sayı 28, Güz 2015, s. 201-202.

bakılacak olursa Balkanlarda farklı dil, din gruplarının olması ve etnik karmaşanın varlığı anarşik duruma neden olmaktadır. Ama Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve Yugoslavya dönemine bakılırsa, bu coğrafyada sakinlik hüküm sürmüştür. Çağdaş dönemde bu rolü AB üstlenmektedir. Ama bundan başka bölgedeki işsizlik, ekonomik zayıflık, gençlerin çalışmak için Batıya yönelmeside Balkanların AB üyesi olmasının nedenlerindendir. Balkan bölgesinde AB'nin huzur ve barış adası olduğuna inanan büyük bir kitle bulunmaktadır. Bir başka nokta da Karadağ'ın Avrupa Birliği'ne ve NATO'ya üyelik yoluna girmesi, hem Sırbistan'a hem de Rusya'ya rağmen girişilen önemli bir teşebbüs olmuştur. Şu anda bölgeye bakılırsa Hırvatistan, Arnavutluk, Slovenya ve Karadağ'ın hâlihazırda NATO üyesi olmaları; Hırvatistan ve Slovenya'nın NATO ve Avrupa Birliği üyesi olmaları; Makedonya ve Bosna-Hersek'in ise artık Avrupa Birliği'ne üyelik yoluna girmiş olmaları Balkanların transatlantik ve Avrupa Birliği nüfuz sahasına girdiğini açıkça ortaya koyuyor.[144]

Batı Balkanlarda AB'nin taahhütlerini yerine getirmeyeceğinden endişe edenlerde vardır. Bazı Balkan liderlerinin "Balkanlar tekrar radikalleşir." yönündeki söylemleri, bu endişenin bir yansımasıdır. Birçok durumda ise, Balkan devletleri AB'ye üye olmağa çalışırken kendi aralarındakı anlaşmazlıkları dikkate almamaktadırlar.[145]

3.4. Amerika Birleşik Devletleri'nin Balkan Politikası

Balkanlarda siyasi mücadelede yer alan büyük güçlerden biri de ABD'dir. ABD-Balkan ilişkileri çok eskiye dayanmamaktadır. Yalnız II. Dünya Savaşı'ndan sonra değişen dünya düzeniyle ABD'nin Balkanlara ilgisi artmıştır. Soğuk Savaş'ın bitimiyle diğer devletlerde olduğu gibi ABD'de de kendi sırasında yeni politikalar uygulamaya başlamıştır. Artık büyük güç olan SSCB'nin dağılması, ABD'nin yeni stratejiler uygulamasını gerektirmiştir. Bununlada ABD bölgede tek güçlü aktör

---

[144] Yücel Oğurlu, "AB Balkan Zirvesi ve Avrupanın Balkan politikası",https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/ab-balkan-zirvesi-ve-avrupa-nin-balkan-politikasi/1156578 (07.05.2020)

[145]Ağca Fehmi, "Batı Balkanlar'ın Geleceğinde AB ve Türkiye'nin Rolü", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, cilt 5, sayı 1, 2010, s. 45.

hâline gelmiştir. Almanya da dönemin güçlerinden olmuştur ama sonuç alınamamıştır. [146]

SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması Orta Asya, Kafkaslar ve esas olarak Balkanlarda güç boşluğuna neden olmuştur. Balkanlarda doğan bu güç boşluğunu kimin dolduracağına ilişkin mücadelenin yol açtığı kaotik durum ve Sırpların ortaya çıkan bu yeni durumdan yararlanmaya çalışmalarıyla ortaya çıkan istikrarsızlıklar, geç de olsa ABD'nin öncülüğünde gelişen müdahalelerle önlenmiştir.[147]

Yugoslavya'nın dağılmasıyla başlayan Balkan krizi, ABD'nin Körfez Kriziyle uğraşmak durumunda kaldığı günlerde ortaya çıkmıştı. Ama Körfez Krizi 1991 Nisan'ında sona ermesine rağmen ABD, Balkanlara aynı hız ve duyarlılıkla tepki vermek yerine beklemeyi tercih etmiştir. Washington yönetimi Balkanlardaki krizin başında, konunun Avrupa'nın sorunu olduğunu belirterek gelişmeleri Avrupa Birliği inisiyatifine bırakmıştı.Ancak AB'nin krizi çözmeye yönelik politikaları zaman zaman başarasızlıkla sonuçlandı ve bu ABD'nin Balkan politikasını etkiledi. ABD'nin Balkanlardaki olaylara pasif yaklaşmasının nedenlerinden biride dikkatinin Orta Doğu ve SSCB'den arta kalan nükleer silahlarıydı. Bundan başka Balkanlar ABD için daha az stratejik bir bölge olarak görülüyordu. Beyaz Saray'ın Bosna'daki gelişmelere ilk aşamada kayıtsız kalmasına neden olan bir başka etken, bölgede Amerikan ticari çıkarlarının yok denecek kadar az olmasıydı. Zira Balkanlar, Orta Doğu veya Orta Asya gibi zengin enerji kaynaklarına sahip olmadığı gibi, Amerikan sermayesinin de bölgede ciddi yatırımları söz konusu değildi. Bundan başka bölge nüfusuna göre ABD için pazar olma potansiyeline sahip değildi.Bir başka neden ABD'nin iç politikasıyla ilgiliydi. 1992 yılında Bush ikinci kez başkan olmasını göz önünde bulundurduğundan ABD için gereksiz olan bir bölgede kendi askerinin ölümüne neden olarak oy kaybetmek istemiyordu.

---

[146]Niyazi Pakyürek, "ABD'nin Balkan Politikası", https://balkangunlugu.com/2019/02/abdnin-balkan-politikalari/(26.05.2020)

[147]Tayyar Arı-Ferhat Pirinççi, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası' , *Alternativ Politika*, Cilt: 3, Sayı 1, Mayıs 2011, s.3.

3.4.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Balkan Stratejisi

ABD'nin Balkanlar üzerindeki stratejisini 6 başlıkta toplamak mümkündür:[148]

1) Balkan halklarının önemli bir bölümü ile tarihsel, kültürel ve siyasal bağları bulunan ve SSCB döneminde bölgeyi siyasal ve askeri etkisi altına alan Rusya'nın Balkanlardaki etkinliğini sınırlamak hatta bitirebilmektir. Bu amacına ulaşabilmek için ekonomik gücünü bir araç olarak kullanmakta, siyasal anlamda ciddi bir yumuşak güç unsuru olan AB'nin doğuya doğru genişleme sürecini desteklemektedir.

2) ABD'nin Balkanlar stratejisinin ikinci önceliği; bölgede ABD yanlısı yönetimler oluşturabilmek için tedbirler alabilmek ve bölge hükümetlerinin siyasal yöneliminin kendi isteği doğrultusunda işlemesini sağlayabilmektir. Bunu gerçekleştirebilmek için de iktidarda ya da muhalefette olan siyasi partiler ve isimler ile yakın temas kurulmaktadır. ABD bu durumda ekonomik, siyasal, psiko-sosyal her türlü aracı kullanmaktadır.

3) Bölgede Rusya ya da AB'nin kesin bir siyasal kontrol sağlamasını engellemek, ayrıca bölge ülkeleri tarafından geliştirilecek bağımsız bir bölgesel entegrasyon girişiminin önüne set çekebilmektir. ABD, Balkanlar'ın kendi kontrolünde şekillenmesini istemekte ve kendisini dışarıda bırakacak bağımsızlık girişimlerinin yanı sıra müttefiki AB'nin bölgeye ilişkin bağımsız bir politika oluşturma yönündeki girişimlerine karşı çıkmaktadır.

4) ABD'nin Balkanlar stratejisinin dördüncü kırılma noktası; AB'nin doğuya doğru genişlemesine destek verilerek Soğuk Savaş döneminde oluşturulan Avro-Atlantik ittifakı çerçevesinde AB'ye olan desteğin sürdüğünü gösterebilmek ve böylece Avrupa'nın ABD'den bağımsız hareket etmesini isteyen çevrelere mesaj verebilmektir.

---

[148]Kazaz Muaz, "NATO'nun Balkanlar üzerindeki Rolü", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 72, Mart-Nisan, 2019

5) ABD'nin Balkanlar stratejisinin beşinci kırılma noktası ise günümüz uluslararası konjonktürünün en önemli güç unsurlarından biri olan enerji ile ilgilidir. ABD, Orta Asya-Hazar ve Orta Doğu Bölgeleri'nde bulunan enerji kaynaklarının Avrupa'ya aktarılması konusunda Rusya topraklarının dışında kalan en önemli doğu-batı yönlü güzergâh olan Balkanlar bölgesini kontrol edebilmek ve bu önemli transit geçiş güzergâhını Rusya'ya kaptırmamak için çeşitli politikalar uygulamakta ve projeler üretmektedir.

6) ABD'nin Balkanlar Bölgesi'ne yönelik olarak uyguladığı politika stratejilerinden bir başka kırılma noktası ise Karadeniz Havzası ile ilgilidir. Balkanlar bölgesi, siyasal ve ekonomik geleceğinde çok önemli bir yere sahip olacağı belirtilen Karadeniz Havzası'nın batısında yer almaktadır. ABD hiçbir zaman etkinlik kuramadığı Karadeniz Havzası'na girebilmek ve bu havzada Rusya'ya karşı hissettiği dezavantajı ortadan kaldırabilmek için bu havzayı çevreleyen toprak parçaları üzerinde etkin bir dış politika yürütmek istemektedir.

4. BÖLÜM: BÜYÜK GÜÇLERİN BALKAN KRİZLERİNE YAKLAŞIMLARI

4.1.Balkan Krizlerinde Büyük Güçler

Balkanlar dünyanın en önemli bölgelerinden biri olmanın yanında en gergin coğrafyalarından da biridir. Buradaki dini, etnik farklılık gerginliğe, çatışmalara neden olmuştur. Balkanlardaki milliyetçilik olgusu çok eskilere dayanmaktadır. Bu milliyetçilik esas olarak azınlık gruplarına karşıdır. Balkan devletleri azınlıkları eskiden olduğu gibi günümüzdede tehdit olarak görmektedir.

Balkanlar dışardan bakılırken kozmopolit bir bölge olarak görünmektedir. Çünkü bu bölge kendisinde çok sayda dini, dili, milleti barındırmaktadır. Buda kendi sırasında milliyetçiliğe getirip çıkarıyor. Genel olarak Balkanlardaki milliyetçilik

esas unsurları bunlardır: 1) toprakları; 2) devlet; 3) dil ve alfabe; 4) tarih ve kolektif bellek; 5) din; 6) insanlar ve 7) gelenek.[149] Ama buradaki milliyetçilik aşırı milliyetçiliktir. Balkanlarda milliyetçilin yaygınlaşmasına neden olan sebepler aşağıda sıralanmıştır:

1) Geçiş sürecinde "işsizliğin ve yoksulluğun" artması ve kitleselleşmesi.
2) Geçiş sürecinde "belirsizlik ve güvensizlik ortamının" oluşması ve yaygınlaşması.
3) Geçiş sürecinde politikacıların artan "milliyetçi söylemleri".[150]

Bu sorunlar Balkanlarda krizlerin ateşlenmesine neden olmuştur. Balkanlarda yaşanan tüm siyasi krizlerin milliyetçilikle bağlılığı vardır. Bu coğrafyada milletlerin ulusal ideolojileri ile, yüzyıllarla gelişen çağdaş milliyetçilikleri arasında bağlantıda vardır. Balkanlardaki herhangi bir sorunu adil olarak çözmek isteyen taraf, Balkan tarihi hakkında derin bilgi sahibi olmalıdır.[151]

Bir gerçek de vardır ki, Balkan coğrafyasında istikrar tarih boyunca yalnız dış bir gücün buraya girmesiyle sağlamıştır. Bu işi XIV-XV. yüzyıldan başlayarak Osmanlı, sonradan Avusturya, en son ise Sovyetler Birliği üstlenmiştir. Bölgede hâkim güç varken istikrar sağlanırken, aksi durumlarda bu coğrafyada krizler oluşmuştur.[152] Sovyetlerin dağılması, elini Balkanlardan çekmesi günümüze kadar süren krizlere öneridir.

4.2.Yugoslavya Krizi

Yugoslavya veya diger ismiyle Güney Slavlar ülkesi olarak bilinen bölge Osmanlı'nın zayıflamasından sonra ortaya çıkmıştır. Yugoslavya'nın kuruluşu I

[149]Vladislav B. Sotirovic, *Emigration, Refugees and Ethnic Cleaning, The Death Of Yugoslavia, 1991-1999*, The ''crucified Kosovo'', Vilnius, 2013, s. 26.
[150]Caner Sancaktar, "Balkanlar'da Aşırı Milliyetçilik - 1: Aşırı Milliyetçiliğin Tanımı Ve Nedenleri", https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1319/balkanlarda_asiri_milliyetcilik_-_1_asiri_milliyetciligin_tanimi_ve_nedenleri (09.08.2020)
[151]Vladislav B. Sotirovic, *a.g.e*, s. 24.
[152]Jim Brown, Nationalism, Democracy and Security in the Balkans, *Santa Monica*, Dartmouth Publishing, 1992, s. 5.

Dünya Savaşı, Balkan Savaşları, Osmanlı'nın zayıflama sürecindeki gelişmelere dayanmaktadır. Savaşlardan yorgun çıkmasına rağmen, en karlı çıkan devlet Sırbistan olmuştur. Avstrya-Macarıstan'ın dağılmasıyla İmparatorluktan ayrılan Slavlar, Sırbistan'ın etrafında birleştiler ve Yugoslavya'nın temelleri atılmış oldu.

Kralı Sırp olan Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı 12 milyon nüfusa sahipti. Krallıkta Sırplara diger halklara oranla ayrıcalık gösterilmesi Katolik olan Hırvat ve Slovenler tarafından iyi karşılanmadı. Buysa kendi sırasında iç karışıklığa neden oldu. Bu nedenlerden Kral Aleksandr krallığın ismini Yugoslavya Krallığı olarak değiştirmiştir. Değişimler zamanı Hırvat, Sırp ve Hırvatlardan başka krallıktaki diğer halklar yok sayılmıştır.

Yugoslavya da kendi sırasında II. Dünya Savaşından yan geçememiştir. Krallık Almanya'nın saldırgan ve açgöz politikalarından nasibini almıştır. 1941 yılında ülke Almanya, İtalya, Macarıstan ve Bulgaristan tarafından işgal edildi. Hükümet ülkeden kaçtı. Bu işgal zamanı krallık halkı özelliklede müslüman nüfus acılar çekmiş ve ülke büyük bir yıkıma uğramıştır.

Ülke dış güçler tarafından işgal olunduğu dönem, iç siyasettede iktidar mücadelesi kalkmaktaydı. Ülke içerisinde iktidar mücadelesi veren bu gruplar Hırvatların Ustaş, Sırpların Çetnik ve büyük çoğunluğun Sırpların oluşturduğu Tito başçılığı altında Yugoslavya Komunist Partisidir.[153] Mücadeleden galip ayrılan Partizanlar 1944 yılında İtilaf Devletlerinin müttefiki hâline geldi. Savaşı kazanmış Partizanlar, Yugoslavya'yıda işgal ordularından temizlemişlerdir. Partizanlar 1945 yılının Kasım ayında seçimleri kazanarak, 2 Aralık 1945'te Yugoslavya Demokratik Federal Cumhuriyeti'ni kurdular. 1963 Anayasası ile Yugoslavya'nın resmi adı Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti olarak değişti.

[153] Sefa Sole,"Yugoslavyanın dağılışı",https://www.stratejikortak.com/2016/12/yugoslavyanin-dagilisi-2.html (20.07.2020)

Sosyalist devlet olmasına rağmen Tito Sovyetler Birliği'nden farklı bir politika uygulamaktaydı. Bu politika çerçevesinde ülkedeki Müslüman nüfus, özelliklede Türkler baskı altında yaşamışlardır.[154]

1974 Anayasasına göre mevcut cumhuriyetlere daha fazla yetki tanındı. Bununla da merkezçi idareden vazgeçildi. Kosova ve Voyvodina özerk bölgelerine daha fazla yeni yetkiler verildi. Priştine'de ilk defa Arnavutça eğitim veren universite kuruldu. Kosova'dakı Müslüman nüfus daha geniş haklara sahip oldu. Yugoslavya Komunist Parti içinde Sırp ve Hırvat radikal grupların yıkıcı faaliyeti başlamıştır. Bunun karşısını alan Tito kendi eşi dâhil, birçok kişiyi partiden ihraç edilmiştir.

Uzun yıllar iyi yönetilen cumhuriyette 1980 yılında Tito'nun ölümüyle ekonomik kriz ve etnik karmaşa yeniden başkaldırmıştır. Devletlerin her biri artık merkezden bağımsız davranmaya başladılar. Giderek artan borç yükü gelecek zamanlarda yapılacak reformları zorunlu hale getirdi. Bundan başka devletin etnik yapısı dağılma sürecini daha da hızlandırmaktaydı. Bunun sonucu olarak 1990 yılında birlik bozulmuş ve Yugoslavya dağılmıştır.[155]

4.2.1. Yugoslavya'nın Dağılması ve Büyük Güçler

Yugoslavya'nın dağılma süreci dünyadaki önemli olayların yaşandığı döneme denk gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitimi, Sovyetler Birliği'nin dağılması, Yugoslavya sorununu uluslararası sistemde ikinci plana düşmesine neden olmuştur. Bu yüzdendirki bu süreçte büyük güçlerin dikkatsizliği görünmektedir.

1990'lı yılların başlarında Rusya dünya arenasında kendi yerini belirleme sorunuyla karşı karşıya kaldı. Sovyetler döneminin bitimiyle Rusya yeni bir dış politika hazırlamalı ve bunu yeni dünya düzenine uygunlaştırmalıydı. Sovyetlerin yıkılmasından hemen sonra Kremlin, Doğu Avrupa'daki eski sosyalist ülkelerle ilişkilerin tekrar biçimlenmesine yönelik gayreti görülmeyecek kadar küçüktü. Bu dönemdeki bölgeye yönelik politikası "genel bir pasiflik" olarak tanımlanabilir.

[154]Gös. yer.
[155]Gös. yer.

Yugoslavya dağılma sürecinde önce SSCB daha sonra Rusya duruma temkinli ve ihtiyatlı yaklaşmaya çalışmıştır. Yugoslavyada yaşanan olaylar o dönem SSCB-YSFC ilişkilerinin en soğuk dönemine denk gelmekteydi ve bu dönemde Balkanlar Kremlin dış politika önceliklerine girmiyordu. Ama kendi içinde olan dağılmalara rağmen Yugoslavya'nın bütünlüğünü koruması gerektiğini defalarca belirtmektedir.

SSCB dağıldıktan sonra yerine kurulan Rusya onun politikasını devam ettirmiş, Yugoslavya'nın bütünlüğünden yana olmuştur. Yeni yaranan Rusya Federasyonu, Yugoslavya'nın dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden devletlerin Avrupa tarafından tanınması hoş karşılanmamıştır. Rusya'nın zamanla içine düştüğü ekonomik sorunlar bu fikirleri değiştirmiş, Bosna savaşında bu devlet başka tutum sergilemiştir.

AB Yugoslavya'nın dağılma sürecinde bu coğrafyayla ilgili çok iddialı bir söylem geliştirmesine rağmen, uygulamada sönük kalmıştır. 1990 yıllarının başları AB'nin Balkan politikası için fiyasko olarakta kıymetlendirilebilir. Yugoslavya krizi ilk çıktığında Avrupa Maastricht süreci ile yeni bir dönüşüme hazırlanıyordu. Avrupa Topluluğu olarak bu sürece girerken, sürecin sonunda bir siyasi birlik ve tek sesli dış politika geliştirme kapasitesine sahip bir Avrupa Birliği olarak çıkmayı amaçlamaktaydı. Yugoslavya Krizi Avrupa'nın karşısında ilk sınav olacaktı. Çünkü bundan önce Soğuk Savaş döneminde, 45 yıl boyunca Avrupa güvenliği ile ilgili meselelerin herbiri ABD ve NATO'nun eli altındaydı. Soğuk Savaş'ın bitimiyle ABD Yugoslavya sorununu Avrupalılara bırabileceğini düşünüyordu. Avrupa ise kendi sırasında Yugoslavya krizini çözerek kendini kanıtlama isteğindeydi. İlk başlarda biraz etkileri olmasına rağmen zamanla AB bunu kaybetti. O dönem AB üyelerinin ortak dış politikalarının olmaması burdada kendini gösterdi. Genel olarak Yugoslavya'nın dağılmamasından yana olan birlik, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle Almanya'nın bu devletleri hemen tanıması, birlik içinde karışıklığa neden olmuştur. Bu birlik Yugoslavya'nın dağılması karşısında sonuçsuz diplomatik politikadan başka birşey yapamamıştır.

Soğuk Savaş sonrası Balkan krizlerine ABD ilk aşamada sessiz kalmış, meseleyi kıta Avrupası'nın ve buna bağlı olarak AB'nin bir sorunu olarak

değerlendirmiştir. Böyle davranmasının bir başka nedeni ABD'nin Balkanlarda gerek enerji jeopolitiği açısından gerekse de ekonomik anlamda önem taşımaması etkili olmuştur. Ama AB'nin sorunlarda yetersiz kalması ve uluslararası toplumun talepleri ABD'nin sorun çözücü bir aktör olarak meselelere müdahelesini gerektirmiştir. Bununlada ABD NATO aracılığıyla insani müdahele kavramı üzerinden gerçekleştirdiği operasyonların ilk örneklerini Balkanlarda sergilemiştir.[156]

Birçokları tarafından olumlu karşılansa da ABD'nin NATO aracılığıyla Balkanlara dâhil olmasına muhalif olanlarda olmuştur. Bunun aleyhine olan taraflardan biri Rusya'ydı. Rusya bu herekatın insani nedenlerden ziyade, ideolojik nedenlerle yapılma algısına sahip olması böyle bir tutum takınmasına yol açmıştır. Rusya NATO'nun genişlenmesinede karşı çıkmıştır. Moskova bunun kabul edilemez olduğunu ve çıkarlarına aykırı olduğunu belertmiştir.[157]

4.3 Kuzey Atlantik İttifakı-NATO

Kuzey Amerika ve Avrupa'nın 28 eyaletinden oluşan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü 4 Nisan 1949 tarihinde imzalanmıştır. Antlaşmaya göre NATO'nun rolü üye devletlerin bağımsızlığı ve güvenliğini siyasi ve askeri yollarla korumaktadır. Ancak örgütün esas amacı sorunları diyalog yoluyla çözüme kavuşturmaktadır. Bu nedenle zaman zaman müzakereler düzenlenmektedir.[158]

Antlaşma ile örgüt üyelerinden her birinin saldırı durumunda, bireysel veya kolektif savunma hakkının kullanılmasında saldırıya uğrayan üyeye yardım edeceği ve gerekli görüldüğünde Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğini sağlamak ve sürdürmek için silahlı güce başvurulabileceği taahhüt edilmiştir.[159]

---

[156] Başaran, Doğacan, ",PAX-Amerika Kavramı ve Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikasının Dönüşümü" ,*Giresun Universitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2018 s. 42.

[157] Fidan, Yusuf, *SoğukSavaş Sonrası NATO'nun Balkan Politikası*, (Akdeniz Universitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler AnaBilim Dalı,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya,2017, s. 36.

[158] "NATO Məlumat Kitabı", https://nato-pfp.mfa.gov.az/files/file/_1__NATO_M__lumat_Kitab__.pdf (23.07.2020) s.15.

[159] https://nato-pfp.mfa.gov.az/files/file/_1__NATO_M__lumat_Kitab__.pdf (23.07.2020) s.18

NATO her üyenin egemenliğinin korunduğu hükümetler arası bir örgüttür. Tüm NATO kararları, üye ülkelerin katılımı ve fikir birliğiyle kabul edilmektedir. Örgütün en önemli karar organı, büyükelçiler, bakanlar, devlet ve hükümet başkanları düzeyinde müttefiklerin temsilcilerini bir araya getiren Kuzey Atlantik Konseyidir. Siyasi, askeri ve ekonomik gücüne bakılmaksızın her bir üye devlet karar alma sürecine eşit olarak katılmaktadır.

4.4. Bosna-Hersek Krizi

Tarih boyunca birçok savaşların, istilaların, göçlerin, büyük güçlerin mücadele alanı, etnik ve dini karmaşanın şahidi olmuş Bosna-Hersek, Avrupa'nın doğusunda Balkanların batısında yer almaktadır. Bosna-Hersek halkının %44'ü Müslüman, %33'i Sırp, % 18'si ise Hırvat'tır.[160] Başkenti Sarajevo olan bu devlet, Sırbistan, Karadağ ve Hırvatistan'la komşudur. Boşnaklar kendilerini Hırvat ve Sırplardan farklı görmektedirler. Bu etnik ve dini ayrılık Bosna'daki milliyetçiliğin ateşlenmesine neden olmuştur. Ama uzun yıllar Osmanlı hâkimiyeti altında kalan bu devlet imparatorluğa önemli devlet adamları göndermeyi başarmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın bitimiyle kurulan Yugoslavya'nın eşit statüde olan 6 devletinden biri de Bosna olmuştur. Yugoslavya Anayasası'na göre başkanlığın sırayla değişmesi gerekirken, Sırpların kendilerini eski Yugoslavya mirasçısı olarak görmesiyle başkanlığın yalnız Sırplara ait olduğunu söylediler. Bunun ardından Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlığını ilan etmiştir. Sırbıstan bunu kabullenmedi ve sonuç iç savaşa kadar sürdü. Ama Almanya ve daha sonra AB desteğiyle bu savaş sonlandırıldı.

Bundan cesaretlenen Bosna devletide 1992'de kendi bağımsızlığını ilan etti, ama Almanya ve AB'nin desteğini göremedi. Bu nedendendir ki, yalnızlığa hazır olmayan ve Avrupa'dan destek görmeyen, askeri olarak korumasız olan Bosna soykırımla karşı karşıya kalmıştır. Krizinde önemli sebeplerinden biri Batının ilk aşamada Slovenya ve Hırvatistan için yapılanların Bosna için yapılmaması,

[160]Hüseyin, Bağcı, "Güvenlik Politikaları ve Risk Analizi Çerçevesinde Balkanlar (1991-1993)", 1. Basım, Dış Politika Enstitüsü, Ankara, 1994, s. 105.

tanınmasına rağmen bu tanınmanın arkasında durulmaması olmuştur. Buysa savaşı korkutucu boyutlara kadar getirmiştir.[161] Bundan başka AB tarafından sakinlik Sırpların bölgeye müdahelesini etkilemiştir.

Batı'nın Bosna'yı desteklememesinin 2 nedeni vardır. İlk neden odur ki, bölgedeki büyük azınlık olan Hırvatların yardımıyla burada daha çok Hırvat olan araziler Hırvatıstan'a bağlanacaktı. Aynı şekilde Bosna'dakı Sırpların desteğiyle Sırp bölgeleri Sırbistan'a bağlanacak ve bu durum her iki tarafı sakinleştirecekti. İkinci nedense dinden kaynaklanıyordu. Avrupa'nın merkezinde Müslüman ve bağımsız devletin olması Avrupa'nın dinsel bütünlüğünü bozan bir öge olabilirdi. Bundan başka Müslümanlara destek verileceği takdirde bundan cesaretlenen iki milyonluk Kosova Arnavutluk'a bağlanabilirdi. Buysa Avrupa için istenmedik bir durumdur. Ama sonuç olarak ABD'nin itici gücüyle olsa da, Bosna-Hersek AB tarafından tanındı.

Bu dönemde Hırvat Başkan Franko Tudjman ve Sırp Milosevic, Bosna-Hersek'teki yandaşlarını desteklemek amacıyla bölgeye paramiliter gruplar ve ağır silahlar sevketmişlerdir.Sırplar Nisan 1992'de Foca, Bijelina ve Zvornik'i ele geçirmiş ve Bosna ve Hırvatistan'daki Sırpların yaşadığı bölgelerde, bölgesel timler oluşturmuşlardır. Bu birlikler daha sonra "Sırp Gönüllü Muhafızları" olarak adlandırılmıştır. Sırp Gönüllü Muhafızları, Zeljko Raznjatovic (Arkan) komutası altında paramiliter-gerilla eylemleriyle toplu soykırımlara başlamışlardır.[162]

Bu dönemde BM'nin yapabildiği sadece altı adet "Güvenli Bölge" ilan etmek olmuştur. Bu alanlar Sarajevo, Goradze, Bihaç, Tuzla, Srebrenica ve Zepce idi. Aynı zamanda Batılı liderlerin Bosna lideri İzzetbegoviç'e baskılar yaparak Sırplara karşı yenilgiyi kabul ederek barış antlaşması imzalatmak istemeleri Sırpları daha da cesaretlendirmiş ve onların yeniden toplu kıyam yapmalarına sebep olmuştur.

---

[161]Cüneyt Yenigün-Ümit Hacıoğlu,"Bosna-Hersek: Batının Güvenini Kaybettiği Medeniyet", *Dünya Çatışmaları, Çatış Bölgeleri ve Konuları*, (ed.) Kemal İnat,Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, 1. Cilt, 4. Basım, Nobel Yayınları,İstanbul, 2016, s. 672.
[162]A.*g.m*, s. 678.

12 Şubat 1994 Sarajevo Katliamından sonra ABD Yugoslavya'ya "Saray Bosna'yı bombalamayı durdurması, tüm silahları, ağır tank ve topları merkezden 30 km geriye çekmesi ve BM kontrolü altındaki bölgelerden uzak durması konusunda bir nota göndermiştir. Miloseviç notayı kabul eder gibi gözüksede, bu defa ordunun başındakı General Mladjiç, Goradze'ye doğru ilerlemeye başlamıştır. Şehir nüfusu keskin olarak inmekteydi. Bu dönem NATO Sırp kuvvetlerini hava güçlerini kullanmamalı ve bölgeden çekilmeleriyle ilgili uyarmıştı. Buna uymayan ve NATO'nu ciddiye almayan Sırplar soykırıma devam etmişlerdir. Bu zaman, 11 Nisan 1994 tarihinde ABD uçakları NATO- Barış Gücü adı altında Sırp kuvvetlerini bombalamaya başlamıştır.

Bu dönem Bosna'daki Hırvatlarda ayaklanmaya başlamışlardır. Bosnada 3 karşıt cephe oluşmuştur. Savaşın başından çıkar birlikteliği olsalar da, zamanla karşı saflara ayrılmış Hırvat ve Boşnaklar zamanla yeniden birleşerek savaş vermişlerdir.

Yugoslavya'nın parçalanmaslndan sonra silah, top ve tanklar Sırpların elinde kalmıştı. Sırpların 80.000 civarında asker sayı vardı ve Boşnaklara karşı bu büyük üstünlüktü. Buna karşılık olarak Boşnakların hiç silahı veya teçhizatı yoktu. Bununlada BM'nin uyguladığı ambargo yalnız Boşnaklara etki etti. Çünkü bu ambargo tam olarak Boşnaklara karşıydı. Silah ambargosu nedeniyle Boşnaklar için bu kriz savaş değil bir soykırım olmuştur.

1994 yılının aralık ayında taraflar masabaşına getirilmiş ve kısasüreliğine ateşkes ilan edillmiştir. Bosna fırsat bularak bazı bölgeleri geri alabilmiştir. Bihaç'ta Sırplar tarafından kuşatılan bölge, BM tarafından uluslararası sınır olarak belirlenmiştir. Bu sırada Hırvatlar, Boşnaklara yardım ederek Bihaç'ın Sırp kontrolüne geçmesini önlemek istemişlerdir. Fakat Sırplar kaybettikleri toprakları yeniden alarak Bihaç'ta Hırvat ve Boşnak güçleri yenilgiye uğratmışlardı.

Büyük güçlerin olaylara dikkatsiz yaklaşımı 1995 yılının Haziran ayında Sırpların NATO ve BM tarafından güvenli bölge olarak ilan edilen Serebrenitsa'ya saldırısına neden olmuştur. Bu saldırı uluslararası tarihe son yüzyılın en büyük savaş suçu olarak geçmiştir. Sırpların soykırım sebeplerinden biri Amerikan Kongresinin

ambargonu kaldırması olmuştur. Ambargonun kalkmasıyla Boşnaklar yeniden silahlanabilir ve Sırplara karşı bir tehdit oluşacaktı. Ambargonun kalkmasıyla Sırplar olabildiğince daha fazla toprak elde etmek ve anlaşma masasına daha güçlü oturmak için taaruza geçmişlerdir. Bu nedendendir ki, Sırplar Serebrenitsa'ya kadar ilerlemiş ve BM temsilcilerinin gözü önünde katliamlar yapmış, bunun sonucunda şehirde Boşnak nüfusu keskin inmiştir. Bunun üzerine Boşnak ve Hırvatlar yeniden ittifak kurmuş ve Sırpları bazı kasabalardan geri çekilme zorunda bırakmışlar. Bu dönem BM ile anlaşma kuramayan NATO, Hızlı Reaksiyon Gücünü oluşturmuştur. Bu hava bombardımanı için oluşturulmuştur. HRG Sırpların hava saldırılarına karşı gelerek, onların geri çekilmesinde önemli pay sahibi olmuştur. NATO operasyonları sonuç olarak Sırpları anlaşma masasına oturmaya vadar edebilmişti. Sonuç olarak Dayton anlaşması imzalanmıştı. Anlaşmanın ana hatları şunlardır:

1) Bosna-Hersek bağımsız bir devlet olarak tanınmaktadır.

2) Bosna-Hersek Devleti, içinde Bosna ve Hırvat Federasyonu'yla bir Sırp Cumhuriyeti'ni ihtiva etmektedir. Toprakların %51'i federasyona, %49'u ise Sırp Cumhuriyeti'ne aittir.

3) Saraybosna bir merkez hükümet, milli meclis, başkanlık sistemi ve anayasal mahkemeye sahip birleşik bir yapıda kalacaktır.

4) Başkan ve meclis demokratik olarak seçilecektir.

5) Kolektif başkanlık sistemi birer Boşnak, Hırvat ve Sırp üyenin katılımıyla sağlanacaktır

Bu anlaşmanında bir sıra başarılı ve eksik tarafları olmuştur. Her şeyde önce anlaşma 4 yıl boyunca süren kıyım ve kanlı savaşı durdurmuştur. Bosna'ya yapılan yardımlar ilk defa olarak kesintisiz ve engellemeden gereken yere varmıştır. Boşnak ve Hırvatlar arasında iş birliği sağlanabilmiştir. Uzun yıllardan beri birbirine karşı mücadele içinde olan taraflar bu anlaşmayla birlikte bir birlerne karşı esnek olmaaları sağlanmıştır.[163]

[163] Mughisuddin, Oya Akgönenç, *Bosna-Hersek'te Güvnilmez Barış ve Dayton Anlaşma Sonrası Gerçek Barış Süreci mi, Geçici bir Ateşkes mi?,* bilig-1/Bahar'96, s. 121.

Her ne kadar bu uzlaşma ve onu takip eden anlaşma Bosna-Hersek'in resmi hudutlarını uluslararası düzeyde korumayı sağlamışsa da, ateşkes zamanında tarafların elinde kalan toprakları büyük ölçüde olduğu gibi kabul ve tescil ederek bu durumun bir statüko haline gelmesine de sebep olmuştur. Bosna devleti içinde birbirinden ayrı iki oluşumun varlığını kabul etmek sureti ile Müslüman Boşnaklara hayat hakkı ve bir toplum olarak bir devlet içinde devam etmek imkânı sağlanmıştır. Ortaya çıkan bu toplum çok daha homojen olmakla beraber, sayıca ve toprakça çok daha düşük bir birim olarak varlığını sürdürmek durumunda bırakılmıştır. Bu durumun ne kadar vahim olduğu özellikle 1992'de savaşın başladığı zamanla mukayese edildiğinde ortaya çıkmaktadır. Boşnakların Hırvatlarla bir birim oluşturmalarının bir diğer sonucu da eski Yugoslavya'da ve eski Bosna-Hersek topraklarında tamamen bağımsız bir Müslüman Boşnak devletinin kurulması etkin bir şekilde önlenmiş ve Boşnaklara yaşam hakkı ve güvencesi ancak Hristiyan Hırvatlarla bir federasyon yapmaları halinde tanınmıştır.[164]

4.4.1. Bosna Krizi ve Büyük Güçler

Bosna krizi büyük güçler arasında, AB üyeleri arasında, BM ve NATO arasındakı uyuşmazlıkları, fikir ayrılıklarını üze çıkardı. BM dünya ülkelerini kapsayan bir örgüt olarak, Soğuk Savaş döneminde Güvenlik Konseyini kurmuştur. Ama bu kriz sırasında konseyin üyeleri arasında kırılma noktaları görülmeye başlamıştı. Rusya ve Çin savaş döneminde açık olarak Sırbistan'ı desteklemişlerdir. Bu savaş Batı ve Doğu arasında başka bir siyasi mücadele alanı olmuştur. Bosna'da barışın sağlanması dünya içinde çok önemli olmuştur. Genel olarak bakılırsa BM bu savaşta büyük ölçüde güven kaybı yaşadı. Bundan başka BM Barış Güçü askerlerinin Bosna'da hırsızlık, karaborsa, tecavüz gibi suçlarda adlarının hallanması güven kaybını daha da hızlandırmıştı.[165]

[164]Mughisuddin, Oya Akgönenç, *a.g.t,* s.123.
[165]Neziroğlu,İrfan,Yeni Dünya Düzeni ve Bosna Hersek Cumhuriyetindeki Savaş, Uzmanlık Tezi, TBMM Kütüphane Dökümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü, Ankara, 1994, s. 45

Clinton yönetimi için bu savaş demokrasi sınavı olmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz gibi kriz ABD ve AB arasında fikir ayrılıklarınada neden olmuştur. İç siyaset nedeniyle savaşın başlarında ABD savaşa karışmamış, yalnız Saraybosna katliamından sonra hava saldırılarında öncü rol oynamıştır. Bu savaştaki rolüyle ABD Avrupa için önemli olduğunu bir daha ispat etmiş oldu. Bundan başka Bosna Sorunu ABD varlığına AB'nin ihtiyacının duyulması ve Amerikan ekonomik hegemonyasının yayılarak bölgenin küresel ekonomiye entegrasyonuna giden yolu açmış olması ABD Dış Politikası için önemli noktalardır.[166]

AB üyeleri arasındakı 1991 yılında Maastrich Zirvesi'nde bağlanan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP), 1993 yılında yürürlüğe girmişti. Buna rağmen Bosna Savaşında farklı çıkarlar yüzünden ortak hareket edememişlerdir. Kriz döneminde AB Bosnaya özel temsilci atamış, bir sıra barış konferansları düzenlenmiştir. Şaşırtıcı durumsa AB'nin her iki tarafı suçlu olarak görmesiydi. Savaşın boyutu arttıkca AB tarafından yapılan girişimlerin hiçbiri sonuç verememiştir.

1994 yılında kurulan Temas Grubunda AB bir birlik olarak değil, tek tek olarak burada temsil olunmuşlardır. AB, Bosna-Hersek krizi genelinde olduğu gibi, Dayton sürecinde de fazla varlık gösterememiştir. AB temsilcisi Carl Bildt görüşmelere katıldıysa da, bu daha çok sembolik olmuştur[167].

Başarısızlığın ardından, Dayton Anlaşması'ndan sonra AB elindeki ekonomik ve diplomatik imkânları kullanarak Bosna-Hersek devletinin yeniden yapılanması için işlere başlamıştır. Buraya Bosna'nın AB'ye entegrasyonunu hızlandıracak planlar da dâhil idi.

Bosna krizinin yeni başladığı dönemde Rusya Batı ile birlikte krize yönelik politika yönetmeye başladı. Rejim değişikliği dış politikada olan değişiklik, ekonomik sorunlar buna neden olmuştur. 28 Nisan 1992 yılında Bosna'nın bağımsızlığını tanıyan Rusya, çıkan olaylara uzak durarak, yakından hiçbir politika

[166]Çisem Vızdık,*a.g.t*, s. 108.
[167]Osman Crnica, *a.g.t*, s. 99.

göstermemiştir. Yapılan girişimler ise sonuçsuz kalmıştır. Rusya sorunu Yugoslavya'nın iç meselesi olarak değerlendirmiştir. İlk olarak Rusya Bosna ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını eleştirmiş ama zamanla kendiside bu sürece katılmak zorunda kalmıştır.[168]

Ama Batının Yugoslavya'ya ekonomik yaptırımlarının artması Rusya'nın daha dikkatli politika yürütmesine sebep olmuştur. Devlet içinde Rusya'nın olaylara uzak kalması eleştirilmiştir. 1993 yılında Yeltsin'e karşı olan muhalefet Rus hükümetini Sırbistan'a ihanet ve yalnız bırakmasıyla eleştiri saldırısına başlamıştır. Bundan sonra Rusya Batı"dan uzaklaşmış ve kendi görüşlerini belli etmeye yönelik politikalar yürütmeye başlamıştır.

Rus diplomasisi, BMGK'de (25 Ocak'ta) Hırvat saldırısını gündeme getirerek krizin çözülmesiyle ilgili bazı tekliflerde bulundu. Belgrad bunu, Rusya'nın Balkan politikasını değiştirdiğinin ilk işareti olarak gördü, ama Moskova bu yönde diplomatik çabalarını sürdürememiştir. İlerleyen zaman da bu çıkışların, boş sözlerden ibaret olduğunu göstermiş oldu. Hırvatistan'ın karşı hiçbir yaptırım uygulanmadı. Hırvatistan Sırbistan Krajina Cumhuriyeti'nden askerlerini çekmeyip, GK'nin 802 sayılı Kararı'nı uygulamadı. Yine aynı yılın ilkbaharında Hırvat ordusunun Krajina'daki operasyonların Batılı devletlerin görmezden gelmesi ve Hırvatistan'a karşı duruşlarında bir değişikliğin meydana gelmemesi, Rusya'nın çabalarına rağmen Hırvatistanı "cezasız" bıraktı.

Zamanla Moskova'nın Batı çizgisinden ayrı politika yürütmesi, onun barış süreci zamanı dışlanmasına neden olmuştur. Genel olarak NATO'nun Sırp mevkelerine olan saldırıları zamanı Rusya hiçbirşey yapamamıştır. Sonuç olarak Dayton Anlaşması zamanında Rusya'nın çok rol oynamaması Rusya'yı yeniden

[168]Merve Battal, *Bosna Hersek savaşı karşısında uluslararası toplumun tepkisi*,(Ufuk Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslarası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2019, s. 95.

düşünmeye zorlamıştır. Bosna krizindeki çaresizlik Rusya'nın gelecek krizler yönündeki politikalarına önemli yön vermiştir.

4.5. Kosova Krizi

Soğuk Savaş sonrası Balkanlarda yaşanan en büyük krizlerden biri de Kosova krizidir. 1999 senesine denk gelen bu krizin tarihi eskilere dayanmaktadır ve yaşandığı süreçte büyük güçlerin ilgisini çekmiştir. Bundan başka bu kriz büyük güçlerin mücadele alanına çevrilmiştir. Bu kriz tüm Balkan coğrafyasını etkilemiştir.

Kosova tarih boyunca Balkanların en karışık bölgelerinden olmuştur. Kosova nüfusunun büyük kısmını oluşturan Arnavutlara göre, Arnavutların bölgedeki varlığı Antik İliryalılara dayanmaktadır. Sırplara göreyse Kosova, Orta Çağ Sırp İmparatorluğu'nun merkezidir.[169]

Arnavutlara olduğu kadar Kosova Sırplar için de tarihsel olarak önem kasbetmektedir. Slav ırkına mensup olan Sırpların buraya gelişi VI. yüzyıla denk gelmektedir. Tarihe bakılırsa Arnavutların burada daha eski olduklarını söylemek mümkündür. Sırplar içinse Kosova milli kültürlerinin doğduğu yerdir. Sırplar buraya göç yoluyla gelmiş ve Sırp tarihinin buradan başladığı bilinmektedir. Bu nedendendirki, bu arazi Sırplar için kutsaldır. Bu konu iki grup arasında uzun yıllardır ki, çekişme konusu olarak kalmaktadır.[170]

Sırplar bölgeye geç gelseler de, XI. yüzyılda kurulan Orta Çağ Sırp Krallığı XII. yüzyılın sonları XIII. yüzyılın başlarında Kosova'yı fethetmiştir. Bu krallık Kosova'daki Sırp kültürünün derinliğinin göstergesidir. Yukarıda bahsedildiği gibi Kosova dinsel olarak Sırpar için büyük öneme sahiptir. Sırp milliyetçiliğinin gelişmesinde Orta Çağ'da kurulan Sırp Krallığı ve Ortodoks Kilisesi'nin varlığı yadsınamaz derecede önemlidir. Ama Kosova üzerinde egemenlik Osmanlı dönemine kadar sürmüştür. Kosova Savaşı olarak bilinen savaşın sonucunda Sırp egemenliği son bulmuş ve bu bölgede Osmanlı egemenliği başlamıştır. 500 yıldan

[169] Oduncu Tunahan, "1999 Kosova Krizi ve NATO'nun Kosova Müdahalesi", *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi,* cilt 2, sayı 1, 2019, s. 2.

[170] "ABD'nin Kosova Savaşına İlişkin Politikası", http://politikaakademisi.org/2016/06/07/abdnin-kosova-savasina-iliskin-politikasi/ (07.07.2020)

çok süren bu egemenlik döneminde Kosova'daki dengeler Sırpların aleyhine gelişmiştir.[171]

Yıllar geçse de, Kosova Savaşı Sırplar için önemini yitirmemiştir. Savaşın kaybedildiği gün için anmalar yapmaya devam ederek savaş üzerine mili tarihsel bilinç inşa etmişlerdir. Kosova, Sırplar için ne kadar önemli olsa da, bu millet orada azınlık durumudadır. Birçok millet, etnik ve dini gruba sahiplik yapan Kosova'da baskın nüfus Arnavutlarındır. Sırplar Kosova'da az olmalarının nedenini Arnavutların onlara yaptığı soykırım olarak görmektedirler. Ama tarihte bunun bir karşılığı yoktur ve az olmalarının başlıca nedeninin Sırpların bölgeden göç etmesi olduğu düşünülmektedir. Göçün önemli nedenlerinden biriyse buradakı ekonomik durum olmuştur. Bu sebeptendirki Arnavutlar Kosova'da nüfusun yüzde 90'ını oluşturmaktadırlar.

1974 yılında Kosova özerk bölge olarak ilan edilmiş ve iç yönetim kendilerine bırakılmştır. Kosova'nın bağımsız eğitim, sağlık, güvenlik alanarında kuruluşları oluşturulmuştur. Tito'nun ölümüyle Balkanlarda Sırp milliyetçiliği yayılmaya başlamıştır. Buna karşı ilk kıvılcım 1981 yılında Kosova Priştina Üniversitesindeki öğrenci olayları olmuştur. Bu eylemler Karadağ, Makedonya civarlarına yayılınca olayları yatıştırmak için iktidar güç kullanmaya girişmiştir. Bununla birlikte Arnavutlara karşı baskı uygulamaları yeniden yürürlüğe girmiştir. 1989 yılında Sırp asıllı milliyetçi devlet başkanı Miloseviç tarafından bölgenin özerkliği elinden alınmıştır. Yugoslavya'nın dağılması ve Soğuk Savaş'ın bitişinin etkileri Balkanlarda kendini göstermeye başlamıştır.

4.5.1. Kosova Krizi ve ABD

Bosna kriziyle karşılaştırıldığında ABD Kosova Krizine zamanlama ve içerik bakımından daha hızlı ve kararlı yaklaşım sergilemiştir. Kosova'da yaşanan bu krizin yayılma potansiyeli oldukca yüksek olma durumu ABD'nin bu krize yönelik politikasını daha da etkiliyordu. Çünkü Bosna krizinden farklı olarak Kosova'daki kriz Makedonya, Yunanistan ve Arnavutluk'ta bulunan Arnavut nüfusun olaylara

[171]Gös. yer.

müdâhil olmasıyla kendi coğrafyasını daha da büyütecekti. Buda kendi sırasında tüm Avrupa istikrarsızlığı için tehdit sayılabilirdi. Bundan başka burada çatışan taraflardan başka diğer güçlerin savaşa dâhil olma ihtimalı vardı. [172]

ABD'nin Kosova politikasını etkileyen diğer unsur ise, ABD'nin Bosna krizinin başlarında sorunu Avrupa'ya bırakması, Avrupa başkentlerininse bunun karşısını almada başarısız olmalarıydı. Yani, Bosna krizi sonuç olarak Amerika'nın küresel üstünlüğünü ve sorunların bu devletsiz çözülemeyeceğini göstermiştir. Bu nedendendir ki, ABD Kosova krizine müdahelede gecikmedi.

Kosova küçük bir arazi olsa da, ABD için stratejik olarak önemli bir bölgedir. Krizin Sırpların lehine sonuçlanmış olması Bosna sorununda üstünlüğünü artırmış ABD'nin bu konumunun gölgelenmesine neden olacaktır. Bundan başka Balkan coğrafyasında Rus etkinliği artmış olacaktı. [173]

Belirtildiği gibi Bosna krizi Avrupa'nın sorun halletmede yeteneksiz olduğunu göstermiş ve bu coğrafyanın kriz halletmede ABD ve NATO'ya ihtiyaç olduğunun gösterilmesi önemliydi. Kosova kriziyle beraber NATO'ya karşı yapılan eleştirilere son verildi. Artık ABD'nin Avrupa'da oluşan krizlerin çözülmesinde vazgeçilmez rolü ispatlanmıştır.

4.5.1.1. Kosova'ya ABD Müdahalesi

Clinton yönetimi ilk olarak ulusalarası düzeyde çözüm aramaya başladı. Bu dönem ilk olarak İngiltere, Rusya, Fransa, Almanya, İtalya ve ABD'nin yer aldığı Temas grubu aktif hale getirildi. BM Güvenlik Konseyinde sorun ele alındı ve Belgrad yönetimine saldırıları durdurma çağrısı yapıldı. Zaten Balkanlarda ABD'ye karşı olan Çin ve Rusya burada da ona engel olmuştur. Rusya Kosova krizindede ABD'nin liderliğini kabullenmek istemiyor ve onu bu coğrafyada tehdit olarak görüyordu. ABD'nin krizlerde etkisinin bu kadar artması, Rusların Çeçenistan'da yaşadığı sorunlara müdahelesini gündeme getirebilirdi. Bu nedenle Rusya, ABD ve

[172] Arı-Pirinççi, *a.g.m*, s.10
[173] A.*g.m*, s.11

NATO'nun askeri müdahelesine karşı çıkmıştır ve sorunun BM çatısı altında çözülmesini istemiştir.

ABD krizi sona erdirmek için askeri müdaheleyi destekliyor ve BM yerine NATO aracılığıyla müdahele seçeneğini ön plana çıkarmıştır. NATO kapsamında müdahelenin planları yapılırken, Miloseviçle ABD temsilcisi Richard Holbrooke Kosova'daki Sırp birliklerini azaltma, AGİT denetleme istasyonunun ve NATO hava denetmele istasyonunun kuruması ile ateşkes konularında anlaşmaya vardı. Ama Belgrad yönetiminin gerçekleştirdiği saldırılar nedeniyle anlaşmanın şartlarını uygulamak mümkün olmadı.

29 Ocak 1999 tarihinde ABD'nin öncüllüğünde temas grubu barış planı hazırladı. Bu plan Arnavut ve Sırp yönetimine sunuldu,taraflar Ramboullete davet edilerek taslağı kabul etmeleri istenildi. Bundan başka her iki tarafa NATO aracılığıyla baskı yapıldı. Şartlara göre Kosova'ya Yugoslavya içinde geniş bir otonominin öngörüldüğü 3 yıllık geçici çözüm sunulmuş, NATO güçlerinin gözlemci olarak burda kalması öngörülmüştür. Plan Arnavut tarafından imzalansada, Sırplar bunu reddetmiştir. Bu nedenle 24 Mart 1999'da NATO'nun operasyonu başlamıştır.

Belirtmek gerekirki Bosna operasyonu BM tarafından yetkilendirelerek gerçekleştirilmiştir. Ama bu defa ABD konuyu Güvenlik Konseyine getirmemiş ve BM'nin hiçbir yetkilendirmesi olmadan hayata geçirmiştir. Bundan sonra Rusya ve Çin acil güvenlik konseyini çağırmış, müdahaleyi durdurmayı istemişlerdir. Bundan başka müdaheleyi gerçekleştirenlerin olanlardan sorunlu olacağıda belirtilmiştir.

Sonuç olarak operasyon Miloseviç'in koşulları kabul etmesiyle sonuçlanmış ve sona ermiştir. NATO koşullar kabul edilinceye kadar operasyonun devam edeceğinin sinyalini vermekteydi. Sonuç olarak yapılan anlaşmaya gore Yugoslav güçleri geri çekilecek, NATO ve Rusya barış gücü olarak buraya yerleşecek ve Kosova'da kalıcı kurumlar oluşana kadar resmi olarak Sırbistan'a bağlı ama uluslararası yönetime sahip bir bölge olacaktır.[174]

[174]Tayyar, Ari, *a.g.m*, s. 13.

Kriz sonrası NATO güvenirliği kuvvetlenmiş, ABD hegemonyasını güçlendirmiştir. Sonuçta eski Doğu Bloku içinde olan devletlerden buraya katılım istekleride artmştır.[175]

Bundan başka ABD Boşnaklardan sonra Arnavutlar tarafindanda hoş karşılanmış, onlar karşısında nüfuzunu artırmış, askeri taraftan ise, Bondsteel üssü, ABD'nin bölgedeki gücünün göstergesi olmuştur.

Sonuç olarak ABD Kosova müdahelesini üstün devlet stratejisine gore yürütmüş,kendi ulusal çıkarlarını sağlamak için politikalar yürütmekten,gücünü göstermekten vazgeçmeyeceğini göstermiştir. Bundan başka BM gibi ortak kararn şıkarılması zor olduğu bir yapı yerine NATO'nun kullanılması yolu açılmış görünmektedir.[176]

4.5.1.2.Kosova Bağımsızlık Süreci ve ABD

Bill Clinton'un başkanlığndan sonra hâkimiyete George Bush gelmiştir. Seçim kampanyasında vadettiğinin aksine Balkanlardaki askeri gücü geri çekmemiştir. Bush Kosova'nın Yugoslavya içindeki özerkliğini desteklemiş ama onun bağımsızlığna şiddetle karşı çıkmıştır. Balkanların ABD için öneminin yitirildiğidi gözlemlensede Makedonyada yaşanan kriz, ABD'nin Balkan politikasını yeniden etkilemiştir. Ama 2001 terör saldırısı nedeniyle politika yön değiştirmiş ve 2002 yılında KFOR kuvvetlerinin 25 faiz oranında azaltılması konusunda anlaşılmıştır.[177]

2003 yılında başlayarak yeniden Kosova'nın ABD için önemi artmıştır. Clinton dönemindeki Bağımsız Kosova anlayışı Bush döneminde artık değişmiştir. Bush yönetimi UNMİK ve AB tarafından ortaya konulan statüden once standartlar politikasını desteklemiştir. Kosova'nın nihai statüsüne yönelik görüşmeler bu standartlara erişildiği hâlde mümkün olacaktı.

---

[175]Cem Oğultürk, *a.g.m,* s. 115.
[176]*A.g.m* , s.116.
[177]*A.g.m,* s.117.

2004 yılında NATO'nun Bosna'daki SFOR görevi sona ermiş, barış koruma görevi EUFOR vasıtasıyla AB'ye devredilmiştir. Bundan başka KFOR'dakı askerlerinin sayıda azaltılmıştır. 2004 yılında Mitroviça'da başlayan ve zamanla diğer bölgelere yayılan Sırp Arnavut çatışması UNMİK ve KFOR'un performasının sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Bundan sonra Kosova'nın nihai statüsüne yönelik çözüm arayışları daha hızlı şekile geçmiştir.

2005 yılından itibaren, ABD'nin yeni Kosova politikasının Dışişleri Bakan Yardımcısı Nicholas Burns tarafından şekillendirildiği görülmektedir. O, Temas Grubuyla koordine içerisinde Kosova ile ilgili yeni bir Amerikan Dış Politika girişimini ortaya koymuştur. Burns, 2005 yılını Kosova için önemli saymış ve bu yılın Kosovanın geleceği için önemli olduğunu söylemiştir. Çünkü ABD'nin Balkanlarda belirsiz durumu ne sürdürülebilen ne de arzu edilen bir sonuçtur.

BM Genel Sekreteri'nin Özel Elçisi Marti Ahtiaari 14 ay süren müzakerelerden sonra Kosova'nın nihai statüsü ile ilgili plan öne sürmüştür. Bu plan Kosova'nın bağımsızlığını savunmaktaydı. BM Güvenlik Konseyi üyesi buna karşı çıkmış ABD ise kendi sırasında Rusya'ya karşı çıkarak Kosova'nın bağımsız devlet olmasını deklare etmeye başlamıştır. 2007'nin sonlarında Sırbistan ve Rusya'nın göüşme isteklerine olumsuz yanıt veren ABD ve Batılı devletlerde artık Kosova'nın ne zaman bağımsızlığını ilan edeceği beklenir olmuştur. 17 Şubat 2008'de Kosova Parlamentosu bağımsızlık kararı almıştır.

ABD Kosova'nın bağımsızlığını desteklemekle beraber diğer devletlerede bu yönde çağrıda bulunmuştur. Kosova'ya ithal edilen mallara gümrük kolaylıkları sağlanmaya başlanmıştır. ABD etkisiyle bu kolaylıklar AB tarafındanda gerçekleştirilmiştir.

Dönemin Başkan Yardımcısı olan Joe Biden 1990 yıllarımda oluşan Balkan Krizlerinde gösterdiği aktif performans, onun Balkan coğrafyasına bağlı fikirleri daha başkan seçilmeden Barack Obama'ya bölgeye bağlı bilgiler oluşturmuştur. Bu

yüzdendir ki, Kosova'nın bağımsızlığı Obama hâkimiyeti için öncelik taşımaktadır.[178]

ABD Kosova'ya ilişkin desteklerine rağmen, zamanla bölgedeki faaliyetini azaltmış ve AB'nin burada etkisini daha da artırma politikasını ileri sürmüştür. Ama Vaşington Kosova ve Sırbistan arasındakı müzakerelere güçlü destek göstermeye devam etmiş, iki devlete "artan seyahat ve ticaret" gibi "acil ve pratik ihtiyaçlara" yönelik alanlara odaklanmalarını istemiştir. Kosovalı hâkimiyet ABD'yi Kosova'nın en yakın müttefiki olarak görmektedirler.

Genel olarak bakılırsa Obama'nın ABD başkanlığına gelişinden günümüze kadar Kosova'nın ABD için önemi azalmıştır. Zamanla bir sıra yardımlar yapılsa da, yıllar geçtikçe ekonomik ilişkiler azalmaya doğru gitmektedir. Bunun esas nedeni olarak ABD'nin Kosova'yı AB'ye bırakmasıdır.

Ama ABD'nin bölgedeki etkisi çağdaş dönemimizdede hissedilmektedir. Kosova ve Sırbistan arasındakı ilişkilerdede zaman zaman ABD kendi etkisini belli etmektedir. 2020 Eylül ayında ABD Cumhurbaşkanı, Trump yönetimi yetkileriyle Sırbıstan Cumhurbaşkanı Aleksandr Vucic ve Kosova Başbakanı Avdullah Hoti arasında iki günlük görüşmelerin ardından taraflar yatırım çekmek ve istihdam yaratmak için bir sıra anlaşmalara vardılar. Ama ekonomik anlaşmanın karşılıklı tanımayı içermediğini vurguladı. Hoti, ilişkileri ireliye atılmış adım olarak nitelendirdi ve iki liderin çalışmaya kararlı olduğunu söyledi. Bu anlaşma Trump'ın Kasım seçimlerinden önce olan zaferlerinden sayılabilir.[179]

Bundan başka 2020 Ekim ayında ABD ve Kosova resmileri, 5G konusunda iş birliğini güçlendirme arzularının olduğunu açıklamışlardır. Güvenli beşinci nesil kablosuz iletişim ağları çok çeşitli yeni uygulamalara olanak tanıyacak, ABD ve Kosova dâhil olmak üzere dünya ekonomilerini birbirine bağlayacak ve sınır ötesi hizmetleri ve ticareti kolaylaştıracaktır. Bu nedenle ABD ve Kosova 5G ağ

---

[178] Steven Woehrel, Future of the Balkans and U.S. Policy Concerns, *Congressional Research Service*

[179] "Serbia and Kosovo Normalize Economic Relations in US- brokered deal", https://www.cbsnews.com/news/serbia-and-kosovo-normalize-economic-relations-in-u-s-brokered-deal/ (15.09.2020)

güvenliğine ortak bir yaklaşım geliştirmeye ve güvenli, dayanıklı ve güvenilir bir 5G ekosistemi sağlamaya yönelik adımlar atmaya başlamışlardır. Bu da ABD-Kosova ilişkilerinin daha da irelilemesine tekan etmektedir.[180]

4.5.2.Kosova Krizi ve Rusya

1990'lı yıllar Rusya'da yaşanan zorluklara rağmen bu devlet Balkanlarda etkisini kaybetmemek için krizlerden yan geçemezdi. Kosova krizinde 1998 yılında artan gerginliğe karşılık olarak Rusya diplomatik girişimlerde bulunmaya başladı. Rusya Başbakanı Primakov Mart ayında Miloseviç'e Kosova'ya özerklik verilmesinin gerektiğini ve bunun sorunun çözümü olacağını iletti.

Kosova'da durum kötüye gidince, Moskova sorun çözümleri aramaya başladı. Bunların sonucu olarak Miloseviç 16 Haziran 1998 Moskova'ya geldi, görüşmelere başlandı. Görüşmelerden sonra, Rus diplomasisinin başarısı sayılabilecek, bazı hükümleri içeren bir bildiri yayınlandı. Genel olarak bildiride Yugoslav tarafı "bölgenin özerklik konuları da dâhil, tüm sorunları içeren görüşmelere derhal devam etmeye hazır olduğunu ..." beyan ediyordu. Bundan sonra Kosovada durum iyileşmeye doğru gidiyor, sorun çözülecek gibi gözüküyordu. Bu zaman ABD yardımıyla Arnavutların yeni müzakere heyeti oluşturdukları beyan edildi.[181]

Batılı devletler Rusya aynı fikirde değildi. Artık Belgrad üzerinde NATO kılıncı gözükmeye başlamıştı. Rusya'ysa kendi sırasında yüzyıllar boyunca burada olduğunu dile getirerek, onlarsız Balkan coğrafyasındaki sorunun çözümünü kabulenemiyorlardı.

Eylül 1998 tarihinde Rusya Dışişleri Bakanlığına İgor İvanov getirildi. Bundan sonra dış politikada Balkanlardaki sıcak bölgelere yönelik politikalara daha çok yer verilmeye başlandı. Rus diplomasisinin ilk başarısı, bu yılın Ekim ayında

[180] "United States-Kosova Momerandum of Understanding on 5G Security", https://www.state.gov/united-states-kosovo-memorandum-of-understanding-on-5g-security/ (28.10.2020)
[181]Valeri Cretu, *a.g.t,* s.78.

NATO'nun hava saldırısının karşısının alınmasıydı. Bu sonuç olarak Batı ve NATO'nun planlarının bozulması demekti. Bundan başka Rusya artık Balkanlarda daha çok etki sahibi olmak yoluna geçmiş, Bosna Savaşı'nda olduğu gibi kenarda kalmamıştır.[182]

Rus Duması NATO'nun devamlı tehditkâr çıkışlarına karşı Cumhurbaşkanı Boris N. Yeltsin'e, Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi 1160 Sayılı (1998) Kararı'nın düzenlediği yaptırım uygulamalarından tek taraflı çekilmesi çağrısında bulundu.Ayrıca Kuzey Atlantik Örgütü'nün askeri güç kullanması durumunda, BM Anlaşması'nın 51. maddesi çerçevesinde, Rus Hükümetinin Yugoslavya'ya yardım konusunu seçenekler arasında bulundurmasını ve bunlara ek olarak Yugoslavya'nın egemenliğine yönelik tehdidi görüşmek üzere BM Güvenlik Konseyi'nin acilen toplanması talebine tam destek vermesi gerektiğinin önemle altını çizdi. Yeltsin ve Clinton arasında yapılan görüşmeler zamanı Yeltsin Batının güç kullamınına karşı çıkmış, Kosova'ya dokunmanısza izin vermeyeceğiz gibi sert çıkışlar yapmıştır.

Bundan başka, Yeltsin Batını uyarmış, gerekli durumlarda silahlı karşılık verebileceklerini dilegetirmiştir. Liberal Demokratik Partisi'nin Başkanı Zhirinovsky, daha ileri giderek Yugoslavya'ya gönüllü asker taşıyacak uçak seferleri düzenlemiştir.

Zamanla Rusya görüşmelerden kenarda burakıldı ve krizde ABD aracılığıyla NATO esas rolü oynamaya başladı. 1999 yılının Mart'ında bombalamayı durduracak hiç bir diplomatik girişim yolu kalmamıştı.

NATO müdahelesinden sonra Moskova buna hemen karşı çıktı. Rusya'ya göre bu müdahele uluslararası hükuka aykırıydı. Müdahalenin başlamasından hemen sonra, Rusya hükümeti, NATO ile diplomatik ilişkilerine son verildiğini açıkladı ve 1994'te imzalanan Barış İçin Ortaklık Antlaşması'nı dondurduğunu ilan etti. Bundan başka, NATO karargâhında Rusya Temsilciliği kapanma kararı aldı. Rusya Başkanı Yeltsin artık krizi küresel kriz olarak nitelindirmeye başladı.

---

[182] *A.g.t*, s. 80.

Moskova'nın saldırılara karşı verdiği en büyük karşılık ABD'ye giden başbakan Primakovun U dönüşü yapıp geri dönmesiydi. Bu hareket Batıyı şok etmiş ve Rusya'nın bu müdaheleye ne kadar karşı çıktığının göstergesiydi. Washington'a yol alan uçağının yarı yoldan geri döndürülmesi sırasında başbakan Primakov, ABD Başbakan Yardımcısı A. Gore ile uçaktan yaptığı telefon görüşmesinde, "Yugoslavya'ya askeri bir darbe indirilmesine biz kesinlikle karşıyız. Büyük bir yanlış yaptığınızı sanıyorum. Ayrıca, bu karar sadece bizim ilişkilerimizi etkilemekle kalmıyor. Avrupa'daki istikrar dengelerini bozabilir. Aldığınız bu karar, hiçbir olumlu sonuç vermeyecek. Soruna tekrar siyasi çözüm aramamız gerekecektir" dedi ve "Askeri harekâtlardan sonrasiyasi çözüm arayışlarına geri dönmenin hayli güç olacağını tahmin ediyorum" diye ekledi.[183]

NATO müdahelesini prostesto etmek için Ruslar ABD Büyükelçiliğinin önüne toplanmış ve ona karşı protesto amaçlı pankartlar açmışlardı. Artık herkes bu müdaheleye karşıydı ve herkesin içinde Batı karşıtı hissler doğmaktaydı. Rusyanın krize müdahele etme isteğinin bir sıra nedenleri vardır. İlk olarak bunu iç siyasete bağlayabiliriz. Bosna krizindeki başarısızlıktan sonra Yeltsin hükümeti eleştirilere maruz kalmıştı. Bundan başka Rus hükümeti sağ ve solun eleştirilerine maruz kalmıştı. Onlar ABD'ye karşı çıkılmasını istiyor,bugün Yugoslavya yarın Rusya fikirlerini söylüyorlardı. Buna rağmen Rusya sınırlı ekonomi ve askeri kapasitesi yüzünden Batıyla herhangi bir çarpışmadan kaçınmaktaydı. Çernomırdin bir açıklamasında, Rusya'nın Sırbistan'ı 1914'te destekleyerek savaşa girdiğini ve bu savaşın yedi milyon insanın kaybına yol açtığını hatırlatarak, bunun tekrarlanmasına izin verilemeyeceğini vurguladı.

Ama sonuç olarak Rusya tüm milliyetçi ve sert çıkışlara rağmen, daha realist tutum sergilemeye başlamış ve müdaheleyi kabullenmek zorunda kalmıştır. Çünkü Batı ve Rusya arasındakı herhangi bir çekişme Rus devletine daha pahalıya mal olacak ve kaybeden ikinci taraf olacaktı.

---

[183] A.*g.t*, s. 89.

4.5.2.1. Savaş Sonrasında Rusya'nın Kosova Politikası

Rus fikirlerine göre, Balkan coğrafyasında savaş bitse bile orada istikrarın ve barışın korunmasında her zaman şüpheler mevcuttur. Etnik ve dini karmaşa Balkanları her zaman tehlikeli bir coğrafya olarak algılamaya devam ediyor.

2000 yılından başlayarak Putin'in hâkimiyete gelişiyle, Kosova sorunuda Rus dış politikasında ele alınmaktadır. Ayrıca, Yugoslavya ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir: "Rusya için Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunması ve olası bir parçalanmayı önlemek hayati önem taşımaktadır. Parçalanma bütün Balkanlara yayılacak ve sonuçları açısından vahim bir ihtilafın doğmasına neden olabilecektir.

Bağımsızlık sürecinde bir sıra fikirler ortaya atılmıştır. Bunlardan biri Balkanlarda Sırbistan, Karadağ ve Kosova'dan ibaret federasyon kurulmasıydı. Ama bu fikir Sırbistan tarafından kabul edilmedi. Onların fikrine göre böyle bir federasyon sonuç olarak Kosova'yı bağımsızlığa götürecekti. İkinci çözümse Kosova'ya Sırbistan içinde eyalet statüsünün verilmesiydi. Bu fikir Sırbistan tarafından kabul edilsede, Arnavutlar tarafından beğenilmedi. Son olarak bulunan çözüm Kosova'nın bağımsızlığıydı. Ama buna karşı olarak 2006 yılında Putin kendi çıkışında Kosova'nın bağımsızlığını kazanması durumunda aynı durumun da Abhazya, Güney Osetya ve Transdniestr Moldova Cumhuriyeti için de geçerli olabileceğini belirtmiştir. Gürcistan toprakları içinde yer alan Abhazya ve Güney Osetya'nın tanınması Çeçenya ve benzeri sorunları alevlendirebilecek ve çok etnikli devletler parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilecektir. Bunun sonucu hem Balkanlar hem de bütün dünya için vahim olabilir. [184]

Kosova'nın bağımsızlık sürecinde Rusya bu bölgenin Sırbistan'da kalmasının taraftarı olmuştur. Güvenlik Konseyinin toplantılarında Kosova bağımsızlığına karşı çıkmış, bu bağımsızlığın Balkanlarda istikrarın ve sorunların çözümü yerine daha büyük krizler ortaya çıkaracağını dile getirmiştir. Yukarda belirtildiği gibi Kosova bağımsızlığını 2008 yılında ilan etti. Ama dönemimize kadar bu bağımsızlık Rusya tarafından tanınmamaktadır.

---

[184] A.*g.t*, s. 101.

NATO'nun doğuya doğru genişlenmesi artık Rusya tarafından büyük tehlike olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Nitekim NATO'nun yeniden yapılanması ve stratejisini değiştirmesi ile başlayan süreç, Rusların Batı'ya karşı geliştirdikleri geleneksel düşman imajına bir meşruiyet kazandırmıştır.[185]

4.5.3 Kosova Krizi ve AB

Bosna krizindeki başarısızlık AB'nin dikkatini Balkanlara çekmesine neden oldu. Bu nedendendir ki, AB devletleri Kosova krizini dikkatten kenarda bırakamazdı. Ama Yugoslavya'nın dağılması zamanı AB üyelerinin farklı dış politikaları sonucunda birlik ortak tutum sergileyememiştir. Kosova sorununa gelindiğinde, yine ortak tutum sergilenmemiş ve üye devletler bağımsız olarak karar almışlardır. [186]Bundan başka ortaya bir soru daha çıkıyor. AB, ABD ve NATO'yla ortakmı karar veriyor, ayrı mı? Ama görünen odur ki, kriz döneminde AB, ABD ve NATO'dan sonra, ikincil olarak kararlar vermiştir. Öncelikli olarak Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlık isteyine desteği örnek gösterebiliriz. İlk olarak ABD tarafından desteklenen bu karar, sonradan AB tarafındanda kabul edilmiştir.

AB Kosova krizinin merkezinde olmamış fakat kriz sonrası Kosova'yla yakın ilişkilere geçmiştir. Belgrad ve Priştine arasındakı müzakere sürecine katılmakla krizde olan rolunu göstermiştir. Bir OGSP misyonunun kurulmasıyla Kosova krizine dâhil olmanın, AB'nin dış politika eylemlerinin ve Lizbon Antlaşması'nın getirdiği reformların etkinliğinin test edilmesi için önemli bir vasıta olduğu düşünülmüştür. Ayrıca Kosova krizinde AB'nin üstlendiği rol Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde kabul edilen (2003), "Dış politikanın güvenilirliği Balkan bölgesinin sağlamlaştırılmasına bağlıdır" kararıyla da örtüşmektedir. Strateji, bu kararla OGSP çerçevesinde sivil ve askeri misyonlar oluşturmak için bir ön dayanak oluşturmuştur. Bu belgede ana hatlarıyla belirtildiği gibi Batı Balkanlar bölgesi AB için stratejik öneme sahiptir.[187]

---

[185]*A.g.t,* s. 103.
[186] Fatma GamzeÇakmak," Kosova'da Avrupa Birliği: EULEX Misyonu Hakkında Eleştirel Bir Değerlendirme",*Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 7, Sayı 96, Eylül 2019, s. 388.
[187]*A.g.m*, s. 389.

AB'nin Kosova için önemi ilk olarak 2004 yılında BM Sekreteri Kai Aage Eide'nin Kosova'daki durumla ilgili olan raporda yer almıştır. Raporda bölgenin hüzursuzluk potansiyelinin arttığı ve buna rağmen beklemenin Kosova'daki nüfusun çoğunda hayal kırıklığı yaratmaktaydı. Bu rapor, daha sonra "Kosova'nın Statüsünü Anlama Yönergeleri" formunda yayınlanmış olup, AB'nin Kosova'daki kilit rolü vurgulanmış ve AB üyeliği perspektifinin bir baskı aracı olarak kullanılma olasılığı üzerinde durulmuştur. Raporda yer alan diğer önemli hüsus, bölgedeki polis görevinin EULEX'in sorumluluklarından birine çevrilmesiydi. Zamanla Kosova'da AB liderliği artmaktaydı. AB'nin liderlik rolünü üstlenme sürecini iki aşamaya bölebiliriz. İlk aşama kendinde 1998-2006 dönemini kapsamaktadır. Bu dönem AB Kosova krizi çözümünde yer alan katılımcılardan sadece biridir. AB'nin bu yıllar çerçevesinde kriz çözümünde önemli yer aldığını söyleyemeyiz. İkinci aşama 10 Nisan 2006 yılında AB konseyinin İlk Ortak Eylemini kabul etmesiyle başlar. Bu AB'nin Kosova kriziyle ilgili ilk yasal aracıdır. Aralık 2008 yılı tarihine kadar olan süre ikinci aşamayı kapsamaktadır.

EULEX Kosova misyonunun resmi olarak kuruluşundan önceki dönem, Viyana'daki müzakere süreci ile AB'nin Kosova krizi gibi karmaşık bir konuda çalışacak olan misyonu için hazırlık yaptığı süreç eş zamanlı olarak gerçekleştiği için önemlidir.Bu dönem Aralık 2008 ilk eylemin başladığı süreçtir. BM Genel Sekreteri Martti Ahtisaari Özel Temsilcisi liderliğindeki müzakereler, Şubat 2006 ile Aralık 2007 arasında gerçekleşmiştir. Bu zaman diliminde yani AB, ABD ve Rusya'nın katılımıyla gerçekleştirilen müzakerelerin bitiminden önce AB'nin rolü daha belirgin hale gelmiştir. AB, Kosova'daki misyonu için yasal dayanak olarak kabul edilen" Kosova Statüsü Çözümüne Yönelik Kapsamlı Önerme "(Ahtisari Planı) çabalarını güçlü bir şekilde desteklemiştir.[188]

Ama bu günümüzdede Kosova'nın bağımsızlığını tanımayan AB üyeleri vardır. Bundanda göründüğü gibi AB'nin Kosova'da tek sesle konuşmaya gücü yetmemiştir. Bundan başka AB ne kadar uyanık davranmışsa yine de NATO olmadan bu coğrafyada sorun çözücü olmaktan çok uzak olduğu görülmüştür. Soğuk

[188] *A.g.m.*, s. 391

Savaş döneminde sorgulanan NATO krizi fırsata çevirmeyi başarmış, varlığını ispatlayabilmiştir. AB'yi Balkanlarda etkin kılan husus ise bu devletlere verilen AB üyelik prespektifi olmuştur.[189]

4.6. Yunanistan-Makedonya İsim Sorunu ve Büyük Güçler

Balkanlar coğrafyasının büyük sorunlarından biri de isim krizi olmuştur. 1991 yılında Yugoslavya'nın Makedonya bölgesi bağımsızlığını ilan etti. Ama Yunanistan tarafı bu devletin tanınmasının söz konusu olmadığını ileri sürdü. Makedonya ve Yunanistan arasında gerçekleşen bu sorun uzun bir tarihi kapsamaktadır. Küçük devlet olmasına rağmen Makedonya, Balkanlar bölgesinde coğrafi olarak merkezi yerde yerleşmiş, stratejik öneme sahiptir. Bugün Makedonya olarak bilinen ülke aslında Makedonya olarak bilinen bir coğrafyaın bir parçasıdır. Makedonya coğrafyası Vardar, Pirin ve Ege Makedonyası'ndan oluşmaktadır. Bugün Vardar Makedonyası'nda Makedonya devleti kurulmuş olup kapladığı alan coğrafi Makedonya'nın yalnızca %38'idir. Ege Makedonyası Yunanistan, Pirin Makedonyası ise Bulgaristan sınırları içindedir.

Soğuk Savaş sonrası, Yugoslavya dağıldıktan sonra özgürlüğünü ilan etmiş Makedonya o dönemden başlayarak komşu devleti olan Yunanistan ile isim sorunu içindedir. Bu sorunlu süreçte Yunanistan hep rahat konuda, talep eden, engelleyen taraf olsa da, Makedonya engellenen ve talepsiz taraf gibi bilinmiştir. Çünkü Yunanistan Makedonya'nın AB ve NATO'ya üye olmasından, ulusal bütünlüğünü temin etmesiden rahatsızdı ve bunu engellemekteydi.[190] Genel olarak bakıldığında Yunanistan her konuda Makedonya'dan üstündür. Buraya istikrarlı yapı, devlet geleneği, askeri, ekonomik ve coğrafi üstünlükleri örnek verilebilir.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi isim sorununun tarihi eskiye dayanmaktadır. Bundan başka bu basit bir isimlendirme sorunu değil. Böyle olduğu hâlde sorun bu kadar büyütülmez, tez halolunmuştur. Makedonya tarihi olarak VII. asrın

[189] Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi, "Balkanlar'da AB dönemi mi?" ,https://www.turansam.org/makale.php?id=89--- (10.11.2019)

[190] Ayhan Halis, "Makedonya ile Yunanıstan Arasındaki İsim Sorununun Çözümünde Arabuluculuğun Etkisi",*Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, Ocak 2019, s. 216.

sonlarınadek Yunanca konuşulan ve Yunan kültürü etkisinde olan bir coğrafyaydı. O dönem Makedonya İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu yöntemlerindeydi. Muhtemelen Makedonya vilayetinin Osmanlı döneminde Üsküp, Manastır ve Selanik'ten oluşması neden olmuştur ki, 1913 Bükreş Anlaşması zamanı bu vilayet Vardar Makedonyası (Sırbistan'a); Pirin Makedonyası (Bulgaristan'a) ve Ege Makedonyası (Yunanistan'a) şeklinde üçe bölünsün. Bu coğrafi bölünme sorunun temellerini atmıştır. Soğuk Savaş döneminde Tito Nazilerle mücadelesinin ödülü olarak, Sırbıstanın Güneyindeki bölgeyi yani, Vardar Makedonyasını Makedonya Özerk Cumhuriyeti olarak anayasal birim hâline getirdi. Bu Yunanistan tarafından hoş karşılanmasa da, dönemin zorlukları nedeniyle tepki gösterememiş ve sorun 50 yıl dondurulmuştur. Bağımsızlığını 1991 yılında ilan ettikten sonra, 100'den çok devlet bölgeyi Makedonya Cumhuriyeti olarak tanımıştır. Bağımsızlık sonrası dış siyaset sorunlarının çoğunu halletse de isim sorunu çağdaş döneme kadar uzanmaktadır.[191]

Krizde her bir tarafın savı ve görüşü vardır. Suretiyle, Yunanistan, "Makedonya Cumhuriyeti" anayasal ismine şiddetle karşı çıkmakta ve yerine, geçici ismi olan "Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti" (MEYC / FYROM - Former Yugoslav Republic of Macedonia) ismini kullanmaktadır. Yunanistan'a göre sorun, sadece tarihsel simge veya hususlara dayalı değildir. MEYC'in, uluslararası hukukun ve düzenin, bilhassa iyi komşuluk ilişkileri, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı gibi temel ilkelerine aykırı davranmasıyla ilgilidir. Bu nedenle isim meselesi, MEYC'in, başta tarih sahteciliği ve Yunanistan'ın ulusal, tarihî ve kültürel mirasının gasp edilmesi kurtarımcı (irredentist) ve toprak heveslerini destekleyen bölgesel ve uluslararası boyutları haiz bir sorundur.[192]

Makedonya'nın görüşlerine gore, M.Ö. IX-VIII. asırlarda Ege Makedonyası'nda ortaya çıkan Makedonlar, Yunanca konuşmadıkları gibi Yunan kültürünün de bir parçası değildir. Bugünkü gün Makedoya Cumhuriyeti içindeki Makedonlar ve Yunanistan içindeki Ege Makedonyasındakı kişilerin önemli bir kısmı, Eski Çağ'dakı Makedon Krallığı'na mensup Makedonlardır.

---

[191] *A.g.m*, s. 224.
[192] *A.g.m*, s. 225.

Bu sorun büyük güçleri de kendi sırasında ilgilendirmeyebilirdi. Makedonya Doğu ve Batı arasında yeni bir çekişme alanına dönüşmekteydi. AB ve NATO üyeliği için isim değiştirmeye hazır olan Makedonya Cumhuriyetinin önünü Rusya her yolla almakta ısrarlıydı. Makedonya ve Yunanistan arasında olan anlaşmaya en büyük tehdit Rus müdahelesiydi. Diğer oylamalarda kullanılan Rus modeli referendumu boykot etmeye çağıran yüzlerce web sitesi referenduma az kalmış haftalarda ortaya çıktı ve burada da kullanıldı. Aynı zamanda temmuz ayında isim değişikliği müzakerelerini zayıflatmaya çalışan iki diplomat Yunanistan'dan sınır dışı edilmiştir.[193] Rus rejimi referendumun karşısını almak için Yunanistan'la dostane ilişkilerine zarar vermeye de razı olmuştur. Makedonya Rusya'yı sınırlamıyor ama üç tarafı NATO üyesi ülkelerle çevrilidir. Buysa daha NATO üyesi olmayan Makedonya'nın Rusya için önemini artırıyordu.[194]

NATO içinse Makedonya önemli bir bölgedir. Makedonya'nın NATO üyeliği iki anlama geliyor: Birincisi, bölgede başta Rusya olmak üzere Batı'ya "alternatif" aktörlerin yumuşak gücünün azaltılması, ikincisi de NATO çatısı altında bölgede istikrar sağlanması ve 90'lardan kalma milliyetçi ve ayrılıkçı hareketlerin önüne geçilmesi. Birinci yakın gelecek için makul bir amaç gibi dursa da ikinci gayenin Bosna ve Kosova'da yaşananlardan sonra ne kadar mümkün olabileceği şüphelidir.[195]

Sonuç olarak isim sorununu çözen anlaşma 2018 yılının 17 Haziran'ında imzanlandı. Ülke adının Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olarak değiştirilmesini öngören anlaşma, Makedonya meclisinde 20 Haziran'da onaylanmıştır.[196]

---

[193] SerhanYasmeen, "Why Russia is Trying to Stop Macedonia from Changing its name", https://www.defenseone.com/politics/2018/09/why-russia-trying-stop-macedonia-changing-its-name/151393/ (25.10.2019)

[194] "Macedonia is Tiny country with a giant Russia Problem", https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/macedonia-is-a-tiny-country-with-a-giant-russia-problem/2018/09/20/47a674d2-bb6b-11e8-a8aa-860695e7f3fc_story.html (26.10.2019)

[195] Galip Çağ, "İsim Krizinde Rusyanın Rolü", https://tasam.org/Files/Icerik/File/İsim_Krizinde_Rusya'nın_Rolü_Var_mı_pdf_a92246e8-f161-41f3-b067-7b808f58bcba.pdf (26.10.2019)

[196] Rahmi Gündüz, "Makedonya Meclisi İsim Tartışmasına Son Koydu", https://tr.euronews.com/2018/07/05/makedonya-meclisi-yunanistan-ile-isim-sorununu-cozen-anlasmayi-onayladi- (27.10.2019)

4.7.COVID-19

2019 yılının sonlarına doğru dünyada yeni kriz oluşmaya başladı. Koronavirus veya korona virüsü, kısa olarak COVID-19 ismiyle bilinen hastalığın yayılması belkide dünyada yeni düzenin formalaşmasıydı. Resmi kısaltma virüsün İngilizce ismi olan corona(co), virus(vi) ve keşif yılı 2019'a(19) atfen oluşturulmuştur. İnsanları etkileyen, bulaşıcı bir hastalık olan bu virus 2019 yılının sonlarında Çin'in Hubei vilayetinin Wuhan şehrinde başkaldırmıştır. Hızlı şekilde yaygınlaşması nedeniye ocak ayının sonlarına doğru Çin hükümeti şehri karantinaya almıştır. Virüsün önünün alınamaması dünyadakı diğer devletleri de pandemi ile yakından ilgilenmesine neden olmuştur. Zamanla Almanya, Türkiye, Fransa gibi devletler Çin'den gelen tüm yolculara hava limanlarında kurulmuş termal detektörlerle kontrol etmeye başladı. Vuhan şehrinde bir hafta içinde hastane ve sağlık ocakları yapıldı ama şehir zaman geçtikce ekonomik düşüşe doğru gidiyordu. Çin devleti halka maske, ilaç dağıtımına başladı. Diğer devletler karantina altında olan şehirden kendi vatandaşlarını tahliyye etmeye başladı. Dünya Sağlık Örgütü bölgedeki tehlike düzeyini çok yüksek olarak belirledi. Hızlı şekilde yaygınlaşan virus nedeniyle etraf şehirlerde karantina altına alındı, bölgelere sağlık ekipleri yönlendirildi ve şehirlere giriş-çıkış, toplu taşıma durduruldu.

Alınan önlemlere rağmen virüsün yayılmasının karşısının alınması imkânsız gibi görünmekteydi. Şubat ayının başlarından başlayarak artık diğer devletlerde COVID-19'un belirtileri gözükmeye başladı. İran, İtalya, İspanya'da koronavirüs daha yaygın hale gelmiş ve virüse karşı yapılan işler uluslarası hâl almaya başlamıştır.

Diğer virüsler gibi koronavirüsü de insandan insana genel olarak oksürük, gülme, hapşırık, konuşma sırasında etrafa yayılan solunum damlacıklarının hava yoluyla alınmasıyla bulaşmaktadır. Aynı ortamda nefes almak, 3-4 adım ara mesafesi virüsün bulaşma riskini artırmaktadır. Hastalık zamanı görülen esas semptomlar öksürük, ateş ve nefes darlığıdır. Kas ve boğaz ağrıları da az görülen semptonlardan olmuştur. Vakaların çoğunda hafif semptonlara rast gelinse de, bazılarında hatta

organ yetmezliği ortaya çıkmıştır.[197] Belirtilen gibi virüsün şiddet seviyesi farklılık göstermektedir. Az şiddetli vakalar genelde 2 hafta içinde iyileşmektedir. Şiddetli hastalık zamanı bu süreç 3-6 hafta arasında değişiyor. Araştırmalara göre virüsün yaş sınırlaması yoktur. Vakalar içinde her yaş grubuna ait insanlar görülmektedir. Ama COVID-19 nedeniyle hayatını kaybedenlerde genel olarak hipertansiyon, diyabet ve kardiyovasküler gibi hastalıklar bulunmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü bir sıra devletlerle birge ortak önlem tedbirler listesini çıkarmıştır. Çeşitli bilgilendirmelerde:

1) Mümkün olduğu kadar az dışarı çıkılması, etraftan izole olunması,

2) Ellerin su ve sabunla yıkanması veya alkol bazlı el temizleme sıvısı kullanımı,

3) Öksürürken ve hapşırırken ağız ve burnun uygun şekilde kapatılması,

4) Toplu taşımada, birçok insanın temas ettiği, özellikle de metal yüzeylerde virüs uzun süre yaşayabildiği için temas ettikten sonra ellerin bir an önce temizlenmesi ve ağıza ve göze götürülmemesi önerilmekte ve temel bir yüz maskesinin dahi hastalığın yayılmasını engellemede fayda gösterdiği belirtilmektedir.

Hastalığın karşısının alınması için henüz bir ilaç bulunamamıştır. Araştırmalar aşının en erken 2021 yılında bulunabiliceğini göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü şimdiki durumda yalnız yukarda bahsedilen tedbirlere uymayı tavsiye ederek virüsün çok yayılmasını önlemektir. Hastalığı atlatmış kişilerde bağışıklığın oluşup oluşmadığı bilinmemektedir. Yapılan analizler hastalığa karşı bağışıklığın oluşması yüksek ihtimalle olasıdır. Ancak hastalığı atlatmış kişilerde test sonuçları yeniden pozitif çıkabilmektedir. Doktorlar uzun süre virüsle birlikte yaşayacağımızı söylemektedirler.

---

[197] T.C Sağlık Bakanlığı, Covid19 Bilgilendirme Sayfası, https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html (29.08.2020)

7 Haziran 2020 tarihi itibarıyla dünyada 7.031.790 onaylanmış vaka, 3.437.877 iyileşen varken; virüs nedeniyle 403.192 hasta hayatını kaybetti.[198] İstatiksel sıralamada ABD, Brezilya, Rusya, İspanya vaka ve ölüm sayılarında ilk sıraladadırlar.

4.7.1.COVID-19 ve Balkanlar

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Balkanlar da koronavirüsten etkilendi. Araştırmanın bu bölümünde korona virüsünün Balkan devletlerine etkisinden bahsedilecektir.

7 Haziran 2020 tarihi istatiklerine göre Balkan coğrafyasında en fazla ölüm sayısı Romanya'da gözükmektedir. Sıralamada 1.306 ölümle Romanya Balkan devletleri içinde ilk sıradadır. Bundan başka Arnavutluk'ta 1.197 vaka, 33 ölüm, Bosna-Hersek'te 2.594 vaka, 159 ölüm, Hırvatistan'da 2.247 vaka, 103 ölüm, Yunanıstan'da 2.952 vaka, 180 ölüm, Kosova'da 1.142 vaka, 30 ölüm, Karadağ'da 324 vaka, 9 ölüm, Kuzey Makedonya'da 2.611 vaka, 147 ölüm, Sırbıstan'da 11.571 vaka, 246 ölüm görülmektedir.[199]

Salgın sürecinde Balkan devletlerinin her biri farklı önlemler almıştır ve almaktadır. Balkan coğrafyasında salgının yayılma zamanı ve azalma sürecine girmesi genel olarak aynıdır. Virüse karşı ilk tedbirler mart ayından başlamıştır. Arnavutluk ilk olarak martın ortalarından başlayarak sınırları kapatmasada, tüm giriş limanlarındakı şüpheli şahıslar sağlık personeli tarafından kontrol edilecektir. 23 Mart'a kadar 2 ölüm görülen Arnavutluk'ta artık ordu hazır hâle getirilmiştir. Saat 13.00'dan sonra herkesin evde kalması zorunlu hale getirilmiştir.Kuralları bozan en sert şekilde cezalandırılacaktı. Artık komşu ve uluslarası devletlere seyahat yasaklanmıştı. Okullar, barlar, stadyumlar, konser ve spor salonları yasaklanmıştı. Zamanla kronik hastalığı olan ve yaşlı mahpuslar geçici olarak serbest bırakıldı. Nisan ayından başlayarak emekliler dışarı çıkamıyor ve markete her aileden bir kişi

[198]Corona Virus Pandemic, https://www.worldometers.info/coronavirus/ , (07.06.2020)
[199]Corona Virus in the Balkans, https://sarajevofunkytours.com/coronavirus-covid19-in-the-balkans/ , (07.06.2020)

olmakla 1 saatliğine izin veriliyordu. Polis bu dönem karantina kurallarını bozan yüzlerce kişiye para cezası verdi.

2 Mayıs'tan itibaren kısıtlamalar zayıflatılmaya başlandı. Şehirlerarası kapanan yollar, restoran, kuaför ve berberler açılmaya başlandı. Artık vaka sayının azalması Arnavutluk'ta hayatın normale dönmesine neden oluyordu. 24 Mayıs'tan başlayarak ise hayat tamamen normale döndü. Artık polis kontrolu olmayacak,1 Haziran'da otellere bağlı plajlar, 10 Haziran'da halk plajları açıldı. Kara sınırları açıldı ve gelen gezginler karantinaya alınmayacaktı.

Bosna-Hersek hükümeti Mart'ın 17'sinden başlayarak Çin, İtalya, İran ve Güney Kore'den gelen şahıslara kısıtlamalar ve yasaklar getirdi. Halkın toplanması yasaklandı. Gıda pazarları, eczaneler, banka ve postaneler hariç dükkânların çoğu kapatıldı. 18 yaş altı ve 65 yaş üstü şahıslara dışarı çıkma yasağı getirildi. 20 Mart tarihinde başkentde 3 koronavirüs vakası görüldü. Ülkede ilk resmi salgın kurbanı 21 Mart'ta görüldü. Ülkeye giren herkes zorunlu 14 günlük karantinaya alınacaktı. Birçok önleyici tedbirler sonucunda 2 Mayıs'tan başlayarak karantina yumuşaltıldı. Pozitif çıkan test sayısı azalıyor ve ülke normale dönmeye başlıyordu. Güzellik merkezleri ve dükanlar açılmaya başladı. 18 yaştan büyükler için dışarı çıkma saatinde kısıtlamalar kaldırıldı. 24 Mayıs'tan itibaren hayat normala dönmeye başladı. Restoranlar, ticaret merkezleri açıldı. Ama kamusal alanlarda maske takmak hâlen zorunludur.

Hırvatıstan'da diğer devletlere yakın tarihte tedbirler almaya başladı. İlk olarak ülkeye giren gezginler kendi kendilerini izole etmelidirler. Şüpheli olan biri olduğundaysa devlet karantinasında kendi masraflarıyla 14 gün geçinmeye yükümlüydüler. Devlet koronavirus.hrweb sitesini açmıştır. Sivil Savunma Karargâhı sokaklarda ve halka açık yerler toplantıları kısıtlama, toplu taşıma araçlarını askıya alma, kamu gemisi taşımacılığını kısıtlama kararları aldı. 22 Mart tarihinde Zagreb'deki güçlü deprem hükümeti aynı anda 2 krizin karşısına koydu. Başbakan kendi çıkışıyla herkesi önleme tedbirlerine uymaya çağırdı.

Mart'ın sonlarına doğru Hırvatıstan'da hızlı artış durumu gözükmekteydi. Ülke zor durumda kalarak Çin'den 20 tondan fazla, maske, koruyucu elbise ve güvenlik elbiselerinden ibaret yardım aldı.

Mayıs'ın ortalarından başlayarak Hırvatıstan kuralları kaldırmaya başladı. Bir dizi restoran ve kafeler açılacak ve komşu devletlerle sınırlar açılacaktı. Ekonomik zararları turizmle telafi etmeye çalışan Hırvat hükümeti en çabuk zamanda diğer devletlerlede sınırları açmayı planlıyor.

Sırbistan erken önlem alan devletlerden olmasına rağmen vaka sayısı keskin bir hızla artmaktaydı. İlk olarak Sırbistan giriş limanlarında taramayı yükseltti. Kara sınırları kapatıldı. Salgın nedeniyle Sırbistan Merkez Bankası kredi ve kira ödemelerini erteleme kararı verdi. Hükümetin kararına göre 4 metrekarelik alanda 1kişiden fazla kişinin durması yasaklandı. Belgrad'ın Nikola Tesla Uluslararası Havaalanı ve Nis'deki Büyük Konstantin Havaalanı, ülkeye ve ülkeden uluslararası seyahati askıya aldı. Mart'ın 29'u son 24 saatte 3 ölüm olmakla beraber toplam 13 ölüm vardı.

Vakaların artması karantinanın sertleştirilmesine neden oldu. 2 kişiden fazla halka açık toplantılar yasaklandı. Ev hayvanını gezdirmek isteyenlere gün boyunca 2 saatlık izin hakkı tanındı. Sırp hükümeti Paskalya kutlamalarına izin vermedi. Ortodoks kilisesinin hükümetden yasağı kaldırma isteyine rağmen, devlet yasağı kaldırmadı. Bu dönem artık 500'den fazla sağlık çalışanının testi pozitif görüldü.

Mayıs'ın ortalarından başlayarak Sırbistan en çok enfekte görülen devlet olmasına rağmen karantinayı yumuşattı. Dükkânlar açıldı ve şehir içi ulaşım yeniden başlandı. Artık maske ve eldiven giymek vatandaşn bireysel sorumluluğu olacaktı.[200]

Genel olarak diğer Balkan devletlerinde yapılan tedbirler yukarda adıgeçen devletlerle aynıdır. Birbirine yakın olma ve dünyanın geçit bölgesi olması Balkan bölgesinin bu salgına karşı daha dikkatli olmasını gerektirmiştir. Balkanlarda bu virüs ilk olarak martın ortalarında tespit edilmiş, Nisan ayı boyunca artmış, Mayısdan

[200]"Corona Virus in the Balkans", https://sarajevofunkytours.com/coronavirus-covid19-in-the-balkans/ (08.06.2020)

düşüşe geçmiştir. Vakalar günümüzdede görünsede bir sıra nedenlerle devletler karantina rejimini yumuşatma kararı vermişlerdir. Dünyanın her devletinde olduğu gibi Balkanlardada salgın süreci zararsız geçmemiştir. Devletlerdeki pazar, restoran ve diğer yerlerin kapalı olması ekonomiye büyük zarar vurmuştur. Sınırların kapalı kalması turizmi çöküşe doğru götürmüştür. Bu durumu telafi etmek için Balkan devletleri yeni kararlar almaya başlamışlardır.

4.7.2.Salgın Sürecinde Balkanlar ve Büyük Güçler

Koronavirüs pandemisi kısa bir süre içinde tüm dünyaya yayıldı. Dünyada her geçen gün vaka ve ölümlerin artması normal hayat şartlarını değiştirdi. Dünyanın birçok yerinde uçuşlar durdurulmuştur. Okullar, restoranlar, eğlence mekânları kapatıldı. Birçok iş yerleri iflas etti. Soğuk Savaş sonrası değişen dünya düzeni yeniden değişmeye doğru gitmektedir. Güçlenen ekonomiler yeniden inişe doğru gitmeye başladı.

Ama bu dönem siyasal olarakta değişikler oluşmuştur. İtalya ve İspanya'da vaka ve ölümlerin artması, AB'nin yardım gücünün olmaması birliğe karşı inamı azaltmıştır. Salgın döneminde AB'nin düşünüldüğü gibi birlik, beraberlik ruhu taşımadığı görüldü. AB'de herkes kendini düşünmeye başladı. Kurulacak olunan fona bir sıra AB devletleri karşı çıkmış ve herkesin kendi başının çaresine bakmasını söylemiştir. Bundan başka Rusya'nın tibbi yardım adıyla Avrupa içine yardım göndermesi AB ve NATO'ya olan inancı da biraz azaltmıştır.

Pandeminin devlet ekonomilere yıkıcı etkilerine rağmen onlar diğer devletlere yardımdanda kaçınmamışlardır. Balkanlarda bu yardımlardan pay sahibi olmuşlardır. Balkan devletlerine Çin, Rusya, AB, her biri farklı yollarla yardım etmiştir.

AB tarafında Batı Balkanlara salgın nedeniyle yapılacak 3.3 milyar avroluk yardım 6 Mayıs tarihinde açıklanmıştır. Yardım genel olarak, salgının sağlık ve insani ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal ve ekonomik iyileştirmeyede yardımcı olacağını

amaçlamaktadır. Bundan başka toplantıda bu yılın sonuna kadar ekonomik uzun vadeli desteğin paramerleri açıklanmıştır.[201]

Bundan başka AB Sırbıstan'a büyük yardımda bulunmuştur. Salgının fesatlarının aradan kaldırma nedeniyle Sırbıstan'a AB tarafından 93 milyon euro yardım paketi ayrılmıştır. Bundan ilave 800.000 tibbi maske Sırbıstan'a gönderilmiştir. Sırbıstan'a AB'den ilave Rusya ve Çin'dende yardımlar yapılmıştır.

Çin ve Rusya, AB'nin acil müdahalesinin zayıf olduğu bir dönemde koronavirüsün yayılmasının durdurulmasına yardımcı olmak için Mart ayında Bosna ve Sırbistan'a doktor ve tıbbi malzeme ile yardım gönderdi. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sırbistan Büyükelçisi Chen Bo, Çin tarafından gönderilen uzman ve tıbbi yardım taşıyan uçağı memnuniyetle karşıladı. Sırbistan Cumhurbaşkanı'na göre, koronavirüsle mücadelede bu güne kadar Sırbistan'a yapılan en büyük tıbbi yardım olmuştur.[202] Vucic bir hafta önce olağanüstü hâl ilan edilirken Çin'in "Sırbistan'a yardım edebilecek tek ülke" olduğunu söylemiştir.[203]

Çin, Sırbistan'ın koronavirüs salgını konusunda olağanüstü hâl ilan etmesinden sadece birkaç gün sonra Mart ayı sonunda Sırbistan'a koruyucu ekipman ve tıp uzmanları şeklinde yardım göndermişti. Sırbistan, Çin tarafından bağışlarla kısmen finanse edilen iki yeni COVID-19 test laboratuvarından ilkini açmıştır.[204]

Rusya Sırbistan'ın salgından kurtarması amacıyla oraya doktor ve tıbbi malzemeler göndermiştir. Rusya Savunma Bakanlığı açıklamasında her iki devletin başkanları tarafından bu konuda anlaşmaya vardıklarını belirtmiştir.Rusya Savunma Bakanlığı, yaptığı açıklamada, yardımın Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve

---

[201] Western Balkan's Leaders Meetings: EU Reinforces Support To Address Covid19 Crisis and Outlines Proposal for Post Pandemic Recovery, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_777 (10.06.2020)

[202] "EU Offers More Aid membership to Balkans in riposte to China , Russia", https://www.reuters.com/article/us-eu-balkans/eu-aims-to-counter-chinese-russian-influence-at-balkan-summit-idUSKBN22I00N (10.06.2020)

[203] "COVID-19 in the Western Balkans: EU ramps up its assistance as China score points in the region", https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/27/covid-19-in-the-western-balkans-eu-ramps-up-its-assistance-as-china-scores-points-in-the-region/ (11.06.2020)

[204] "Serbia builds the biggest COVID-19 testing lab in the Balkans with China's help" https://newseu.cgtn.com/news/2020-04-28/Serbia-builds-Balkans-biggest-COVID-19-testing-lab-with-China-s-help-Q2rBluBD3i/index.html (11.06.2020)

Sırp mevkidaşı Aleksandr Vuciç'in enfeksiyonun yayılmasıyla mücadele etmek için Sırbistan'a insani yardım sağlanması konusunda anlaşmaya vardıklarından sonra yapıldığını söyledi. Bakanlığın sözlerine göre toplam 11 uçuşun yapılması planlanıyor.[205]

[205] Elena Teslova, "COVID-19: Russia send doctors, supplies to Serbia",https://www.aa.com.tr/en/health/covid-19-russia-sends-doctors-supplies-to-serbia/1791013 (15.06.2020)

SONUÇ

Avrupa kıtasının güneydoğusu, İtalya Yarımadası'nın doğusu ve Anadolu'nun batısında yer alan Balkanlar tarih boyunca birçok etnik unsura, kültüre, dine, imparatorluğa ve savaşa ev sahipliği yapmıştır. Daha önce Roma, Bizans, Osmanlı Devleti gibi önemli imparatorlukların hüküm sürmüş olduğu bölge bugün Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Kosova, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Romanya ve Arnavutluk gibi devletleri ve Türkiye'nin Trakya bölgesini içerisine almaktadır.

Balkanlar coğrafi olarak dünyanın en önemli merkezlerinden biri olmasıyla birlikte, aynı zamanda tarih boyunca dünyanın en sorunlu bölgelerinden de biri olmuştur. Yeni dünya düzeni ile birlikte büyük güçlerin kendilerine pazar arayışları ve akabinde Balkanları hâkimiyeti altında bulunduran Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine girmesi sonucunda bölge söz konusu devletlerin ilgi alanına girmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılması, Soğuk Savaş'ın bitimiyle bölgede yeniden bir güç boşluğu meydana gelmiştir. Zaman zaman burada ortaya çıkan sorun ve krizler yeniden kendini göstermeye başlamıştır. Buysa kendisiyle beraber coğrafyaya yeniden büyük güçlerin mücadelesini getirmiştir. Büyük güçler arasında Balkanlara yönelik yaşanan siyasi mücadele hâlen devam etmektedir.

Balkanlardaki etnik, dini farklılık ve bir sıra başka neden ile gelişen aşırı milliyetçilik her zaman bölgede gerginliği üst noktaya taşımış ve zaman zaman da büyük güçlerin bölgede kazanımlar elde etmek amacıyla kullandıkları politikalara aracılık etmiştir. Balkanların Asya ve Avrupa'nın merkezinde olması ve her büyük güç için farklı özellikleri ile stratejik önemi Balkanlardaki sorunları daha da artırmaktadır. Bu özellikler arasında Balkanlar bölgesinin Doğu ve Batı arasındaki enerji koridorunda bir geçit görevi görmesi ve üretimde olmasa da taşımada rol oynaması da bulunmaktadır. Enerji taşıma meselesi büyük güçlerin Balkanlar üzerinde rekabet hâlinde olduğu konulardan biridir. Özellikle Hazar petrolünün Rusya tarafından Avrupa'ya taşınması konusu AB ile Rusya arasındaki rekabet alanlarından biridir. AB'nin Balkanlar istikametinde genişlemesi ise birliğin enerji kaynaklarına ulaşımı ve enerji taşıma konusunda kendisine artı puan kazandırmıştır.

Dünyanın ekonomik süper gücü olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin Balkanlarla ilk önemli temasları Soğuk Savaş yıllarında olmuştur. Bu yıllarda özellikle Arnavutluk'un Çin yörüngesinde bir siyaset izlediği göze çarpmaktadır. Ancak söz konusu yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti ile Arnavutluk arasında gelişen ekonomik ve askeri ilişkiler 1978 yılında Çin'in ekonomik yardımlarını kesmesi ile kopmuştur. XXI. yüzyılda ekonomik süper güç olarak tarih sahnesine çıkan Çin, Balkanlar' a ilgi duymakta ve bölgeye yatırımlarda bulunmaktadır. Bugün Balkanlarda Çin'in en çok temas hâlinde olduğu devletler Sırbistan ve Yunanistan'dır. Çin'in "Çağdaş İpek Yolu" olarak adlandırılan Bir Kuşak Bir Yol projesi kapsamında Balkanlar, Çin'den Avrupa'ya giden yolda koridor rolünü üstlenmesi açısından önem taşımaktadır. Proje kapsamında Çin tarafından Balkan ülkelerinin demiryolu ve karayolu sistemlerine, köprü ve yol inşaatlarına yüklü meblağlarda yatırımlar yapılmakta ve Balkan devletleri ekonomik anlamda desteklenmektedir. Bu proje AB tarafından Çin'in Avrupa içine yolladığı bir "Truva Atı" olarak görülmesi dolayısıyla sorun teşkil etmektedir. Bugün ABD ve AB ile siyasi anlaşmazlıklar yaşamakta olan Balkan devletleri için Çin Halk Cumhuriyeti alternatif bir yörünge görevi görmektedir. Bu siyasi anlaşmazlıkları ve ekonomik unsurları yumuşak güç kapsamında kullanan Çin ise bölgede giderek etkinliğini artırmaktadır.

Balkan coğrafyası ile Rusya arasında etnik, dini ve tarihi açıdan sıkı bağlar bulunmaktadır. Ayrıca Balkanlar Rusya için sıcak denizlere, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya çıkış kapısıdır. Bu sebeple tarih boyunca Rusya'nın söz konusu bölge ile yoğun olarak ilgilendiği görülmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra bölge devletlerinde sosyalist rejimlerin kurulması Balkan devletlerinin Rus etkisi altına girmesine sebebiyet vermiştir. Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasından sonra Rusların Balkanlar' daki nüfuzunun kırıldığı ve Balkan ülkelerinin yüzlerini Batı'ya döndüğü görülse de, Vladimir Putin'in iktidar döneminde Rusya tarafından Balkanlar'ın yeniden gündeme alındığı ve bölgeye yönelik yumuşak güç uygulamalarının faaliyete geçirildiği bilinmektedir. Rusya'nın Balkanlara yönelik yumuşak güç uygulamalarının kapsamı genellikle ticari alanda ve enerji alanında bölge devletleri ile iş birliği doğrultusunda ilerlemektedir. Çin gibi Rusya'nın da Balkanlar' da en çok teması Sırbistan ile gerçekleşmektedir. Kosova meselesi

sebebiyle Sırbistan ile Rusya'nın yakınlaştığı bilinmekle birlikte Rusya bu konuda AB ile çatışan bir tutum da sergilememektedir. Rusya'nın Sırbistan ile altyapı ve enerji konularında iş birliği içerisinde olduğu, ülkeye yatırımlar yaptığı ve Rusya doğal gazını Türkiye'ye taşıyacak Türk Akımı gibi projelerin güzergâhında Sırbistan'a yer verdiği görülmektedir. Bunun haricinde Rusya'nın Balkanlara yönelik yürüttüğü politika Sırbistan ile sınırlı kalmış; birçok anlaşmazlıklar sebebiyle Rusya tarafından Balkanlarda geçmiş ile mukayese edilebilecek bir etki alanı oluşturulamamıştır.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ile Balkanlar' ın Rus yörüngesinden çıkması, bölge devletlerinin yüzünü Batı'ya dönmesine, AB'nin de bölgedeki güç boşluğundan yararlanarak Balkanlar'a yönelmesine sebep olmuştur. Balkan coğrafyasının Avrupa'nın bir parçası olması hasebiyle AB ile Balkanlar arasında diğer büyük güçlere kıyasla sıkı bir bağ bulunmaktadır. AB, Balkanlara yönelik olarak Balkanlaşma yerine bütünleştirerek Avrupa içerisine dâhil etme ve bölge üzerinde hegemonya kurma politikası izlemektedir. Bu sayede AB, kendi kıtasında sınırlarını korumayı; uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı, terörizm gibi tehlikeleri kendisinden uzaklaştırmayı ve ekonomik olarak çıkar sağlamayı hedeflemektedir. 1995-1997 yılları arasında yaşanan ve bölgedeki istikrarı sosyo-kültürel yollarla sağlamayı planlayan Royaumont Süreci ve AB'nin Balkanlara yönelik kapsamlı politikası olan ve bünyesinde demokrasi teşviki ile ekonomik unsurları barındıran Bölgesel Yaklaşım Planı, bölgesel iş birliği için AB'ye entegrasyonu Balkan ülkeleri için ön koşul olarak sunan Zagreb Zirvesi, AB'nin Balkanlara yönelik genişlemesi, bu doğrultuda yaşanan gelişmelerdir.

Siyasi ve ekonomik bir örgütlenme olan AB, dış politikasında yoğun olarak yumuşak güç faaliyetlerine başvurmaktadır. Dünyanın en başarılı entegrasyon yapısı olarak görülen AB, genişleme faaliyetlerini ve adaylık statüsünü yumuşak güç kapsamında kullanmaktadır. Birliğe dâhil olmak isteyen devletlerin AB ile uyumlu dış politika faaliyetlerinde bulunduğu; AB ile uyumlu olmayan dış politika faaliyetlerinde bulunan aday ya da potansiyel aday devletlerin üyelik süreçlerinin sekteye uğradığı görülmektedir. Avrupa Birliği'nin bu tutumu Avrupa Komşuluk

Politikası ve yaptığı ticaret anlaşmalarında da göze çarpmaktadır. Bu kapsamda Balkanlar,Kafkasya, Afrika, Orta Doğu, Karayipler ve Pasifik ülkeleri ile de ilişkiler yürütülmektedir.

Balkanların ABD tarafından Orta Doğu'ya göre daha az stratejik ve Avrupa'nın bir parçası olarak AB'nin müdahalede bulunması gereken bir bölge olarak görülmesi sebebiyle Yugoslavya'nın çöktüğü, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı dönemde, ABD'nin Balkanlara yönelik çok da aktif olmayan bir politika izlediği görülmektedir. Bununla birlikte Avrupa Birliği'nin Balkanlardaki krizleri çözmede yetersiz kaldığı durumlarda ABD, Balkanlarda da kendisini göstermiştir. Soğuk Savaş dönemindeki ezeli rakibi Rusya'nın Balkanlar'daki etkisini sınırlamak, Balkanlar'da ABD yanlısı yönetimler oluşturmak, bölgede Rusya ve AB'nin kesin bir siyasal kontrol sağlamasını önlemek, Orta Asya-Hazar ve Orta Doğu bölgelerinden gelen enerjinin Avrupa'ya taşınmasında önemli olan Balkanlar koridorunu kontrol etmek ve Karadeniz Havza'sında etkili olabilmek emelleri ile ABD tarafından Balkanlara yönelik dış politika yürütülmektedir. Bu dış politikanın kapsamında ekonomik ve psiko-sosyal araçlar kullanılarak yumuşak güç faaliyetlerinde bulunulmaktadır.

Sonuç olarak ABD, Balkanların tamamı ile ne AB'nin ne de Rusya'nın tekeline girmesini uygun görmemektedir. Bu sebeple önemli meselelerde Balkanlara yönelik politikalar yürüterek bölge siyasetinde etkili olmaktadır. Rusya, ABD'nin bölgedeki etkisinden rahatsızlık duymakta ve bu etkinin önüne geçmek istemektedir. Rusya Balkanları etnik, dini, kültürel ve tarihsel bağlarına istinaden kendi parçası olarak görmekte ve Balkanlarda Sovyetler Birliği dönemindeki varlığına dönme arzusunu taşımaktadır. Çin'in, tüm dünyada olduğu gibi Balkanlardaki varlığı da ekonomik temeller üzerinde oturmaktadır. AB ise, Avrupa'nın parçası olan Balkanlar bölgesinde, ABD'nin müsaade ettiği ölçüde varlığını sürdürmektedir.

Çalışmanın tamamlanması için araştırma sorularına bakmakta fayda vardır.

1) Büyük Güçler Balkanlardaki siyasi mücadelede bölgeye nasıl etki etmeye çalışmaktadırlar?

2) Büyük Güçler bu mücadelede ne gibi yöntemler izlemektedirler?

3) Mücadelede sert ve yumuşak güç yolları olarak hangi yöntemler kullanılmaktadır?

Bu üç soru birleştirip cevaplandırılarak araştırma sonlandırılabilir. Büyük güçler olarak anılan Rusya, Çin, ABD ve AB zaman zaman hem sert hem de yumuşak güç yollarını kullanarak Balkanlar üzerinde siyaset yürütmüşlerdir. Balkanlar'a yönelik uygulanan sert güç kapsamında Yugoslavya'nın dağılması sürecinde yaşanan kanlı olaylarda ABD'nin ekonomik sert güç faaliyeti temelinde ambargo uygulamaları ve askeri sert güç temelinde ise NATO aracılığıyla bölgeye yaptığı askeri müdahaleler göze çarpmaktadır. Yumuşak güç kapsamında ise ABD, Rusya, AB ve Çin'in, yani büyük güçlerin hepsinin ekonomik yumuşak güç temelinde bölgede gerçekleştirdiği yatırım faaliyetleri, bölge devletlerine yapılan ekonomik yardımlar; psiko-sosyal ve kültürel faaliyetler aracılığıyla bölge devletlerinin toplumları üzerinde etki oluşturarak yaratılan siyasi ortam ve dış politika anlayışı doğrultusunda kullanılan güç öne çıkmaktadır.

Büyük güçlerin Balkanlardaki siyasi mücadelesi kapsamında ekonomik uygulamaların hem sert güç hem de yumuşak güç çerçevesinde yürütüldüğü görülmektedir. Bir malın serbest sürümünü engellemek için konulan yasak olan ambargo, düşman devletin kıyılarını kuşatma altına alıp diğer devletlerle ticari ilişkileri kesmek amacıyla kullanılan yöntem olan abluka gibi ekonomiyi temel alan uygulamalar, içerilerinde bir baskı unsuru ihtiva ettikleri için sert güç olarak değerlendirilmektedir. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşanan Bosna Savaşı sırasında BM tarafından uygulanan silah ambargosu, sonuçları tartışılır olsa da, sert güç faaliyeti kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bugün büyük güçlerin Balkanlara yönelik politikalarında oldukça sık rastlanılan ekonomik yardım, yatırım gibi uygulamalar ise içerisinde ikna, cazibe gibi psiko-sosyal öğeler barındırmaktadır. Bu sebeple ekonomik uygulamaların yumuşak güç ayağını teşkil etmektedirler.

Bu devletlerden hangisinin bu mücadelede önde olduğunu söylemek güçtür. Soğuk Savaş döneminde Balkanlar' da otorite kuran Rusya, 1990'lı yıllardan başlayarak buradaki otoritesini kaybetmiştir. 2000'li yıllara kadar Balkanlar'daki

siyasi mücadeleyi kaybeden Rusya Putin'in iktidara gelişi ve dış politika değişikliği ile Balkanlardaki eski nüfuzunu geri getirmeye çalışmıştır. 1990'lı yıllarda Balkan krizleri döneminde sert güç kullanmakta zorluk çeken Rusya, çağdaş dönemde yumuşak güç araçlarını kullanmaktadır. Aynı dil ve din gruplarına bağlı olmaları Rusya'nın bu mücadelede önünü açmaktadır. Ama 2000'li yılların başlarından başlayarak Rusya'ya yeni rakip olan Çin meydana çıkmıştır. Yükselen ekonomik güç olan Çin Balkanlardaki nüfuzu günden güne artırmaktadır. Çin'in Balkan politikasını siyasi mücadele değil, ekonomik mücadele adlandırmak daha doğrudur. Çünkü Çin bu mücadelede daha çok iktisadi yatırımları ve anlaşmaları hesabına öne geçmektedir. İnşa ettiği köprü ve yollar, ucuz kredi, ucuz işçi, Bir Kuşak Bir Yol projesinde Balkanlara verilmiş önemli yer onu diğer taraflar karşısında üstün duruma getirmektedir. 1990'lı yılların başlarında eline geçen fırsattan yararlanamayan AB zamanla bu yanlışını düzeltmiştir. Yaptığı birçok proje ve anlaşmalarla birlikte AB mücadelede en üstün konumlardan birini yakalamıştır. Yumuşak güç yoluyla Balkanlara yapılan etkiler AB'nin lehine olmuştur. ABD Balkanlara en az ilgi gösteren ama bununla birlikte bölge için en önemli taraftır. Krizlerdeki aktif rolu, olaylara rahat müdahele edebilmesi, ABD'nin bugünkü durumda bu mücadelede en güçlü taraf sayılmasına nedendir.

KAYNAKÇA

ABBASBƏYLİ, Ağalar, Beynəlxalq Münasibətlər Nəzəriyyəsi, Bakı, 2007.

"ABD'nin Kosova Savaşı'na İlişkin Politikası",http://politikaakademisi.org/2016/06/07/abdnin-kosova-savasina-iliskin-politikasi/ (07.07.2020)

AĞCA, Fehmi, "Batı Balkanlar'ın Geleceğinde AB ve Türkiye'nin Rolü", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* , cilt 5, sayı 1, 2010, s. 46-65.

AKÇAY, Ekrem Yaşar –ARGUN, Çiğdem –AKMAN Elvettin, "AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2011, cilt 3, sayı 4, s.117-131.

AKHİYADOV, Mokhmad, "Rusya Balkanlar Kıskacında",İnsamer, 20.03.2019 , https://insamer.com/tr/rusya-balkanlar-kiskacinda_2065.html (14.10.2019)

"Akıllı Güç", Yeni Söz, 14 Eylül 2015, http://www.yenisoz.com.tr/akilli-guc-smart-power-makale-5644(13.11.2020)

ANASTAKİS, Othon & BOJİCİC-Dzelilovic Vesna, "Balkan Regional Cooperation & European Integration" , *Hellenic Obsevatry European Institute*, July 2002, http://eprints.lse.ac.uk/5706/1/policyPaper2.pdf (08.07.2020)

Anka Enstitüsü, "AB'nin Balkan Politikası", http://ankaenstitusu.com/abnin-balkanlar-politikasi/ (05.05.2020)

ARI, Tayyar, *Postçağdaş Uluslararası İlişkiler Teorileri-2 Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Dora Yayınları, 1. Basım, Bursa, Ekim 2014.

ARI, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 9.Basım, Aktüel Yayıncılık, Bursa,2018.

ARI, Tayyar-PİRİNÇCİ, Ferhat, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası' , *Alternativ Politika*, Cilt 3, Sayı 1, 2011, s. 1-30.

ASKEROĞLU,Sabir,"Rusya'nın Balkanlar'daki Araçları", http://rubafed.org/?Syf=18&Hbr=650198&/İşgal-Kızıl-Ordu,-Balkanları-da-büyük-ölçüde-işgal-etmiş,-Balkan-devletlerinin-yönetimlerinde-komünist-rejimlerin-kurulmasıyla-ideolojik-ve-askeri-anlamda-yeni-bir-d (12.12.2019)

"Avrupa Birliği'nin Batı Balkanlar Politikası-2", http://www.tuicakademi.org/avrupa-birliginin-bati-balkan-politikasi-2/#_ftn65 (15.05.2020)

AYDOĞAN, Bekir – AYDIN, Hakan, Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik, Ekopolitik Uluslararası İlişkiler Masası, Rapor No: 11-02, *Ekonomi Ve Sosyal Araştırmalar Derneği*, 2011, s. 9-95

AYTURE, Selma – BERKİ, Ömer, Avrupa Birliği, Türkiye ve Balkan Ülkeleri Ticaret İlişkileri, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, Yıl 14, Özel Sayı 28, Güz 2015 s. 197-212.

BAĞCI, Hüseyn, Güvenlik Politikaları ve Risk Analizi Çerçevesinde Balkanlar (1991-1993), 1. Basım, Dış Politika Enstitüsü, Ankara, 1994

"Balkan Tarihi", Bal-Türk,http://www.balturk.org.tr/balkan-tarihi/(22.12.2019)

Balkanlar Fiziki Haritası, https://bycografyam.wordpress.com/2014/02/21/balkanlar-fiziki-haritasi/, (05.10.2020)

Balkanlar Siyasi Haritası, https://bycografyam.wordpress.com/2014/02/21/balkanlar-fiziki-haritasi/, (05.10.2020)

"Balkanlar", http://www.cografya.gen.tr/siyasi/jeopolitik/balkanlar.htm (10.02.2020)

BAŞARAN, Doğacan, "PAX-Amerika Kavramı ve Soğuk Savaş Sonrasında ABDnin Balkan Politikasının Dönüşümü",*Giresun Universitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergis*i, Cilt 4, Sayı 1, 2018, s. 37-52.

BATI,FerhatGüney, "Küresel Enerji Politikasında Balkan Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği Paradigması" ,*International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries (Journal EMI) Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2017, s. 19-28.

BATTAL, Merve,*Bosna Hersek Savaşı Karşısında Uluslararası Toplumun Tepkisi*,(Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2019.

BAYRAKTAR, Zülfikar, "Türkiyenin Balkanlarda Yumuşak Gücü: Türk Kültürü", *Karadeniz Araştırmaları*, cilt 9, sayı 35, 2012, s. 181-189.

BROWN, Jim, "Nationalism, Democracy and Security in the Balkans", Santa Monica, Dartmouth Publishing, 1992.

BÜYÜK, Hamdi Fırat, "Balkanlarda Rusya Miti", *Analist Dergisi*, Temmuz 2016, s. 18-21.

"Corona Virus in the Balkans", https://sarajevofunkytours.com/coronavirus-covid19-in-the-balkans/ (08.06.2020)

"Corona Virus Pandemic", https://www.worldometers.info/coronavirus/ , (07.06.2020)

"COVID-19 in the Western Balkans: EU ramps up its assistance as China score points in the region", https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/27/covid-19-in-the-western-balkans-eu-ramps-up-its-assistance-as-china-scores-points-in-the-region/ (11.06.2020)

CRETU, Valeri, *Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Federasyonu'nun Yugoslavya Krizleri'ne Yönelik Politikası*, (Ankara Universitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

CRNİCA, Osman, *AB Genişleme Sürecinde Batı Balkan Ülkeleri*, (Ankara Universitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

CÜNEYT Yenigün-ÜMİT Hacıoğlu, "Bosna-Hersek: Batının Güvenini Kaybettiği Medeniyet", Dünya Çatışmaları, Çatış Bölgeleri ve Konuları, (ed.) Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, 1. Cilt, 4. Basım, Nobel Yayınları, İstanbul, 2016.

ÇAĞLAR, Ali, Güç: Sert Güç, Yumuşak Güç Ve Akıllı Güç, http://www.alicaglar.net.tr/StaticFiles/file/guc-sert-yumusak-ve-akilli-guc.pdf , (04.04.2020)

ÇAKMAK, Fatma Gamze," Kosova'da Avrupa Birliği: EULEX Misyonu Hakkında Eleştirel Bir Değerlendirme", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 7, Sayı 96, 2019, s. 383-397.

"Çin, Avrupaya yatırımını Balkanlar üzerinden gerçekleştiriyor", 10.04.2019, https://turkish.aawsat.com/home/article/1673606/%E2%80%8Bçin-avrupa'ya-yatırımını-balkanlar-üzerinden-gerçekleştiriyor (22.10.2019)

"Çin'in Ipek Yolu Projesinde İkinci Zirve", Deutsche Welle, https://www.dw.com/tr/%C3%A7inin-ipek-yolu-projesinde-ikinci-zirve/a-48493970(24.11.2019)

DEMİRCİ, Sadat, "Rusyanın Balkanlardakı Yeni Jeopolitik Çıkarları", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, c 1, sayı 1, s. 45-60.

DEMİRTAŞ, Birgül, "AB'nin dönüştürücü Gücü ve Batı Balkanlar'da Demokratikleşme Süreci:Başarılanlar ve Başarılamayanlar", http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/12/Demirtas-30.-Yil-Armagani.pdf , (29.05.2020)

DONELLY, Jack, "Realism and International Relations", Cambridge University, 2009.

DUMANKAYA, Elif Merve, "Uluslararası İlişkiler ve Güç Kavramı", Trend Analizi Ocak

2019,thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/81201991930923_stm_uluslararasi_iliskiler_ve_guc_kavrami.pdf

DURMAZ, Mustafa, "Makedonya Sorunu ve Yunanıstanın isim Uzlaşmazlığı", *Assam Uluslararası Hakemli Dergi*, cilt 2, sayı 3, 2015, s. 59-68.

Enver Hoca Dönemi Arnavutluk", http://www.arnavut.com/enver-hoca-donemi-arnavutluk/ (15.06.2020)

EKŞİ, Muharrem, "Kamu Diplomasisi", ANKASAM *Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*, 30.12.2016, https://ankasam.org/kamu-diplomasisi/ (14.11.2020)

ERBAŞ, Göknil, *AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Oluşturma Sürecinde Batı Balkanla*r, (Ankara Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005.

ERMAĞAN, İsmail-KARCIAybars, "Avrupa Birliğinin Yumuşak Güç Uygulamaları", Yumuşak Güç Ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler, Ayhan Nuri Yılmaz, Gökmen Kılıçoğlu (ed), Nobel Yayıncılık, 2018, 411-437.

ERTAN, Fikret, "Rusya-Sırbıstan Anlaşması", 28.12.2008, https://www.timeturk.com/tr/makale/fikret-ertan/rusya-sirbistan-anlasmasi.html (10.10.2019)

"EU Offers More Aid membership to Balkans in riposte to China, Russia", https://www.reuters.com/article/us-eu-balkans/eu-aims-to-counter-chinese-russian-influence-at-balkan-summit-idUSKBN22I00N (10.06.2020)

European Union, "The 27 member countries of the EU", https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en (05.05.2020)

GALİP, Çağ, "İsim Krizinde Rusyanın Rolü", https://tasam.org/Files/Icerik/File/İsim_Krizinde_Rusya'nın_Rolü_Var_mı_pdf_a92246e8-f161-41f3-b067-7b808f58bcba.pdf (26.10.2019)

GLENNY, Misha, The Balkans, Nationalism, War and Great powers 1804-2012,2. Basım, House of Anansi Press, Toronto, 2012.

GÖKBAYRAKAĞACDAN, Diler, "Yumuşak Güç ve Farkındalık Üzerinde Bir Çalışma", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 11, Sayı 1, Haziran 2018, s. 781-788.

GÜNDAL, Burçak, "Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü",*Muş Alparslan Universitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt3, Sayı 2, 2015, s. 55-72.

GÜNDÜZ, Rahmi, "Makedonya Meclisi İsim Tartışmasına Son Koydu", https://tr.euronews.com/2018/07/05/makedonya-meclisi-yunanistan-ile-isim-sorununu-cozen-anlasmayi-onayladi- (27.10.2019)

GÜRDENİZ, Cem, "Balkanlarda Jeopolitik Satranç", https://www.aydinlik.com.tr/balkanlarda-jeopolitik-satranc-cem-gurdeniz-kose-yazilari-eylul-2018, (12.02.2020)

GÜZELİPEK, Yiğit Anıl, "Kosova ABD'nin 51. Eyaleti" Söyleminin Medeniyetler Çatışması ve (Neo)realizm Karşılaştırmalı Tahlili", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 13, Aralık 2017, s. 761-779.

HALIDOV, İlyas, "Rusyanın Yumşak Güç Araçları". *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, cilt 3, sayı 1, 2014, s. 37-75.

HALIS, Ayhan, "Makedonya ile Yunanıstan Arasındaki İsim Sorununun Çözümünde Arabuluculuğun Etkisi",*Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, Ocak 2019, s. 215-244.

HANS, Margenthau, "Politics Of Nations, The Struggle For Power And Peace", 7. Basım, MC Graw Hill Higher Education

İSKENDER,Serdar, "Neorealizm, Neoliberalizm, Konstraktivzm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslarars Sistemsel Değişikliklere Bakış", The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies, , Cilt 1, Sayı 1, July,2015,s. 14-38.

İBADOV, Rza, Avropa İttifaqının Əsasları, Bakı, 2004, http://lib.bbu.edu.az/files/book/105.pdf

İMANOV, Vügar, "2000'li yıllarda Rusya'nın Balkan Politikası: "Elveda Rumeli"?" http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-402-2015021011balkankongresikitabi-12.pdf (15.12.2019)

İSTİKBAL, Deniz,"Çin Ekonomisinde dönüşüm ve Yeni Korumacılık",https://www.setav.org/cin-ekonomisinde-donusum-ve-yeni-korumacilik/ (07.06.2020)

JELAVICH, Barbara, "Balkan Tarihi 2, 20. Yüzyıl", çev. Zehra Sayan,Hatice Uğur, 2. Basım, Küre Yayınları, İstanbul, 2009.

JELAVICH, Barbara, "Balkan Tarihi I, 18. ve 19. Yüzyıllar", çev. İhsan Durdu,Gülçin Tunalı,Haşim Koç,3. Basım, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.

JOSEPH, Samuel Nye Jr, "Soft Power, Foreign Policy", Cilt 80, Sayı 3, 1990.

JOSEPH, Samuel Nye JR, "Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power", New York Basic Book, 1990.

KAÇMAZ, Muhammet, "Balkan coğrafyası",Türk Tarihinde Balkanlar", *Sakarya Universitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi* Yayınları, Cilt 1, s. 11-37.

KAMALOV,İlyas, "Soğuk Savaş sonrasında Rusyanın Balkanlar Politikası", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 13, Bahar 2007, 99-113.

KARACARLI, Elona-Rusi, "Arnavutluk Cumhuriyeti", Çağdaş Balkan Siyaseti, (ed.) Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, 2. Basım, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014.

KARLUK, Rıdvan, "Avrupa Birliği'nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi" , http://avekon.org/papers/1163.pdf (22.05.2020)

KAYA, Ayhan – DÜZGİT, Senem, AYDIN – Gürsoy, Yaprak – ONURSAL, Özge, Avrupa Birliğine Giriş.Tarih,Kurumlar ve Politikalar", 1. Basım, İstanbul Bilgi Universitesi Yayınları, İstanbul, 2009.

KAZAZ, Muaz, "NATO'nun Balkanlar üzerindeki Rolü", Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 72, Mart-Nisan 2019, s. 69-89.

KOCABIYIK Hasan, "Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye", *Avrasya Etüdleri,* 2019, s. 163-196.

KÖMÜR, Gökhan, "Yumşak Güç Unsuru Olarak Kamu Diplomasisi",*International Journal of Politics and Security (IJPS)*, Cilt 2, Sayı 3, Mayıs 2020, s. 89-115

LİUBOMİR, Topaloff,"Japan, China, and the Western Balkans,Why Shinzo Abe visited Serbia on his recent tour of Eastern Europe",22.01.2018,https://thediplomat.com/2018/01/japan-china-and-the-western-balkans/ (05.02.2020)

"Macedonia is Tiny country with a giant Russia Problem", https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/macedonia-is-a-tiny-country-with-a-giant-russia-problem/2018/09/20/47a674d2-bb6b-11e8-a8aa-860695e7f3fc_story.html (26.10.2019)

MANİSALI, Erol,*Balkanlar,Kafkasya ve Ortadoğudaki Gelişmeler ve Türkiye,* Uluslararası Girne Konfransi Kıbrıs Araştırmaları Vakfı,1994.

MUGHİSUDDİN, Oya Akgönenç, "BOSNA-HERSEK'TE GÜVENİLMEZ BARIŞ VE DAYTON ANLAŞMASI SONRASI Gerçek Barış Süreci mi, Geçici bir Ateşkes mi?", bilig-1/Bahar'96

NASUHBEYOĞLU,Tayfun, "Balkan Tarihine Genel Bir Bakış", Ekim 2008, İstanbul, http://pusuladernegi.org/wp-content/uploads/balkan_tarihi.pdf (20.12.2019)

NATO Məlumat Kitabı,https://nato-pfp.mfa.gov.az/files/file/_1__NATO_M__lumat_Kitab__.pdf (23.07.2020)

NEZİROĞLU, İrfan, *Yeni Dünya Düzeni ve Bosna Hersek Cumhuriyyetindeki Savaş*, Uzmanlık Tezi, TBMM Kütüphane Dökümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü, Ankara, 1994.

ODUNCU, Tunahan, "1999 Kosova Krizi ve NATO'nun Kosova Müdahalesi", *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, cilt 2, sayı 1, 2019, s. 1-15.

OĞURLU, Yücel, "AB Balkan Zirvesi ve Avrupanın Balkan politikası", https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/ab-balkan-zirvesi-ve-avrupa-nin-balkan-politikasi/1156578 (07.05.2020)

ÖZDOĞAN, Mücahit, "Realizm Ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt 8 Sayı 1, Mayıs 2019, s. 1-24.

ÖZEY,Ramazan,*Balkanlar ve Balkan Ülkeleri Coğrafyası*, Pegem Akademi, 1. Basım, Ankara, 2016.

ÖZGÜN, Erler Bayır, Uluslararası İlişkierde Neorealist Ekolden Neoklasik Realist Ekole"Uluslarası ilişkilerde teoriden pratiğe güncel yaklaşımlar", (ed) Sibel Turan-Nergiz Özkural Köroğlu, 1. Basım, Dora Yayın evi, Bursa, 2015.

PAKYÜREK, Niyazi,"ABD'nin Balkan Politikası", https://balkangunlugu.com/2019/02/abdnin-balkan-politikalari/ (26.05.2020)

PINAR, Latif, Neorealizm Bağlamında Türk dış Politikası(1945-1965), Ulusarası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Temel Yaklaşımlar, (ed) Sibel Turan- Nergiz Özkural Köroğlu, Londra, TP London, 21-36.

PROGONATİ, Erjada, "Rusyanın Balkanlar Politikası", *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar 2015, Sayı 45,s. 105-125.

RRUSTEMI, Arlinda -ROB de Wijk – DUNLOP, Connor, - PEROVSKA, Jovana - PALUSHI Lirije, "Geopolitical İnfluences of External Powers in the Western Balkans", The Hague Centre for Strategic Studies, Eylül 2019.

Rumelisiad Vakfı, "Balkan Ülkeleri ve Rumeli", http://www.rumelisiad.org.tr/UserFiles/File/balkan_ulkeleri.pdf (23.01.2020)

"Rusyanın Balkanlar Politikası", https://www.intell4.com/rusyanin-balkanlar-politikasi-haber-183849 (06.02.2020)

SAĞLAM, Zeliha, "Güç Kavramı ve Ortadoğuda Değişen Dengeler Üzerinden Güç okunmasl", İnsani Araştırmalar Merkezi, https://insamer.com/wp-content/uploads/2014/02/Güç-kavramı-ve-Ortadoğuda-değişen-dengeler-üzerinden-güç-okuması.pdf (21.05.2020) s. 2.

SAİT, Yılmaz, Akıllı Güç, Kum Saatı yayınları, İstanbul, 2012.

SANCAKTAR, Caner, "Balkanlarda Osmanlı Hakimiyyeti ve Siyasal Mirası",*Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2011, s. 27-47.

SANCAKTAR, Caner, "Avrupa Birliği ve Balkanlar",https://tasam.org/tr-TR/Icerik/400/avrupa_birligi_ve_balkanlar (15.02.2020)

SANCAKTAR, Caner, "Balkanlar'da Aşırı Milliyetçilik - 1: Aşırı Milliyetçiliğin Tanımı Ve Nedenleri", https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1319/balkanlarda_asiri_milliyetcilik_-_1_asiri_milliyetciligin_tanimi_ve_nedenleri (09.08.2020)

SELMONAJ, Elona, *Soğuk Savaş Sonrası Balkan Sorununda Başat Aktörlerin Politikaları: AB, ABD, Türkiye ve Rusya*, (Gazi Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2014.

"Serbia and Kosovo Normalize Economic Relations in US- brokered deal", https://www.cbsnews.com/news/serbia-and-kosovo-normalize-economic-relations-in-u-s-brokered-deal/ (15.09.2020)

"Serbia builds the biggest COVID-19 testing lab in the Balkans with China's help",https://newseu.cgtn.com/news/2020-04-28/Serbia-builds-Balkans-biggest-COVID-19-testing-lab-with-China-s-help-Q2rBluBD3i/index.html (11.06.2020)

SOLE, Sefa "Yugoslavyanın Dağılışı", ,https://www.stratejikortak.com/2016/12/yugoslavyanin-dagilisi-2.html (20.07.2020)

SOTİROVİC, B. Vladislav, " From The Balkan History of Diplomacy and Politics", 1. Basım, Lithuanian University of Educational Sciences Press, Vilnius, 2013.

SOTİROVİC, B. Vladislav, Emigration, Refugees and Ethnic Cleaning, The Death Of Yugoslavia, 1991-1999, The ''crucified Kosovo'', Vilnius, 2013.

SÖNMEZ, Sait, "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası", T.C. Türk iş birliği ve Kalkınma idaresi Başkanlığı, AVRASYA ETÜDLER,cilt 37, sayı 1, 2010, s. 37-76.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Uluslararası politika ve Dış Politika Analizi*, 6. Basım, DR Yayınları, İstanbul, 2014.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Uluslarası İlişkiler Sözlüğü,* 5. Basım, DR Yayınları, İstanbul, 2017.

STEVEN, Woehrel, "Future of the Balkans and U.S. Policy Concerns", Congressional Research Service, 2009, https://fas.org/sgp/crs/row/RL32136.pdf

T.C Sağlık Bakanlığı, "Covid19 Bilgilendirme Sayfası", https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html (29.08.2020)

T.C.Dış İşleri Bakanlığı, "Avrupa Birliği Başkanlığı,Avrupa Birliğinin Tarihçesi", (https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html) (15.03.2020)

TDK Güncel Türkçe Sözlük, "Balkan", http://tdk.gov.tr/?s=balkan (16.02.2020)

TESLOVA, Elena, "COVID-19: Russia send doctors, supplies to Serbia"https://www.aa.com.tr/en/health/covid-19-russia-sends-doctors-supplies-to-serbia/1791013 (15.06.2020)

TULUN,Teoman Ertuğrul, "Balkanlar Ne AB'nin Arka Bahçesi Ne De Herhangi Bir Ülkenin Oyun Sahası",https://avim.org.tr/Blog/BALKANLAR-NE-AB-NIN-ARKA-BAHCESI-NE-DE-HERHANGI-BIR-ULKENIN-OYUN-SAHASI-DAILY-SABAH-24-10-2018 (15.02.2020)

Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi, "Balkanlar'da AB dönemi mi?",https://www.turansam.org/makale.php?id=89--- (10.11.2019)

Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştirmalar Vakfı, "Balkan Savaşlari'nin 100. Yildönümünde Balkan Tecrübeleri", *Dış Politika Araştırmaları Merkezi*,Rapor No.1, 2012,

Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, "Balkanlar",https://islamansiklopedisi.org.tr/balkanlar , (23.01.2020)

"United States-Kosova Momerandum of Understanding on 5G Security", https://www.state.gov/united-states-kosovo-memorandum-of-understanding-on-5g-security/ (28.10.2020)

VIZDIK, Çisem,*1990'larda ABD Dış Politikasında Balkanlar*, (Trakya Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2018.

"Western Balkan's Leaders Meetings: EU Reinforces Support To Address Covid19 Crisiz and Outlines Proposal for Post Pandemic Recovery", https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_777 (10.06.2020)

WOHLFORT,William, “Realism and the End of The Cold War”, *The MIT Press, International Security*, Vol. 19, No. 3, Kış, 1994-1995, s. 91-129.

YASMEEN, Serhan, “Why Russia is Trying to Stop Macedonia from Changing its name”, https://www.defenseone.com/politics/2018/09/why-russia-trying-stop-macedonia-changing-its-name/151393/ (25.10.2019)

YATAĞAN, Arda Görkem, “Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Kullanılması”, *Kara Harp Okulu Dergisi*, Cilt 28, Sayı 2, s. 69-94.

YETİM, Fahri, “Osmanlı İmperatorluğunun Dağılma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler” , *Selçuk Universitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 2011, s. 286-296.

YILDIRIM, Deniz,“Çinin ekonomik Dönüşümü ve Üçüncü dünya”,*Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, cilt 2, sayı 2, s. 64-80.

YILMAZ, Ayhan Nuri-KILIÇOĞLU, Gökmen,“Avrupa Birliği’nin Yumuşak Güç Kullanımı ve DiğerÜlkeler Üzerindeki Olumlu Etkisi”, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt 8, sayı 15,2017, s. 83-118.

YUSUF, Fidan, *Soğuk Savaş Sonrası NATO’nun Balkan Politikası*, (Akdeniz Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler AnaBilim Dalı,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya,2017.

ДЖЕМС, Аредди,“Китай исподволь завоевывает Центральную и ВосточнуюЕвропу”, https://www.vedomosti.ru/economics/articles/2018/11/06/785688-kitai-zavoevivaet-tsentralnuyu-evropu , (05.02.2020)

ИСАЕВ, Максим, “ForeignPolicy: Китай упустил свой шанс в Восточной Европе”,https://regnum.ru/news/polit/2610412.html(24.11.2020)